



การพัฒนาชุมชนช่องป่าด้วยทุนทางสังคม ตำบลจันดี อำเภอฉวาง
จังหวัดนครศรีธรรมราช



วิทยานิพนธ์นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ

บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

ปีการศึกษา 2560

ลิขสิทธิ์ของสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน



การพัฒนาชุมชนช่องป่าด้วยทุนทางสังคม ตำบลจันดี อำเภอฉวาง
จังหวัดนครศรีธรรมราช



วิทยานิพนธ์นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

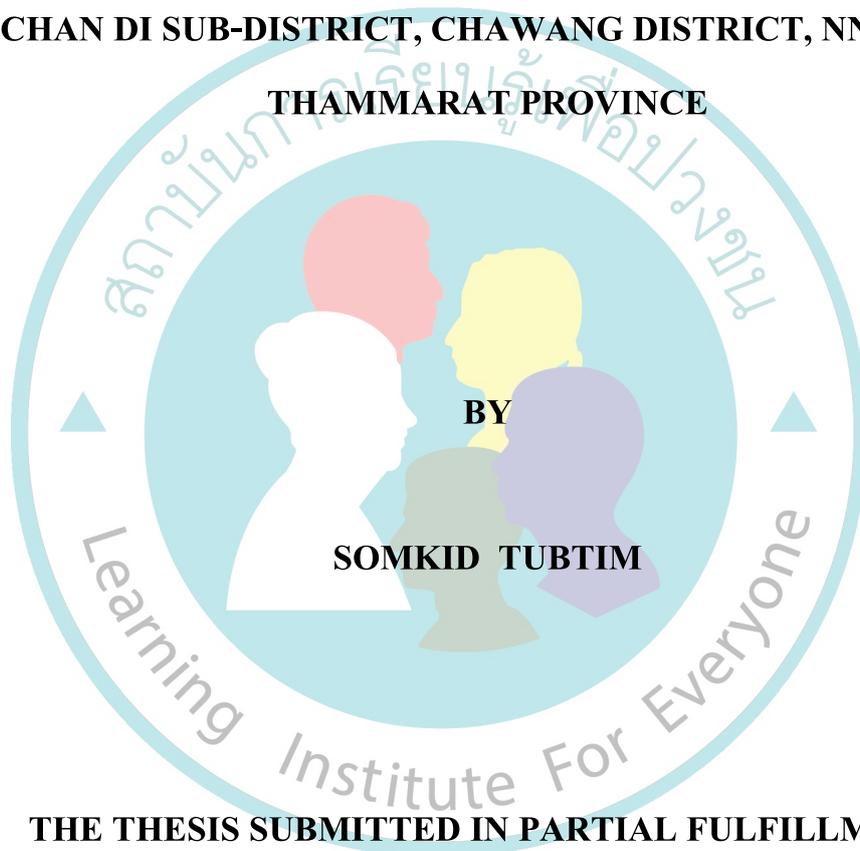
สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ

บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

ปีการศึกษา 2560



**CHONG PA COMMUNITY DEVELOPMENT BY SOCIAL CAPITALS
IN CHAN DI SUB-DISTRICT, CHAWANG DISTRICT, NNKHON SI
THAMMARAT PROVINCE**



**THE THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
IN THE PROGRAM OF
INTERGRATED LOCAL DEVELOPMENT
FACULTY OF GRADUATE STUDY
LEARNING INSTITUTE FOR EVERYONE (LIFE)**

2017

วิทยานิพนธ์เรื่อง (Title)	การพัฒนาชุมชนช่องป่าด้วยทุนทางสังคม ตำบลจันดี อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช
ผู้วิจัย	สมคิด ทับทิม
สาขาวิชา	การพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ดร. ไมตรี อินเดริยะ
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	พ.ต.ต.หญิง ดร. จิรสุดา ปลายยอด

คณะกรรมการการสอบวิทยานิพนธ์

ลงชื่อ  ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.จรรยา สุวรรณทัต)

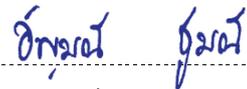
ลงชื่อ  กรรมการ (ผู้ทรงคุณวุฒิ)
(ดร.ศรีปริญญา รูปกระจ่าง)

ลงชื่อ  กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก)
(ดร.ไมตรี อินเดริยะ)

ลงชื่อ  กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม)
(พ.ต.ต.หญิง ดร.จิรสุดา ปลายยอด)

ลงชื่อ  กรรมการ (ผู้แทนบัณฑิตศึกษา)
(รองศาสตราจารย์ ดร.เสรี พงศ์พิศ)

ลงชื่อ  กรรมการ (ผู้แทนบัณฑิตศึกษา)
(ดร.สุรเชษฐ เวชชพิทักษ์)

ลงชื่อ  เลขานุการ
(อาจารย์อัญมณี ชุมณี)

บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน อนุมัติให้วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่อง	การพัฒนาชุมชนช่องป่าด้วยทุนทางสังคม ตำบลจันดี อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช
ชื่อผู้เขียน	สมคิด ทับทิม
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	การพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ
ปีการศึกษา	2560
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ดร. ไมตรี อินทรีย์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	พ.ต.ต.หญิง ดร. จิรสุดา ปลายยอด

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาทุนทางสังคมของชุมชนช่องป่า และ 2) การพัฒนาชุมชนช่องป่าด้วยทุนทางสังคม ตำบลจันดี อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์โดยการสนทนากับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 ราย และวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยมีดังนี้ ทุนทางสังคมของชุมชนช่องป่า มีต้นกำเนิดทุนจากบุคลากรที่เป็นคนจีน คนไทยเชื้อสายจีนและคนไทย มีการเปลี่ยนผ่านตามความเจริญด้วยการปกครองส่วนท้องถิ่น โดยสุขาภิบาลและเทศบาลตำบลจันดี รวมทั้งกลุ่มองค์กรที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ของชุมชนเช่น กลุ่มแม่บ้านชุมชน กลุ่มแม่บ้านตำบลจันดี กลุ่มแม่ค้าตลาดจันดี เครือข่ายคณะกรรมการชุมชน รวมทั้งประเพณี สารัตถ์ไทย สารัตถ์จีน การปฏิสัมพันธ์ทั้งจากวิถีชีวิต การประกอบอาชีพ การประกอบกิจกรรมทางศาสนา ความเชื่อ จนกระทั่งเกิดเป็นทุนทางสังคมภายใน คือความเชื่อถือไว้วางใจ ต่อผู้นำชุมชนที่เป็นคนประสานขับเคลื่อนชุมชนร่วมกับเทศบาลตำบลจันดี นำมาซึ่งความร่วมมือ ความรักสามัคคี เกิดความผูกพันต่อชุมชน การพัฒนาชุมชนที่เป็นรูปธรรมมี 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านเศรษฐกิจ การรวมกลุ่มผลิตเครื่องอุปโภคครัวเรือน 2) ด้านประเพณี วัฒนธรรม ประเพณีร้อยใจรวมเป็นหนึ่งชาวชุมชนช่องป่า 3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม การใช้น้ำซึมจากธรรมชาติ 4) ด้านสาธารณสุข การแก้ปัญหาหมอกพิษจากขยะชุมชน

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย (1) ชุมชนช่องป่าควรดำเนินกิจกรรมส่งเสริมทุนทางสังคมให้เป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่องและกระจายทั่วทุกพื้นที่ (2) ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมทุนทางสังคมของตำบลจันดีซึ่งเป็นชุมชนขนาดใหญ่

Abstract

Thesis Title	Chong Pa Community Development by Social Capitals in Chan Di Sub- District, Chawang District, Nakhon Si Thammarat Province.
Researcher	Somkid Tubtim
Degree	Master of Arts
In the Program of	Integrated Local Development
Year	2017
Principal Thesis Advisor	Dr. Mitree Intreia
Associate Thesis Advisor	Col. Capt. DR. Jirasuda Plaiyod

The purposes of this research were to study 1) the social capitals of Chong Pa Community and 2) Chong Pa community development by social capitals of Chandee Sub-District Chawang District Nakhon Si Tammarat Province. This study was qualitative research using interview. The information was collected from conversation of 30 samples and content analysis.

The results of this research exhibited that the social capitals of Chong Pa community occurred from Chinese people Thai-Chinese descent people and Thai people. After that it was changed due to the development. In the present the inside social capitals came from the local government sanitary and municipality of Chandee Sub-District and the organization which it happened from the community relationship, such as community housekeeper group Chandee housekeeper group trader group of Chandee market community board network also the tradition Sart Day and Chinese Ghost Festival moreover the interaction lifestyle occupation religious ceremony and faith. The Chandee social capitals were the trust to community leader who coordinated the community and Chandee municipality. It made the cooperation unity and relationship in the community. The community development were. 1) economic the consumer goods manufacturing in the household. 2) tradition and culture a hundred mind included as one tradition of Chong Pa community. 3) natural resources and environment the seep water from the natural in community. 4) public health pollution problems from the garbage in community.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จเรียบร้อยไปด้วยดี เกิดจากความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างดียิ่ง ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ดร. ไมตรี อินทรีย์ยะ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก พ.ต.ต.หญิง ดร. จิรสดา ปลายยอด อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ที่เสียสละเวลาอันมีค่าของท่านให้คำปรึกษา ชี้แนะแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่ง จนเกิดผลสำเร็จในครั้งนี้ และได้รับความรู้ในการวิจัยอย่างแท้จริงจากท่านอาจารย์

ขอกราบขอบพระคุณ นายสมคิด อ้นวิวัฒน์ ประธานคณะกรรมการชุมชนช่องป่า ซึ่งเป็นผู้ประสานงานเกี่ยวกับ กลุ่มชาวบ้าน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มองค์กร เครือข่ายของชุมชน ให้ความร่วมมือและให้ข้อมูลเชิงลึกในการวิจัย ซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้ รู้สึกซาบซึ้งในพระคุณอย่างสูง

ขอขอบพระคุณ คุณพ่อนิคม คุณแม่มาศศรี ทับทิม ที่อบรมสั่งสอน ปลูกฝังให้ลูกได้คิดและใฝ่เรียนรู้ ให้ชีวิตเลี้ยงดูด้วยความรัก ความเมตตา ความห่วงใย ทำให้ผู้วิจัยประสบความสำเร็จในวันนี้ได้ ตลอดระยะเวลาการศึกษาผู้วิจัยได้รับกำลังใจจากครอบครัวสนับสนุน ส่งเสริม ทำให้ผู้วิจัยมีกำลังใจทุ่มเทอย่างเต็มความสามารถ จนทำให้งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จได้

ในโอกาสนี้ผู้วิจัยขอขอบ พระคุณท่าน รศ. ดร. เสรี พงศ์พิศ อธิการบดีสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน จำลึกลงถึงพระคุณคณาจารย์สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชนทุกท่าน ที่กรุณาประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ วิทยาการต่าง ๆ สร้างประสบการณ์ที่ทรงคุณค่าแก่ผู้วิจัย ตลอดระยะเวลาที่ศึกษาในสถาบันอันทรงเกียรติ ที่ผู้วิจัยภาคภูมิใจแห่งนี้ จนทำให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี

สมคิด ทับทิม

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
สารบัญ.....	ง
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ช
บทที่	
1 บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
ขอบเขตของการวิจัย.....	3
กลุ่มประชากร/กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย.....	3
คำถามสำคัญในการวิจัย.....	4
คำนิยามศัพท์เฉพาะ.....	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
2 ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม.....	6
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน.....	23
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	29
กรอบความคิดในการวิจัย.....	32

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3 วิธีดำเนินการวิจัย	
รูปแบบในการวิจัย.....	33
ประชากรเป้าหมาย วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างและขนาดตัวอย่าง.....	33
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	33
สถานที่ใช้ในการวิจัย.....	34
ระยะเวลาการดำเนินการวิจัย.....	34
ปฏิทินการปฏิบัติงาน.....	35
การนำเสนอข้อมูล.....	35
4 ผลการวิจัย	
บริบทชุมชนช่องป่า	36
ทุนทางสังคมของชุมชนช่องป่า.....	38
การพัฒนาชุมชนช่องป่าด้วยทุนทางสังคม.....	52
บทสรุป.....	58
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
สรุปผลการวิจัย.....	62
อภิปรายผลการวิจัย.....	68
ข้อเสนอแนะ.....	71
บรรณานุกรม.....	73
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์	77
ภาคผนวก ข รายชื่อผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย	79
ภาคผนวก ค รูปภาพประกอบการวิจัย.....	81
ประวัติผู้วิจัย.....	84

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 ปฏิทินการปฏิบัติงาน.....	35



สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 กรอบความคิดในการวิจัย.....	32
1. ประเพณีทำบุญต้อนรับปีใหม่ ร้อยใจรวมเป็นหนึ่งชาวชุมชนช่องป่า.....	81
2. เวทีเสวนาการพัฒนาชุมชนช่องป่าด้วยทุนทางสังคม.....	82
3. เวทีเสวนาการพัฒนาชุมชนช่องป่าด้วยทุนทางสังคม.....	83



บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยที่ผ่านมา มีความเจริญก้าวหน้าตามลำดับ สามารถทำให้ประเทศมีศักยภาพการแข่งขัน กับนานาประเทศ ทั้งระดับภูมิภาคและทวีป โดยได้นำแนวคิดการพัฒนาแบบ ทุนนิยมมาปรับใช้ มีเทคโนโลยีเป็นตัวขับเคลื่อนไปสู่ความทันสมัยในทุกด้าน ทั้งด้านสินค้า การบริการ การสื่อสาร การเกษตรเชิงเดี่ยว ในขณะที่เดียวกันก็ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนทุกระดับที่เน้นความเจริญ ด้านวัตถุ เน้นความสะดวกรวดเร็ว หากสังคมปราศจากภูมิคุ้มกันที่ดีก็ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำ มีช่องว่างระหว่างฐานะมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้เกิดความเลื่อมถอยทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ที่ดี ซึ่งเป็นรากฐานของความสุข ความมั่นคงและความเข้มแข็งของชุมชน แต่มีสิ่งหนึ่งที่สามารถเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ความเข้มแข็งของชุมชน ทำให้สังคมไทยเกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน สามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง มีเครือข่ายทางสังคมที่มีศักยภาพ ควบคู่ไปกับการพัฒนาประเทศ สิ่งนั้นคือ ทุนทางสังคม (เสรี พงศ์พิศ, 2553, หน้า 89-90)

องค์กรความร่วมมือเพื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (OECD) ต่างก็ตระหนักในคุณค่าของทุนทางสังคมว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาที่ยั่งยืนอันนำไปสู่ความผาสุกของคนในชาติ โดยเฉพาะ OECD พิจารณาว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจเกิดจากทุน 4 ประเภท ได้แก่ ทุนทางกายภาพ ทุนทางการเงิน ทุนมนุษย์และทุนทางสังคม ซึ่งจากการประเมินประสิทธิภาพของปัจจัยทั้ง 4 ทุนดังกล่าว พบว่า การเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนเป็นผลมาจากปัจจัยด้านทุนมนุษย์และทุนทางสังคมถึง 4 ส่วน ขณะที่เกิดจากทุนทางกายภาพและทุนทางการเงินเพียง 2 ส่วนเท่านั้น สำหรับสังคมไทย ทุนทางสังคมถือเป็นทุนสำคัญที่เสริมสร้างวิถีชีวิตที่ดีงามของคนในสังคมและสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการปกครองของประเทศมาช้านาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริการและกระบวนการผลิตในภาคเศรษฐกิจ การบรรเทาความรุนแรงและแก้ปัญหาในยามที่เกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจและสังคมซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและทุนทางเศรษฐกิจมีข้อจำกัด การแก้ปัญหาและฟื้นฟูให้คนไทย

และสังคมไทยกลับมาดำรงสถานะเดิมได้ จำเป็นต้องอาศัยทุนทางสังคมช่วยสนับสนุน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมจากประชาชนในท้องถิ่นที่จะเป็นแรงผลักดันที่สำคัญ ก่อให้เกิดการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ บนฐานของความไว้วางใจ เชื่อใจ สายใยความผูกพัน และวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคมไทยผ่านระบบความสัมพันธ์ในองค์ประกอบหลัก ได้แก่ คน สถาบัน วัฒนธรรม และ องค์ความรู้ ซึ่งจะเกิดเป็นพลังในชุมชนต่อการพัฒนาชุมชน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ในการคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจและดำเนินการแก้ปัญหา ตลอดจนตอบสนองความต้องการของตนเองและส่วนรวม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2548, หน้า 2)

สำหรับทุนทางสังคมในประเทศไทย ได้ถูกนำมาใช้ในยามเกิดปัญหาวิกฤติทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และก็ทำให้สังคมไทยผ่านเหตุการณ์วิกฤติต่าง ๆ ได้ด้วยดี ซึ่งทุนทางสังคมมีองค์ประกอบคือ ทุนมนุษย์ ที่มีองค์ความรู้ มีคุณภาพ มีสติปัญญา มีทักษะ มีคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย มีความรับผิดชอบ รวมทั้งมีการถ่ายทอด สืบทอด ส่งเสริมประสบการณ์ ทุนทางสังคมที่เป็นองค์กร สถาบัน โดยมีสถาบันที่สำคัญ คือ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา รวมทั้งกลุ่ม องค์กร เครือข่าย ที่มีการจัดตั้งโดยหน่วยงานภาครัฐ และการจัดตั้งโดยชุมชนเพื่อการพัฒนาตนเอง เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์ ส่วนทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ซึ่งเป็นทุนที่มีความโดดเด่น สำคัญ เป็นทุนที่ได้รับเป็นมรดกตกทอด เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ พิเศษ มีทั้งภูมิปัญญาดั้งเดิมและสมัยใหม่ซึ่งเกิดจากการสังสม สืบทอด ผสมผสาน เช่น ระบบคุณค่า ค่านิยม ภาษา จารีตประเพณี พิธีกรรม สังคมไทยได้ใช้ทุนทางสังคมเพื่อการแก้ปัญหาต่าง ๆ มาแล้วมากมาย แต่ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทุนทางสังคม ซึ่งถ้าได้มีการศึกษาเรียนรู้ ส่งเสริมปรับใช้เพื่อการพัฒนา ต่อ ยอด ก็จะทำให้สังคม ชุมชน มีความเป็นอยู่ที่ดีสมบูรณได้ดียิ่งขึ้น

ชุมชนช่องป่า ตำบลจันดี อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็น 1 ใน 12 ชุมชนของเทศบาลตำบลจันดี เป็นอีกชุมชนที่มีกระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน การประกอบอาชีพของประชาชนในชุมชนมีความหลากหลายทางอาชีพ มีการทำสวนยางพารา อาชีพค้าขายในตลาดจันดีและในชุมชน ข้าราชการสังกัดหน่วยงานต่าง ๆ รวมทั้งบุคคลที่เกษียณอายุราชการ นับว่าเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายของชีวิตอีกชุมชนหนึ่ง อีกทั้งหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการส่งเสริมให้ประชาชน ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านต่าง ๆ รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบ ให้สามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่ แต่ความหลากหลายในบริบทของประชาชนในชุมชน ทำให้ชุมชนขาดกระบวนการเชื่อมโยงการใช้ประโยชน์ทุนทางสังคมได้เต็มประสิทธิภาพที่มีอยู่

จากเหตุผลข้างต้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษา การพัฒนาชุมชนช่องป่าด้วยทุนทางสังคม ตำบลจันดี อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทุนทางสังคมของชุมชนช่องป่า และศึกษาการพัฒนาชุมชนช่องป่าด้วยทุนทางสังคม เพื่อนำไปสู่การมองเห็นถึงศักยภาพทุนทางสังคมที่เป็นกระบวนการในการขับเคลื่อนพลังชุมชนเพื่อการพัฒนา โดยผลการศึกษาจะสามารถนำมาพัฒนาชุมชนช่องป่าด้วยการทุนทางสังคมที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาทุนทางสังคมของชุมชนช่องป่า ตำบลจันดี อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อพัฒนาชุมชนช่องป่าด้วยทุนทางสังคม ตำบลจันดี อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่
ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ ชุมชนช่องป่า หมู่ที่ 4 ตำบลจันดี อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา
การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาข้อมูลบริบทชุมชน ข้อมูลทุนทางสังคมของชุมชนเกี่ยวกับต้นกำเนิดของทุนทางสังคม ทุนทางสังคมภายในและภายนอก นำไปสู่การพัฒนาชุมชนด้วยทุนทางสังคมในด้านต่าง ๆ

ประชากร/กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้กลุ่มประชากรคือ ประชากรชุมชนช่องป่า หมู่ที่ 4 ตำบลจันดี อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีจำนวน 75 ครัวเรือน ประชากรจำนวน 251 คน โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงคุณสมบัติเป็น คณะกรรมการชุมชน กลุ่มแม่บ้านชุมชน กลุ่ม อสม.

ชุมชน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มข้าราชการบำนาญ ประชาชนที่มีบทบาทในกระบวนการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชน รวมจำนวน 30 คน

คำถามสำคัญในการวิจัย

1. ทูทางสังคมของชุมชนช่องป่า ต้นกำเนิดจากทุนบุคลากรในชุมชน ทุนองค์กร/สถาบัน และทุนประเพณีและวัฒนธรรมเป็นอย่างไร ทูทางสังคมภายในและภายนอกมีอย่างไร และมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง นับจากอดีตถึงปัจจุบัน
2. การพัฒนาชุมชนช่องป่าด้วยทุนทางสังคม มีการพัฒนาด้านไหนบ้าง และพัฒนาด้วยกิจกรรมอะไรบ้าง ใครมีส่วนร่วมบ้าง ผลการพัฒนาจัดกิจกรรมสะท้อนทุนทางสังคม และใช้ทุนสังคมอย่างไรบ้าง

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

ทุนทางสังคม หมายถึง ระบบความสัมพันธ์ของคนในสังคม ที่ปฏิบัติต่อกันในทางที่ดีแล้วทำให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข เป็นเสมือนทรัพยากรทางสังคมและเป็นประเภทที่ใช้ไม่หมด เช่น ความผูกพัน ความเป็นครอบครัวชุมชน จริตประเพณี ความไว้วางใจกัน ความเชื่อถือกัน ความเห็นอกเห็นใจ และการติดต่อสัมพันธ์กันในทางสังคม เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา หมู่บ้าน ชุมชน กลุ่ม เครือข่าย สมาคม ซึ่งเป็นผลให้เกิดความมีคุณค่าที่ดึงดูดใจ เกิดความรักความสามัคคีในหมู่คณะ

การพัฒนาชุมชน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้น โดยประชาชนมีส่วนร่วม จากการเรียนรู้ศักยภาพด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ใน 5 กิจกรรม คือ ร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมิน

วัฒนธรรมชุมชน หมายถึง ระบบคิด แบบแผนพฤติกรรม ความเชื่อ วิถีชีวิต โลกทัศน์ ค่านิยม ในการดำเนินชีวิตชุมชนที่ได้ปฏิบัติสั่งสมกันมาให้อยู่ในภาวะที่เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

กลุ่มกิจกรรม หมายถึง กลุ่มที่ทำกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน โดยผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน

กิจกรรมการพัฒนา หมายถึง การทำงานทุกประเภทที่เกิดขึ้นในชุมชนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้นและสามารถพึ่งพาตนเองได้ดีขึ้น

สถาบันครอบครัว หมายถึง แบบแผนพฤติกรรมที่คนที่มีมาติดต่อเกี่ยวข้องกันในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวและเครือญาติจะต้องปฏิบัติตาม นั่นคือคนที่เป็นญาติกันโดยสายเลือด เช่น เป็นพ่อแม่ พี่น้องกัน เป็นญาติกันทางการแต่งงาน เช่น เป็นสามีภรรยา เป็นเขยสะใภ้กัน หรือการรับไว้เป็นญาติ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ชุมชนเกิดการเรียนรู้ทุนทางสังคมของตนเอง และการปรับใช้ประโยชน์
2. ได้พัฒนาชุมชนช่องป่าด้วยทุนทางสังคม
3. สามารถพัฒนาทุนทางสังคมให้เหมาะสมกับพื้นที่ เพื่อเป็นกลไกในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนได้



บทที่ 2

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุมชนช่องป่าด้วยทุนทางสังคม ตำบลจันดี อำเภอนางรอง จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Frameworks of The Study) ประกอบด้วยแนวคิด ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
4. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม

แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม ในการที่เราจะพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จได้นั้น ต้องอาศัยองค์ประกอบที่หลากหลาย การที่จะทำให้ชุมชนนั้นเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืนได้นั้นต้องคำนึงถึงทุนของชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา ซึ่งทุนนั้น ก็ได้รวมถึงทุนเงินตรา ทุนทางทรัพยากรของชุมชน และทุนทางสังคมของชุมชน โดยมีผู้รู้ได้ให้ความหมายและความสำคัญของทุนทางสังคมไว้หลายท่าน โดยเฉพาะทุนทางสังคมกับการพัฒนาชุมชน

เสรี พงศ์พิศ (2553, หน้า 89-90) ได้ให้ความหมายของทุนชุมชนไว้ว่า ทุนชุมชน เป็นคำที่ยืมคำว่า ทุน (Capita) มาจากเศรษฐศาสตร์เพื่อบอกถึงสิ่งที่เป็นมูลค่าและคุณค่าที่นับเป็นเงินมิได้ แต่มีความหมายต่อชีวิตของผู้คนเป็นอย่างยิ่ง หมายถึง ทุนทรัพยากร รวมทั้งทรัพยากรที่ชุมชนก่อให้เกิดหรือผลิตขึ้น เช่น ปัจจัยสี่ รวมถึงเงินและสินทรัพย์อื่น ๆ ความรู้ ภูมิปัญญาประสบการณ์ชีวิตของผู้คน ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม

ทุนทางสังคม คือ ระเบียบกฎเกณฑ์ วิธีที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เป็นเครือข่าย เป็นสังคมที่ไว้ใจกัน ฟังพาอาศัย ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ด้วยวิธีการและรูปแบบทั้งเก่าและประยุกต์สร้างสรรค์ใหม่

ทุนทางวัฒนธรรม หมายถึง คุณค่า ค่านิยมของสังคม ที่แสดงออกทางจารีตประเพณี วิถีชุมชนที่มีรากฐานจากความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงความรู้และภูมิหลังของบุคคล ซึ่งมีที่มาจาก (ตระกูล) เผ่าพันธุ์ สถานภาพทางสังคม (ชนชั้น) เช่น นามสกุลของบางคน ตำแหน่ง สถานภาพทางสังคม การมีวุฒิทางการศึกษาก็ทำให้นักนั้น ได้รับการยอมรับจากคนทั่วไปตั้งแต่ต้นแล้ว

การเป็นฝรั่งในสายตาคนไทยหลายคนถือว่าเป็น “ทุนทางวัฒนธรรม” สตรีไทยจำนวนไม่น้อยอยากแต่งงานกับฝรั่ง คนจากต่างจังหวัดเข้ามาทำงานในจังหวัดกรุงเทพ มักจะทำงานที่มีคนบ้านเดียวกันทำงานอยู่ก่อนแล้ว อาศัยเป็น “ทุน” เพื่อให้นายจ้างรับเข้าทำงาน คนบ้านเดียวกันแนะนำหรือ “รับรอง” เช่น คนขับรถแท็กซี่มากกว่าครึ่งหนึ่งในกรุงเทพ มาจากจังหวัดร้อยเอ็ด คนจีนไปอยู่ที่ไหนก็ช่วยเหลือกัน การเป็นคนจีนจึงเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญ

ความรู้ในการทำอาหารไทย ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร การวางแผนโบราณ งานหัตถกรรมต่าง ๆ เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจ

ทุนเฉพาะบุคคล (Individual Capital) คือคุณสมบัติเฉพาะของบุคคล เช่น ทักษะ ความคิดสร้างสรรค์ ความกล้าหาญ คุณธรรม ต่าง ๆ บารมี สติปัญญา การค้นคิดประดิษฐ์ ความสามารถเฉพาะตัวในการทำงาน ความเป็นผู้นำ เหล่านี้เป็นอะไรที่มักจะถ่ายทอดไปสู่คนอื่นโดยตรงไม่ได้ ถ้าหากถ่ายทอดได้เป็นรูปธรรม อาจจะเรียกว่า ทุนทางปัญญา (Intellectual Capital) หรือทุนความรู้ (Knowledge Capital) ซึ่งก่อให้เกิดผลงาน สิ่งสร้างสรรค์หรือนวัตกรรมต่าง ๆ กลายเป็น “ยี่ห้อ” “แบรนด์” กลายเป็นทุนทางวัฒนธรรม และทุนหรือมูลค่าทางเศรษฐกิจ ทุนทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับบุคคลอาจเรียกโดยรวมว่า ทุนมนุษย์ (Human Capital)

สัญญาประชาคม (Social contract) หมายถึงข้อตกลงภายในรัฐที่ว่าด้วยสิทธิและความรับผิดชอบของรัฐและพลเมือง หรือในความหมายทั่วไปหมายถึงข้อตกลงว่าด้วยสิทธิและความรับผิดชอบระหว่างกลุ่มและสมาชิก โดยปกติถือกันว่าสมาชิกทุกคนในสังคมยอมรับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในลักษณะสัญญาประชาคม โดยปริยายเมื่อตนเองอยู่ในสังคมนั้น ๆ

ทุนทางสังคมเป็นที่ยอมรับกันมากขึ้นเรื่อย ๆ ว่า ปัจจัยทางสังคมมีความสำคัญต่อผลทางเศรษฐกิจหลาย ๆ ประการ ยกตัวอย่างเช่น การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่น่าอัศจรรย์ของประเทศเอเซียตะวันออกถูกอธิบายว่าส่วนหนึ่งเป็นเพราะการมีลักษณะพิเศษทางสังคมขององค์กร เช่น ความเชื่อถือได้ของข้าราชการ (Trustworthiness of bureaucrat) การร่วมมือกัน (cooperation) การทำงานเป็นทีม (teamwork) เป็นต้น นอกจากนี้ยังรวมถึงลักษณะของการเป็นชุมชนที่มีความเชื่อถือไว้วางใจกันทำให้สามารถรวมตัวกันจัดสรรทรัพยากรที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ เช่น น้ำ ป่า ที่สาธารณะ ทะเล เงินทุนหมุนเวียน ซึ่งอาจเรียกลักษณะความสัมพันธ์เหล่านี้ว่า ทุนทางสังคม

ทุนทางสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์ทางสังคมหรือโครงสร้างทางสังคมที่เราสามารถเรียกเอาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากมันได้ ตัวอย่างของทุนทางสังคมที่มักถูกกล่าวถึงคือ ความเชื่อถือไว้วางใจกัน (Trust) เครือข่าย (Network) สถาบัน (Institution) ซึ่งความสัมพันธ์ทางสังคมหรือโครงสร้างทางสังคมนั้น อาจพิจารณาได้ง่าย ๆ ว่า ทำ्यที่สุดแล้ว ความสัมพันธ์หรือโครงสร้างทางสังคมนั้นสามารถให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจกับผู้ที่มีความสัมพันธ์ทางสังคมนั้นได้หรือไม่นั่นเอง ทุนทางสังคมเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน กิจกรรมร่วมมือกัน ยิ่งมีมากเท่าไรก็อาจเป็นผลดีในแง่ที่ว่า เกิดการเรียนรู้ รับรู้ และส่งผ่านข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน ทำให้เกิดคุณค่าบางอย่างที่สามารถยึดโยงและยอมรับร่วมกัน ซึ่งคุณค่าอันนั้นนั่นเองที่ส่วนหนึ่งเราสามารถเรียกเอาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากมันได้ ยกตัวอย่างเช่น ชาวบ้านในชุมชนแห่งหนึ่งมีกิจกรรมร่วมมือกันอยู่เป็นประจำ ทำให้ชาวบ้านต่างเรียนรู้และเข้าใจ หรือ “รู้จัก” กันเป็นอย่างดี เป็นผลให้เมื่อชาวบ้านต้องการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมาเพื่อระดมเงินออมและปล่อยกู้เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนราคาถูกให้คนในชุมชน มันก็จะเกิดขึ้นได้ง่าย เพราะเมื่อมีความไว้วางใจกัน ก็ไม่ต้องกลัวว่าจะมีการโกงกันหรือเชิดเงินหนีไป พูดอีกอย่างก็คือ เป็นเพราะความไว้วางใจกันนี้เองที่ทำให้ชาวบ้านได้มีแหล่งเงินทุนเพิ่มขึ้น เป็นเพราะทุนทางสังคมนี้เอง (ความไว้วางใจกัน) ที่ทำให้ชาวบ้านได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น (แหล่งเงินทุน)

ทุนทางสังคมอาจแบ่งกว้าง ๆ ได้เป็นสองประเภท คือ ทุนทางสังคมภายใน (Cognitive social capital) และ ทุนทางสังคมภายนอก (Structural social capital)

ทุนทางสังคมภายใน มีลักษณะที่มองเห็นและประเมินได้ยาก เพราะมันอยู่ในจิตใจ ทุนทางสังคมแบบนี้จะเกี่ยวพันกับเรื่องของความรู้สึกนึกคิด จิตใจ ความเชื่อ ทศนคติ เช่น ความเชื่อถือไว้วางใจกัน (Trust) คุณค่าร่วมกัน (Share values) ความเกื้อกูลกัน (Reciprocity)

ทุนทางสังคมภายนอก มีลักษณะที่มองเห็นและประเมินได้ง่ายกว่า เข้าใจได้ง่ายกว่าประเภทแรก ด้วยทุนทางสังคมประเภทนี้เกี่ยวพันกับบทบาท พฤติกรรม การกระทำหรือความสัมพันธ์ ไม่ว่าจะ เป็นในรูปแบบของเครือข่าย สายสัมพันธ์อุปถัมภ์ หรือจะเป็นเครือข่าย องค์กร ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ องค์กรปกครองท้องถิ่น ชมรม เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ทุนทางสังคมทั้งสองแบบที่กล่าวมา เอาเข้าจริงแล้วสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก อีกทั้งในหลาย ๆ ครั้ง ยังส่งเสริมซึ่งกันและกันด้วย เช่น จากตัวอย่างที่แล้ว ความไว้วางใจกัน (ทุนทางสังคมภายใน) ทำให้สามารถตั้งกลุ่มออมทรัพย์ (กลุ่ม/องค์กรซึ่งเป็นทุนทางสังคมภายนอก) ขึ้นมาได้ ถ้ากลุ่มออมทรัพย์ในฐานะทุนทางสังคมภายนอกนี้ สามารถดำเนินไปได้ด้วยดี ก็จะเป็นการตอกย้ำว่า การเชื่อถือไว้วางใจระหว่างกันเป็นเรื่องที่ดี เพราะทำให้ได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นด้วย ชาวบ้านก็มีแนวโน้มที่จะเชื่อถือไว้วางใจกันมากขึ้น กระทั่งว่าเกิดเป็น แบบแผนการเชื่อถือไว้วางใจกัน (Norm of trust)

ยังไม่ต้องนับว่า เมื่อกลุ่มสามารถดำเนินการไปได้เรื่อย ๆ แล้ว เงินกองทุนจะยิ่งทบทวีให้ประโยชน์แก่คนในชุมชนได้มากขึ้นไปอีก

ทุนทางสังคมให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้อย่างไร เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่นำกล่าวถึง ทุนทางสังคมโดยตัวของมันเองนั้นมิได้เป็นปัจจัยการผลิตโดยตรง หากแต่เป็นตัวกลางในการเข้าถึงปัจจัยการผลิตหรือทุนอื่น เช่น ข่าวดสารข้อมูล ทุนมนุษย์ (Human capital) ทุนกายภาพ (Physical capital) ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural resources) เป็นต้น ในราคาที่ถูกลง โดยผ่านความสัมพันธ์ทางสังคมหรือโครงสร้างทางสังคมนั่นเอง กล่าวโดยกว้าง ๆ แล้ว ทุนทางสังคมให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้โดยผ่านสองช่องทางคือ ลดต้นทุนทางธุรกรรม (Transaction cost) และลดต้นทุนการตรวจสอบดูแล (Monitoring cost) ถ้าเราเริ่มต้นด้วยการนิยามทุนทางสังคมอย่างง่าย ๆ ว่าหมายถึงความไว้วางใจกัน (Trust) เราก็พอจะเข้าใจได้ว่า เมื่อคนเรามาทำสัญญา ทำกิจกรรมร่วมมือกัน หรือทำธุรกรรมร่วมกัน มันจะเสียต้นทุนตรงส่วนนี้น้อยลง ยกตัวอย่างเช่น พ่อค้าเพชรสองคนที่มีความเชื่อถือไว้วางใจกัน สามารถทำการแลกเปลี่ยนเพชรเพื่อตรวจสอบก่อนซื้อขายจริง โดยไม่ต้องมีการทำประกันภัยหรือทำสัญญาอย่างเป็นทางการ ซึ่งทำให้ไม่จำเป็นต้องเสียต้นทุนของธุรกรรมในเรื่องดังกล่าว ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อมีการตกลงสัญญาหรือทำกิจกรรมร่วมมือกันแล้ว ต้นทุนในการกำกับดูแลให้ผู้ที่เกี่ยวข้องยึดถือและปฏิบัติตามข้อตกลงที่ให้ไว้แก่กัน ก็จะเสียต้นทุนดังกล่าวลดลง โดยเฉพาะการจัดการหากกลางให้เข้ามาควบคุมดูแล (Third party) เช่น หากสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์ของหมู่บ้านสามารถไว้วางใจกันได้แล้ว เมื่อกลุ่มให้กู้แก่สมาชิก หลาย ๆ กรณีไม่จำเป็นต้องมีหลักทรัพย์ค้ำประกัน รวมถึงไม่ต้องจำใจให้สมาชิกเสียดอกเบี้ยและเงินต้นตามกำหนด เพราะคาดหมายได้ว่าสมาชิกจะทำเช่นนั้นอยู่แล้ว

การมีทุนทางสังคมมิใช่ว่าจะให้แต่ผลดีเท่านั้น หากแต่ยังสามารถให้ผลในทางลบแก่ผู้ถือครองหรือสังคมโดยรวมที่เกี่ยวข้องกับมันด้วย (Negative social capital) ซึ่งผลทางด้านลบของทุนทางสังคมอาจแบ่งได้ 3 รูปแบบด้วยกัน คือ

ประการที่หนึ่ง ก่อให้เกิดปัญหาการกีดกันคนนอก (Exclusion problem) กล่าวคือ ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของคนกลุ่มหนึ่งอาจก่อให้เกิดการกีดกันผู้อื่นในการเข้ามาจัดสรรทรัพยากรได้ พูดอีกอย่างก็คือ ก่อให้เกิดปัญหาการผูกขาดการจัดสรรทรัพยากรบางอย่างที่เฉพาะเจาะจงให้แก่คนที่อยู่ในกลุ่มความสัมพันธ์เท่านั้น เช่น การที่กลุ่มเชื้อชาติชาวคิวบาได้ครอบงำในหลายภาคธุรกิจของรัฐไมอามี เป็นต้น อันเป็นผลทำให้ธุรกิจดังกล่าวขาดการแข่งขัน ขาดการพัฒนาเทคโนโลยีความรู้ ตลอดจนเสียต้นทุนสังคมและความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจจากการผูกขาดนั้น

ประการที่สอง ก่อให้เกิดปัญหาการจำกัดเสรีภาพ หรือจ่ายราคาของการมีพันธะกับทุนทางสังคมนั้นมากจนเกินไป (Heavy obligation) กล่าวคือ เครือข่ายหรือความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและแข็งแกร่งเกินไป อาจยอมรับเฉพาะแต่คนที่เชื่อฟังกฎเกณฑ์ที่เข้มงวดและไม่ยืดหยุ่นเท่านั้น การพยายามทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในกฎเกณฑ์ที่บางครั้งเป็นผลดีต่อสังคมโดยรวม จะถูกพิพากษาขับออกจากชุมชนความสัมพันธ์ทันที เช่น ชุมชนชาวจีนในซานฟรานซิสโก แม้จะช่วยเหลือสมาชิกของชุมชนให้ก่อตั้งธุรกิจได้ง่าย แต่อีกด้านหนึ่งก็จะถูกควบคุมอย่างใกล้ชิดจากกลุ่มครอบครัวและบริษัทที่มีอยู่ ผู้ที่ต้องการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใด ๆ จะถูกขับออกจากชุมชนทันที

ประการที่สาม ก่อให้เกิดปัญหาการเข้าสู่วังวนของความเลวร้าย (Downward-leveling pressure) กล่าวคือ การเข้าไปอยู่ในกลุ่มความสัมพันธ์บางรูปแบบ เช่น แก๊งวัยรุ่น แก๊งมาเฟีย แม้จะให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจหลายอย่างกับคนในแก๊ง แต่การอยู่ในกลุ่มดังกล่าวมีทั้งแรงกดดันและวัฒนธรรมหลาย ๆ อย่างที่จุดดิ่งให้ลงสู่ห้วงแห่งความเลวร้าย ยกตัวอย่างเช่น วัฒนธรรมการใช้ความรุนแรง การเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด การเรียกค่าคุ้มครอง คอรัปชั่น เป็นต้น ซึ่งไม่เป็นผลดีแต่ประการใดต่อสังคมโดยรวม

สิ่งที่ต้องตระหนักเสมอก็คือว่า ความสัมพันธ์ทางสังคมหรือโครงสร้างทางสังคมอันไหนที่เป็นทุนทางสังคมได้ เราต้องสามารถเรียกเอาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เราต้องการจากมันได้ด้วย นั่นคือ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เราต้องการจะเป็นตัวจำกัดในเบื้องต้นว่า ความสัมพันธ์ทางสังคมหรือโครงสร้างทางสังคมอันไหนบ้างที่เราสามารถใช้เพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ต้องการ ทุนทางสังคมของคนกลุ่มหนึ่งไม่จำเป็นต้องเหมือนกับของคนอีกกลุ่มหนึ่ง ยังไม่นับว่า ทุนทางสังคมของคนบางกลุ่มกลับเป็นผลเสียต่อคนอื่นอีกหลาย ๆ กลุ่มหรือสังคมโดยรวมก็ได้

การวัดทุนทางสังคม วิธีการวัดทุนทางสังคมพอจะแบ่งได้ 2 แบบ กล่าวคือ หนึ่งวัดไปที่ต้นกำเนิดของทุนทางสังคม ซึ่งก็คือจำนวนและคุณภาพของการมีปฏิสัมพันธ์หรือทำกิจกรรมร่วมกันในหลาย ๆ รูปแบบ และสองวัดไปที่ตัวทุนทางสังคมนั่นเอง

วิธีแรกค่อนข้างง่ายในการวัดเพราะเข้าใจได้ไม่ยากและไม่ซับซ้อน เช่น การวัดกิจกรรมร่วมกันในหมู่บ้าน อายุของชุมชน จำนวนผู้เข้าร่วมการทำกิจกรรม ความหลากหลายทางลักษณะของผู้คนในเครือข่ายความสัมพันธ์ เป็นต้น แต่ปัญหามีอยู่ว่า จำนวนและคุณภาพของกิจกรรมร่วมกันที่มากกว่าอาจมิได้หมายถึงการมีทุนทางสังคมที่มากกว่าก็ได้ โดยเฉพาะการทำให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ต้องการ

วิธีการแบบหลังเป็นวิธีการที่ดีกว่าในแง่ที่มุ่งวัดทุนทางสังคมโดยตรงเลยว่ามีอยู่มากน้อยแค่ไหน เช่น ระดับของความเชื่อถือไว้วางใจกัน ปริมาณและคุณภาพของกลุ่มและองค์กร เครือข่าย และสถาบันต่าง ๆ ที่ปัจเจกชนหรือชุมชนมี แต่ก็อีกเช่นกัน การสร้างตัวชี้วัดหรือแม้แต่การขีดวงจำกัดว่าอะไรคือความเชื่อถือไว้วางใจ เครือข่าย สถาบัน เป็นเรื่องไม่ง่ายเลย ยังไม่ต้องนับว่าวิธีการวัดทุนทางสังคมที่ใช้นั้นมีความเที่ยงตรงและชัดเจนมากน้อยเพียงไร

เสรี พงศ์พิศ (2555, หน้า 53-94) ชุมชนไม้เรียง เป็นชุมชนที่สามารถแก้ปัญหาเรื่องเศรษฐกิจ ด้วยปัญหาทางพาราราคาคต่ำ ชาวบ้านเริ่มหาทางออก วิธีหนึ่งคือการฟื้นฟูประเพณีลงแขก หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า ซอมือ โดยจัดให้เป็นระบบมากขึ้นเป็นลักษณะแชร์แรงงาน โดยการรวมกลุ่มกันไปทำงานในสวนยางพาราของสมาชิก กำหนดเวลาทำงาน เอาข้าวไปกินด้วยกัน ใครไปไม่ได้ก็หากคนอื่นไปแทน หากคนไปแทนไม่ได้ก็ใช้เงินจ้าง มีการพูดคุยหรือกันในเรื่องต่าง ๆ ของชุมชนได้มากขึ้นด้วย ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำงานในสวนยางพาราของตนเองเหมือนก่อน จากปัญหาการถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้ารับซื้อยางพารา ทำให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกันไปเรียนรู้การทำแผ่นยางพาราจากโรงงาน เพื่อประกอบการวางแผนทำโรงงานขนาดเล็กของชุมชน ชาวบ้านได้ร่วมกันคิด วิเคราะห์ ประยุกต์โรงงานขนาดใหญ่ ให้เป็นโรงงานขนาดพอดีกับชุมชน และร่วมมือกันปฏิบัติตั้งแต่การร่วมกันสมทบทุน โดยการลงเป็นหุ้น เพื่อก่อตั้งโรงงานผลิตยางพารา กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวชุมชนไม้เรียงได้ฝ่าฟันอุปสรรค ทำให้ชาวไม้เรียงได้พัฒนาตนเอง จนสามารถดำเนินการผลิตเอง แปรรูปเอง ขายเองได้ จนกลายเป็นแรงบันดาลใจให้ชุมชนต่าง ๆ พยายามแก้ปัญหาทางพาราคต่ำแบบเดียวกับไม้เรียง แต่ก็ทำได้เฉพาะบางกลุ่มเท่านั้น แต่ก็ทำให้ไม้เรียงสร้างเครือข่ายทั้งในระดับจังหวัด ระดับประเทศ จนกระทั่งเกิดเครือข่ายกับประเทศทางยุโรป จนกระทั่งก่อตั้งเป็นสมาพันธ์เกษตรกร และยังก่อตั้ง โครงการพัฒนาสถาบันเกษตรกรจังหวัด นครศรีธรรมราช เครือข่ายยางพารานครศรีธรรมราช สถาปนาชุมชนไม้เรียง ซึ่งสภาชุมชนไม้เรียง ไม่ได้เน้นที่การสร้างอำนาจแต่เน้นที่การเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ทำให้เกิดหลักสูตรการเรียนรู้และเกิดกลุ่มอาชีพของชุมชนใกล้เคียงที่เป็นเครือข่ายชุมชนไม้เรียง เช่น กลุ่มปลูกพืชผักปลอดสารพิษ กลุ่มเกษตรกรรวมเพื่อสิ่งแวดล้อม กลุ่มเลี้ยงปลา กลุ่มเลี้ยงไก่พื้นเมือง กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มเลี้ยงสุกร กลุ่มอาหารสัตว์ กลุ่มนาข้าว กลุ่มแพทย์แผนไทย

การเริ่มต้นของชุมชนไม้เรียงจากการปรับใช้ทุนทางสังคมขนาดเล็กจนสามารถเชื่อมโยงประสานกลายเป็นทุนทางสังคมขนาดใหญ่ระดับเครือข่าย สมาพันธ์ และชุมชนไม้เรียงยังร่วมมือกันสร้างยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน เช่น ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ ยุทธศาสตร์การพึ่งตนเอง ยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากร ยุทธศาสตร์การพัฒนาสุขภาพและการพัฒนาจิตใจ ยุทธศาสตร์การพัฒนาประสิทธิภาพองค์กรในชุมชน

เครือข่ายขมมนา เป็นความพยายามในการรวมตัวกันขององค์กรชาวบ้านที่นครศรีธรรมราช เกิดขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ.2532-พ.ศ.2533 โดยกลุ่มออมทรัพย์มากกว่า 200 กลุ่มพยายามก่อตั้ง “เครือข่าย” หรือ ชมรม เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และดำเนินการหลายอย่างร่วมกัน แต่ความพยายามที่องค์กรพัฒนาเอกชนอย่างมูลนิธิหมู่บ้านที่ทำงานกับผู้นำชาวบ้านที่เข้มแข็งกลุ่มหนึ่ง โดยการนำของผู้นำชาวบ้านศิริวงที่จะประสานความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาชุมชนในจังหวัดในช่วงนั้นเป็นไปด้วยความยากลำบาก ทุกอย่างดูเหมือนจะต้องขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของข้าราชการที่ยังคิดว่าตนเองมีอำนาจ เพราะมีงบประมาณ ความพยายามรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ในลักษณะเดียวกับที่เกิดขึ้นที่สงขลาจึงไม่ได้เกิดขึ้นที่นครศรีธรรมราช แม้จะทำไม่ได้ในตอนนั้น ทุกคนที่เกี่ยวข้องเห็นว่านครศรีธรรมราชมีศักยภาพในการสร้างเครือข่ายสูงมาก มีองค์กรชุมชนเข้มแข็งจำนวนมากเพียงแต่ต้องหารูปแบบการเชื่อมประสานให้ลงตัวเท่านั้น เมื่อวันเวลาผ่านไป กลุ่มองค์กรชุมชนที่รู้จักกันเพราะอยู่ในพื้นที่เดียวกัน อำเภอเดียวกัน เพราะทำงานคล้ายกัน คือ ปลูกยาง ก่ออิฐ ปลูกไม้ผลก็ดี ทำนาที่ดี เริ่มมีความสัมพันธ์กันใกล้ชิดขึ้น มี “เวที” หลาย ๆ เวทีให้ได้พบปะ โดยเฉพาะเวทีสัมมนา ระดับจังหวัดและระดับชาติ ที่เริ่มเห็นได้ชัดเจนมากที่สุดคือ องค์กรชุมชนในพื้นที่ปลูกยาง ซึ่งส่วนหนึ่งรู้จักกันมานานแล้ว เพราะประสานงานกันเกี่ยวกับปัญหาขางพารา จุดประสานที่สำคัญอยู่ที่ตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช

อีกด้านหนึ่ง ศิริวงและผู้นำที่ลานสากก็เริ่มประสานกับกลุ่มที่ปลูกไม้ผล ส่วนหนึ่งเพราะรู้จักกันมาก่อน อีกส่วนหนึ่งรู้จักกันตอนที่พยายามสร้างเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์

เครือข่ายที่สามที่ค่อย ๆ เริ่มขึ้นมา คือ เกษตรกรทำนา ซึ่งส่วนใหญ่อาศัยอยู่ลุ่มน้ำปากพนัง อำเภอเชียรใหญ่ อำเภอปากพนัง และส่วนหนึ่งที่อำเภอเมืองเอง

สามเครือข่ายนี้ค่อย ๆ เข้ามาร่วมกัน โดยคงประเด็นหลักของตนเองไว้และเข้ามาร่วมกันเพื่อเป็นเครือข่ายการเรียนรู้เป็นหลัก แล้วหาวิธีทำงานร่วมกันให้มีประสิทธิภาพในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง จนกระทั่งกลายเป็นเครือข่าย “ขมมนา” ซึ่งย่อมาจาก ขง ไม้ผล นา

เครือข่ายหารือกันแล้วก็เห็นว่าน่าจะมีการผลิตแป้งขนมจีน เพราะปัจจุบันนี้แป้งขนมจีนทำกันในครัวเรือนซึ่งผลิตเส้นขนมจีน ทำทุกอย่างครบวงจรซึ่งเป็นงานที่เหนื่อย จึงได้มีการศึกษาเบื้องต้นว่า ผู้ผลิตเส้นขนมจีนเหล่านี้จะยินดีซื้อแป้งขนมจีนหรือไม่ ถ้ามีผู้ผลิตให้จากโรงงาน ผลการศึกษาออกมาว่าส่วนใหญ่ยินดีซื้อถ้าหากราคาไม่แพงกว่าที่ทำเองนัก เมื่อได้ข้อมูลเช่นนั้นและสำรวจตลาดแล้วปรากฏว่ากว้างใหญ่มาก มูลนิธิหมู่บ้านจึงได้พาผู้นำชาวบ้านไปศึกษาดูงานที่จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งมีโครงการนี้อยู่แล้วไปดูที่แปดริ้วและที่จังหวัดกรุงเทพมหานคร แล้วมีการทำ “โครงการ” ขึ้นมา ตัดสินใจกันว่าจะตั้งบริษัท ไม่จดทะเบียนสหกรณ์ เพราะยุ่งยาก และจะร่นวากับหน่วยงานราชการ

จากนั้นมีการระดมหุ้นจากผู้นำชาวบ้าน และจากสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ที่บ้านดอนคา อำเภอรามบุรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงงานนี้ ตอนแรก ๆ ก็ไม่สามารถระดมทุนได้มาก เพราะชาวบ้านไม่ค่อยเชื่อมั่นว่าจะทำได้ เป็นเรื่องใหม่เกินไป แต่ที่สุดก็อาศัยหุ้นส่วนหนึ่งจากจังหวัดกรุงเทพมหานคร จึงสามารถลงมือดำเนินการสร้างโรงงานได้ และได้กู้ยืมจากสถาบันการเงินอีกจำนวนหนึ่ง

โรงงานทำแป้งขนมจีนเป็นโครงการที่ผู้นำชาวบ้าน ได้เรียนรู้จากการดำเนินการแบบใหม่ แต่ผสมผสานกับภูมิปัญญาดั้งเดิม นำมาประกอบกันจนได้ผลงานที่ทำให้ชาวบ้านได้รับประโยชน์มากที่สุดจากผลผลิตของตนเอง คือ ข้าว และจากตลาดของตนเอง คือ ท้องถิ่นทั้งหมด ซึ่งเป็นผู้บริโภคและเป็นตลาดใหญ่ที่สุด ทำให้โรงงานผลิตแป้งได้วันละ 7-8 ตัน ส่งไปขายใน 7 จังหวัดภาคใต้ มีผู้จัดการเป็นผู้นำชาวบ้านที่เรียนจบ ป.4 แต่แสวงหาความรู้เองจากการไปศึกษาดูงาน การไปเรียนรู้จากคนเฒ่าคนแก่ และจากการปฏิบัติด้วยตนเอง การค้นคว้าทดลอง จนได้ผลเป็นที่น่าแปลกใจ

โครงการนี้ได้ผลกำไรทันทีเพียงสองปีก็คุ้มทุน และปีที่สามก็ปันผลให้ผู้ถือหุ้น หุ้นละ 22% ปีต่อมาสองปีปันผล 16 % นี่คือการปันผลในปีที่เศรษฐกิจไทยกำลังตกต่ำ (พ.ศ.2540-พ.ศ.2543)

ขณะนี้เครือข่ายขมนามกำลังประสานกันในเรื่องแผนการผลิต การแลกเปลี่ยนสินค้ากัน การนำข้าวจากเครือข่ายมาทำให้โรงงานแป้งขนมจีน การซื้อขายข้าวระหว่างสมาชิกเครือข่ายต่าง ๆ ซึ่งเป็นการจัดการร่วมกันและกำลังเกิดเป็นแบบเป็นแผน

ส่วนหนึ่งมากจากการวางแผนระดับตำบล ซึ่งเกิดขึ้นที่ไม่เรียง เป็น “แผนแม่บทตำบล” ซึ่งได้กลายเป็นต้นแบบการทำแผนแม่บทในประเทศในเวลา

โครงการผลิตแป้งขนมจีนได้จดทะเบียนเป็นบริษัท ไม่ได้จดทะเบียนสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกร เพราะวิเคราะห์แล้วเห็นว่า มีข้อจำกัดหลายประการ ชาวบ้านไม่เคยมีประสบการณ์ในการทำบริษัทจึงอยากลองดู วิเคราะห์จากข้อมูลหมายน่าจะคล่องตัวมากกว่า และเพิ่งรู้ว่าการเป็นบริษัทก็ไม่ได้สะดวกและดีทุกอย่างเสมอไป ถ้าไม่มีประสบการณ์และการบริหารจัดการแบบ “พลิกแพลง” บ้างก็ลำบาก และคงทำอะไรเป็นกอบเป็นกำไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ผู้นำชุมชนของขมนาจึงได้คิดกันว่าน่าจะมีแนวทางที่สามเพื่อให้ชุมชน “ประกอบการ” จัดการทุนของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ นั่นคือที่มาของสิ่งที่เราเรียกกันวันนี้ว่า “วิสาหกิจชุมชน”

เครือข่ายจังหวัดนครศรีธรรมราชจึงเป็นที่ก่อเกิดองค์ความรู้และพลังทางปัญญาที่สำคัญหลายอย่างที่ทำให้เครือข่ายต่าง ๆ ได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถวางแผนการพัฒนาด้วยตนเอง และโดยอาศัยทรัพยากรหรือทุนในชุมชนนั่นเอง โดยไม่ได้ทำแผนเพราะมีทุน หรือมีโครงการที่ไหนรองรับ แต่เอาทุนของตนเองรองรับ ที่มาเพิ่มเติมเป็นการสมทบจากภายนอกเท่านั้น

ทั้งหมดเป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งมีหลายรูปแบบ แม้จะมีผู้นำเด่น ๆ เก่ง ๆ หลายคน แต่ผู้นำเหล่านั้นก็ไม่ใช่บรมครูที่ถ่ายทอดวิชาของตนเองให้คนอื่น แต่เป็นผู้ประสานงานที่มีความสามารถ ประสานให้เกิดการเรียนรู้ ประสานให้เกิดความรู้ใหม่ ซึ่งเป็นบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง เพราะบทบาทการประสานให้เกิดเวทีการเรียนรู้ในชุมชนอย่างต่อเนื่องเป็นเรื่องสำคัญ แต่ไม่มีใครทำ มีแต่ครูที่ไปสอนในโรงเรียน สอนเด็ก มีแต่ข้าราชการที่ไป “สอน” ชาวบ้าน แต่ไม่มีการประสานที่ทำให้ทุกคนเป็น “ครู” และทุกคน “เรียนรู้” ร่วมกัน

ทุกวันนี้เครือข่ายยมนากำลังขยายตัวออกไป ทั้งจังหวัดมีตำบลที่ทำแผนแม่บทชุมชนเสร็จแล้ว 135 ตำบล ยังต้องทำอีกเพียง 30 ตำบลเท่านั้น การทำแผนแม่บทเป็นกระบวนการที่ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้จักตนเอง ทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนและตำบล พวกเขามีข้อมูล มีความรู้ และกำลังใช้ข้อมูลและความรู้มาดำเนินงานพัฒนาท้องถิ่นเพื่อการพึ่งตนเอง หลายตำบลทำได้ดี บางตำบลยังต้องเรียนรู้และปรับปรุงทั้งข้อมูล ความรู้ และขบวนการภายในชุมชนเอง ซึ่งพวกเขามีข้อจำกัดที่จะเรียนรู้และดำเนินการด้วยตนเองคนเดียว เครือข่ายยมนาจึงได้จัดกระบวนการเรียนรู้และดำเนินการปรับปรุง ทบทวน ซ่อมเสริม โดยจัดให้ผู้นำตำบลต่าง ๆ มาพบกันครั้งละ 30 ตำบล เริ่มกลุ่มแรกเมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ.2545 นัดพบกันที่ศูนย์การเรียนรู้ของไม้เรียง อำเภอนางวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช อันเป็นต้นกำเนิดสำคัญขององค์ความรู้ในการจัดการการเรียนรู้

กลุ่มอื่น ๆ ก็ได้เรียนรู้ตามมา ทั้งหมดนี้เพื่อให้สมาชิกเครือข่ายปรับวิถีคิด วิถีทำ และวิธีการจัดการให้ไปในทิศทางเดียวกัน จะได้ประสานช่วยเหลือกัน และค่อย ๆ สร้างระบบเศรษฐกิจสังคมในระดับชุมชนท้องถิ่นให้มั่นคงเข้มแข็งต่อไป

สินาด ศิริวรรณไชย (2548, หน้า 5-15) ในประเทศไทยเอง มีตัวอย่างมากมายที่แสดงให้เห็นว่า ทุนทางสังคมโดยเฉพาะการรวมกลุ่มหรือรวมตัวกันจัดสรรทรัพยากรกันเองของคนในชุมชนที่มีความไว้วางใจกัน สามารถทำให้พวกเขาได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจหลายอย่าง เช่น การตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อเป็นแหล่งเงินทุน การรวมตัวเพื่อจัดสรรทรัพยากรน้ำ ป่า ที่ดิน สาธารณะของชุมชน กลุ่มเกษตรกรรมทางเลือกต่าง ๆ เป็นต้น ยิ่งกลุ่มหรือเครือข่ายเหล่านี้สามารถเชื่อมกับกลุ่มอื่น ๆ นอกชุมชนอย่างหลากหลายแล้ว ทุนทางสังคมก็จะยิ่งขยายวงมากขึ้นเท่านั้น แต่มีข้อพึงระวังเช่นกันว่า มิใช่ทุกกรณีของการมีกิจกรรมร่วมกันของคนหรือชุมชนจะให้แต่ผลดีหรือให้ผลประโยชน์ที่คุ้มค่า เพราะหากมิได้พิจารณาเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมที่

แตกต่างกันอย่างดีแล้ว การมาทำอะไรร่วมกันของกลุ่มคนที่หลากหลายอาจทำให้สูญเสียเวลาและทรัพยากรโดยเปล่าประโยชน์ หน้าที่ในบางครั้งอาจเกิดความขัดแย้งจนบานปลายได้

ลีนา คอแลน ได้กล่าวถึง นายเจมส์ โคลแมน (James Coleman, 1988) ได้ทำการศึกษาพบว่า ทูตทางสังคมในครอบครัวมีผลอย่างสำคัญในการสำเร็จการศึกษาระดับมัธยมปลาย โดยทูตทางสังคมในครอบครัววัดจากการมีอยู่ของพ่อและแม่ในครอบครัว จำนวนพี่น้อง ความคาดหวังในตัวลูกของแม่เรื่องการศึกษา เด็กที่มีทั้งพ่อและแม่ในครอบครัว จำนวนพี่น้องที่น้อยกว่า และแม่คาดหวังในเรื่องการศึกษา มีแนวโน้มที่จะสำเร็จการศึกษามากกว่า โรเบิร์ต พูทนาม (Robert Putnam, 1993) ซึ่งว่าระดับความจำเริญทางเศรษฐกิจและคุณภาพของสถาบันในภาคเหนือของอิตาลีที่มีมากกว่าภาคใต้ เป็นผลมาจากการมีระดับความเชื่อถือไว้วางใจและการเกื้อกูลกัน (Norm of trust and reciprocity) และเครือข่ายชุมชน (Civic engagement) ที่มากกว่า ซึ่งพูทนามนิยามมันว่าคือทูตทางสังคม แนคและคีเฟอร์ (Knack and Keefer, 1997) ได้สร้างตัวชี้วัดทูตทางสังคมขึ้นมาสองตัวคือ ระดับของความเชื่อถือไว้วางใจ (Trust) และแบบแผนพฤติกรรมร่วมกัน (Civic norms) แล้วนำไปศึกษาในประเทศที่มีเศรษฐกิจแบบตลาด 29 ประเทศ พบว่า ประเทศที่มีระดับของตัวชี้วัดดังกล่าวมากกว่า มีแนวโน้มที่จะมีระดับประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศดีกว่า นารายันและพริทเชตต์ (Narayan and Pritchett, 1997) แสดงให้เห็นว่า ทูตทางสังคมเป็น "ทุน" เพราะสามารถเพิ่มระดับรายได้ของครัวเรือน โดยพวกเขาวัดทูตทางสังคมจากจำนวนกลุ่ม องค์กรที่สมาชิกในครัวเรือนเป็นสมาชิก ระดับการร่วมมือกันในกลุ่มนั้น และความหลากหลายทางลักษณะของสมาชิกในกลุ่มนั้น ๆ ครัวเรือนที่มีระดับตัวชี้วัดดังกล่าวมากกว่า มีแนวโน้มที่จะมีรายได้มากกว่า

ประเวศ วะสี (2541, หน้า 26-30) “ทุนสังคม” “ความเป็นกลุ่มก้อนทางสังคม การมีการศึกษาดีการมีวัฒนธรรม การมีความซื่อสัตย์สุจริต การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การมีประสิทธิภาพในการทำงาน การมีเมืองและมีระบบราชการที่ดี ทุนทางสังคมเป็นฐานให้เศรษฐกิจดี”

อมรา พงศาพิชญ์ (2543, หน้า 2) ได้กล่าวถึงทุนสังคมไว้ว่า คือ ความสัมพันธ์ทางสังคม ทั้งในแนวราบและแนวตั้ง ระหว่างบุคคล สถาบันหรือองค์กรต่าง ๆ ทั้งในรูปแบบปัจเจก กลุ่มและเครือข่าย ทั้งนี้ค่านิยมบรรทัดฐานที่สังคมยึดถือ ซึ่งมีผลต่อวิถีชีวิตและวิถีการผลิตในระดับครอบครัว ชุมชน และประชาสังคม นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงทุนสังคมโดยเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ ที่มีค่านิยมในการตอบแทนบุญคุณ ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนแบบไม่เท่าเทียมกัน รวมทั้งการมีเครือข่ายการตอบแทนและใช้ประโยชน์ร่วมกัน

ชบ ยอดแก้ว (2541, หน้า 22-23) ในสังคมไทยไม่ว่าจะยุคใดสมัยใด ต่างมีทุนเดิมของสังคมอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องกองทุนทางภูมิปัญญา หรือทุนทางความคิดเช่นจิตสำนึกเรื่องการออม แต่ทุนเดิมที่ว่านี้กลับไม่ค่อยมีคนสนใจมากนัก เนื่องจากกระแสของโลกตะวันตกมีอิทธิพลมากกว่าและครอบคลุมเกือบทุกบ้าน ทำให้ไม่สามารถต่อสู้กับสถานการณ์ และแก้ไขได้ไม่ทันต่อเหตุการณ์ดังกล่าว ในที่สุดภูมิปัญญาที่มีอยู่เดิมถูกลืมหายไปจากเดิม และหันไปสนใจเรื่องใหม่ที่เข้ามา หรือไม่ก็หันไปใช้ภูมิปัญญาของชาวต่างชาติซึ่งไม่มีความเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับวัฒนธรรมของเดิมเลย เหล่านี้เห็นจุดเริ่มต้นของวัฒนธรรมฟองสบู่ ที่ท้ายสุดฟองสบู่ก็แตกเนื่องจากเราไม่มีความเชื่อมั่นในภูมิปัญญาที่มีอยู่เดิม ดังนั้นถึงเวลาแล้วที่ต้องนำทุนเดิมที่มีอยู่ออกมาประยุกต์ เพื่อให้เกิดทางเลือกและทางออกที่ดี สำหรับการแก้ไขภาวะวิกฤตเศรษฐกิจในปัจจุบัน

เอนก นาคะบุตร (2541, หน้า 33-34) ในเรื่องทุนสังคม สิ่งที่ควรระมัดระวังเป็นพิเศษคือกระบวนการแปรเป็นสินค้า อันเป็นวิธีคิดแบบของระบบทุนนิยม ที่มักจะพยายามแปรเปลี่ยนทุกอย่างอย่างแม้แต่ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ให้กลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม เพื่อสามารถแลกเปลี่ยนซื้อ-ขาย อย่าให้กลายเป็นว่า เราลงทุนด้วยทุนสังคม เพื่อเป็นสินค้าของการท่องเที่ยว และที่สำคัญเป็นสินค้าของโครงการพัฒนาที่บรรดาหน่วยงานพัฒนาต่าง ๆ หยิบจวดยมาเสริมสร้างสถานะอำนาจ หรือความชอบธรรมให้แก่ตนเอง ผ่านวาทกรรมชุดแล้วชุดเล่าหรือเล่นกับคำใหม่ ๆ มากกว่าจะคำนึงถึงผลลัพธ์ที่แท้จริงจะนำไปสู่ความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนได้อย่างไร

อานันท์ กาญจนพันธ์ (2541, หน้า 27-31) สังคมสมัยใหม่มีผู้คนจำนวนมากมีปัจเจกนิยมสูง ทำให้ทุนทางสังคมมีความสำคัญมากขึ้น มีบทบาทในการพัฒนาสังคมทั้งในด้านสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาส เพิ่มโอกาส และเสริมสร้างทางเลือกอันหลากหลาย ด้วยการสนับสนุนให้กลุ่มต่าง ๆ สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้ดีขึ้น และนำไปสู่การช่วยพิทักษ์สิทธิ และเสนอทิศทางการใหม่ในการพัฒนาสังคมในอนาคตว่า ทุนสังคมเป็นพลังที่เคลื่อนไหวและสร้างสรรค์สังคมซึ่งมีเงื่อนไขที่จำเป็นในการช่วยส่งเสริมคุณค่าในการลงทุนในอนาคต จำเป็นจะต้องปรับปรุงเงื่อนไข และกลไกอื่น ๆ โดยแนวนโยบายของรัฐ

วรวุฒิ โรมรัตนพันธ์ (2548, หน้า 3-46) ทุน (Capital) เป็นคำที่ใช้กันมานาน หากพิจารณาความหมายของคำว่า “ทุน” จากหลักฐานที่มีอยู่ในทางประวัติศาสตร์จะพบว่า มีความหมายหลากหลาย อาทิ ทุนในความหมายของจีน อาจจะหมายถึงสิ่งที่มีอยู่เดิมที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งอาจหมายถึงความรู้ ความสามารถ และอาจจะรวมไปถึงทรัพย์สินเงินทองด้วย ในสมัยพุทธกาลสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทุน โดยตรัสถึงเรื่องของ โภคทรัพย์ ซึ่งประกอบไปด้วยทรัพย์ภายนอกอันได้แก่ ทรัพย์สินเงินทอง ข้าทาส ไร่นา บ้านเรือน และทรัพย์สินภายในอันได้แก่ จิตใจ ความดีงาม ความขยันหมั่นเพียร ฯลฯ ดังเช่น อริยทรัพย์ 7 ประการ

คือ ศรัทธา คือ ความเชื่อที่มีเหตุผล คือ การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย หิริ คือ ความละอายใจต่อการทำชั่ว โอตตัปปะ คือ ความเกรงกลัวต่อความชั่ว พหุสัจจะ คือ ความเป็นผู้รู้หรือมีความรู้ในการดำเนินชีวิต จาคะ คือ ความเสียสละ เอื้ออาทร และปัญญา คือ ความรู้ ความเข้าใจในเหตุผล ชั่วดี ผิดถูก คุณโทษ รู้คิด พิจารณา ธรรมทั้ง 7 ประการนี้ เป็นทรัพย์อันประเสริฐอยู่ภายในจิตใจ ประเสริฐกว่าทรัพย์ภายนอกเพราะไม่มีผู้ใดแย่งชิง ไม่สูญหายด้วยภัยต่าง ๆ ทำให้ไม่อ้างว้างยากจน และเป็นทุนสร้างทรัพย์ภายนอกได้ เป็นกำลังหนุนเสริมในการทำความดี ความงาม ยังประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นให้สำเร็จอย่างดียิ่ง เปรียบเหมือนคนมีทรัพย์มาก ย่อมจ่ายทรัพย์เลี้ยงตนและผู้อื่นให้มีความสุข สำหรับ “ทุน” ที่ใช้กันในปัจจุบันมีความหมายที่หลากหลาย และส่วนใหญ่การสื่อความหมายของคำว่า “ทุน” จะมีความโน้มเอียงไปในเชิงเศรษฐศาสตร์

“ทุนทางสังคม” คืออะไร ไม่ว่าจะพิจารณาทุนในมิติที่เป็นมูลค่าอันได้แก่ เรื่องของวัตถุสิ่งของ เงินทอง ฯลฯ ก็ตาม หรือในมิติของคุณค่าอันได้แก่ เรื่องของจิตใจ หรือคุณความดีต่าง ๆ ก็ตาม คำว่าทุนก็ล้วนบ่งชี้ถึงการเติบโต งอกงาม ดังนั้น คำว่า “ทุนทางสังคม” ที่จะกล่าวถึงจึงเป็นทุนประเภทหนึ่งที่จะเกี่ยวข้องกันโดยตรงหรือโดยอ้อมกับความร่วมมือร่วมใจ จึงอาจกล่าวได้ว่า ทุนทางสังคมสามารถลดช่องว่างระหว่างคนกับคน คนกับสถาบัน หรือระหว่างสถาบันกับสถาบัน ทำให้ทุกฝ่ายทุกส่วนทำงานร่วมกันได้ ดังนั้น เมื่อใดก็ตามที่คนมองเห็นผลประโยชน์ร่วมกัน มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มองเห็นคุณค่า มีความคาดหวัง และเป้าหมายร่วมกัน ก็จะช่วยให้คนหรือสถาบันสร้างระบบความสัมพันธ์ทางสังคม ที่เรียกว่า “ทุนทางสังคม” ซึ่งจะช่วยให้สามารถทำงานร่วมกันจนบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้

ที่มาของคำว่า “ทุนทางสังคม” ได้แพร่หลายขึ้นมาจากการถกเถียงเกี่ยวกับเรื่อง ประชาสังคม จากแนวคิดของนักรัฐศาสตร์ชื่อ Putnam และนักวิชาการคนอื่นที่ต้องการอธิบายถึงการนำวิถีชีวิตที่เหมาะสมของสังคมกลับคืนมา และธนาคารโลกได้มีการนำคำว่าทุนทางสังคมไปใช้อย่างกว้างขวางในด้านเศรษฐกิจและการพัฒนาสังคม รวมทั้งการจัดการที่เป็นแนวทางการพัฒนาองค์กร

จากการศึกษาพบว่า คำว่า “ทุนทางสังคม” ได้ปรากฏขึ้นครั้งแรกในการอภิปรายของ Hanifan (1920) ในหนังสือ rural school community centers ซึ่งได้อธิบายถึงสิ่งต่าง ๆ ที่สามารถพบเห็นได้ในชีวิตประจำวันของคน อาทิ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการสร้างภาพลักษณ์ที่ดี การสร้างมิตรภาพ ความเห็นอกเห็นใจ และการติดต่อสัมพันธ์กันทางสังคมระหว่างบุคคลหรือครอบครัวที่ทำให้เกิดหน่วยทางสังคมขึ้นมา Hanifan ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า การสร้างทุนทางสังคมในชุมชน ก็เช่นเดียวกับองค์กรทางธุรกิจ คือจะต้องมีการสะสมทุนก่อนการดำเนินธุรกิจ การสร้างทุนทางสังคมโดยองค์กรทางสังคมนั้น บัณฑิตบุคคลจะต้องสร้างมิตรภาพ และจะต้องเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มซึ่งมีขนาดใหญ่กว่าครอบครัว เพราะบัณฑิตบุคคลหากอยู่โดยลำพัง อาจจะไม่ได้รับการช่วยเหลือทาง

สังคมจนกว่าเขาได้เริ่มติดต่อกับเพื่อนบ้าน ทูทางสังคมก็จะมีการสะสมขึ้นมา ความสัมพันธ์ทางสังคมดังกล่าวอาจจะช่วยให้ปัจเจกบุคคลสามารถบรรลุถึงความต้องการทางสังคมที่ตนเองต้องการ และยังช่วยให้เกิดศักยภาพสามารถปรับปรุงการดำเนินชีวิตของคนทั้งชุมชนให้ดีขึ้นได้ อาจกล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะดังกล่าว สมาชิกซึ่งเป็นปัจเจกบุคคลก็จะได้รับประโยชน์จากการคบค้าสมาคมกัน อันจะนำมาซึ่งความช่วยเหลือ ความเห็นอกเป็นใจ และมิตรภาพจากเพื่อนบ้าน และชุมชนเองก็ได้รับประโยชน์จากความเป็นปึกแผ่น และความสามัคคีของสมาชิกด้วยเช่นกัน

ความหมายของคำว่า “ทูทางสังคม” ของนักวิชาการตะวันตก หมายถึง ค่านิยม วัฒนธรรมของประชาชน ความไว้วางใจระหว่างกัน และเป็นชุดของความสัมพันธ์ที่อยู่บนความคาดหวังและค่านิยมร่วมกัน ทูทางสังคมอาจมองในมิติที่กว้างขึ้น เป็นการมองสังคมที่นอกเหนือจากตัวองค์กร สถาบัน หรือชุมชน ซึ่งการมองทูทางสังคมในมิติระหว่างองค์กร ระหว่างสถาบัน และระหว่างชุมชนนี้ จะเห็นได้ว่าทูทางสังคมจึงเป็นเรื่องการเชื่อมโยงระหว่างองค์กร สถาบัน หรือเครือข่ายชุมชน ที่เป็นเรื่องนอกเหนือจากระบบคิดและวิถีปฏิบัติที่เกิดขึ้นในองค์กรชุมชน หรือสังคมเท่านั้น ซึ่งหมายความว่า ทูทางสังคมสามารถเกิดจากภายนอกองค์กรชุมชน หรือสังคมได้ด้วย ทูทางสังคมอาจหมายถึงความเข้าใจอันดีระหว่างกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ระหว่างบุคคล ในขณะที่ความไว้วางใจระหว่างกันอาจจะเกิดจากการเรียนรู้และความเชื่อมั่นศรัทธาของบุคคล ทำให้สามารถมองได้ว่า ในระบบหรือกระบวนการทูทางสังคมนั้น ระบบคิดของบุคคลหรือองค์กรอาจจะเกิดความเชื่อ ความศรัทธา หรือเกิดจากการเรียนรู้ของบุคคลก็ได้

ความหมายของคำว่า “ทูทางสังคม” ในประเทศไทย กล่าวถึงทูทางสังคมว่า ทูของชุมชนเป็นทูทางสังคมอย่างหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วย (ทุน) ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ฐานวัฒนธรรม ความเอื้ออาทร ความสามัคคี ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ที่ทำให้คนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน มีการรวมพลังความคิด ความรู้ สติปัญญา และความชำนาญที่มีอยู่ไปใช้ในการจัดการแก้ปัญหา รวมทั้งมีกระบวนการและเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอีกด้วย

ประวัติความเป็นมาของคำว่า “ทุน” ที่มีมานานเกือบ สี่พันปี ทั้งซีกโลกตะวันออกที่เกิดในจีน ทุนหมายถึงสิ่งที่มีอยู่เดิมที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งหมายรวมถึงความรู้ ความสามารถและทรัพย์สินเงินทอง ทุนในความหมายทางพุทธศาสนาที่กล่าวถึงอริยทรัพย์ 7 ประการ คือ ศรัทธา ศีล หิริ โอตตัปปะ พาหุสัจจะ จาคะ ปัญญา และทุนในซีกโลกตะวันตกที่ใช้ในกรีก ทุนจึงมีความหมายทั้งในทางเศรษฐศาสตร์ที่หมายถึงวัตถุดิบของ ทรัพย์สินเงินทอง วัตถุดิบแรงงานหรือสิ่งที่เป็นปัจจัยในการผลิต และทุนที่มีความหมายนามธรรมเกี่ยวกับคุณค่าของจิตใจคือ ความดีงาม นอกจากนี้ นักวิชาการบางท่านได้จำแนกทุนเป็น 2 ประเภท คือ ทุนที่เป็นทรัพย์สินและ

ทุนที่เป็นตัวเงิน หรือแบ่งเป็นทุนในความหมายทางเศรษฐศาสตร์ที่หมายถึงสิ่งที่สามารถใช้ลงทุนได้เช่น เครื่องมือเครื่องจักร อาคาร โรงงานและที่ดิน รวมถึงเมล็ดพันธุ์พืชต่าง ๆ และปุย และทุนในความหมายทางธุรกิจที่หมายถึงเงินสดหรือเงินที่ใช้ในการดำเนินงาน

การเกิดของทุนทางสังคม ประการแรกเกิดจากการเรียกร้องและความต้องการที่จะพลิกฟื้นสิ่งที่มีคุณค่าของชุมชนที่สูญหายไปได้แก่ ระบบคิด ค่านิยม ความไว้วางใจและความสัมพันธ์ในสังคมที่แต่ละสังคมมีอยู่ให้เกิดขึ้น และประการที่ 2 เกิดจากความพยายามที่จะเชื่อมโยงทุนทางสังคมกับความเข้มแข็งในระบอบประชาธิปไตย ต้องการปลูกจิตสำนึกเพื่อเสริมสร้างพลังร่วมกัน โดยให้ทุกคนทุกฝ่ายได้ตระหนักถึงปัญหาและหล่อหลอมจิตใจร่วมกันเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาองค์กร สถาบัน ชุมชนและสังคมทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง

องค์ประกอบของทุนทางสังคม แบ่งเป็นองค์ประกอบโดยการมองในเชิงโครงสร้างและหน้าที่ซึ่งแบ่งเป็น 2 ระดับคือระดับมหภาค ได้แก่แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับกฎหมาย รูปแบบการปกครอง ระดับการปกครอง ระบบความเชื่อและความเชื่อที่สอดคล้องกับกฎหมาย ระดับการมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบายและระดับการกระจายอำนาจ และระดับจุลภาค ได้แก่ สารระหรือวิถีคิด ความเข้าใจและการเรียนรู้ ค่านิยม (ความไว้วางใจ ความสามัคคีและการต่างตอบแทน) บรรทัดฐานทางสังคม พฤติกรรม ทศนคติและความเชื่อ และการมอบในเชิงบูรณาการหรือผลลัพธ์ ที่มองว่าทุนทางสังคมประกอบด้วยหลักธรรมทางศาสนา สำนึกในท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรบุคคลและเครือข่ายบุคคล ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิตทางวัฒนธรรม เอกอัครกษณ์ อัตลักษณ์ของชุมชนและความเอื้ออาทร

ประโยชน์ของทุนทางสังคมได้แก่ การเพิ่มศักยภาพในการทำงาน ลดต้นทุนการทำงานได้มากกว่าการปลื้กตัวทำแบบปัจเจกชน เกิดประเพณีการพึ่งพาอาศัยกันหรือการต่างตอบแทนทำให้องค์กรชุมชนเข้มแข็งและมีพลังมากขึ้น เกิดความไว้วางใจระหว่างกันของคนในเครือข่ายทำให้มีการติดต่อและเกิดระบบข้อมูลข่าวสาร มีการนำความสำเร็จร่วมกันในอดีตมาใช้ประโยชน์ในการสร้างความร่วมมือในอนาคต ช่วยให้บุคคลมีทางเลือกมากขึ้นในการพัฒนาชีวิตส่วนบุคคลหรือในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ

การวัดทุนทางสังคม อาจวัดจากการสังเกตจากสังคมและรวบรวมจากการสำรวจเช่น ระดับความไว้วางใจ บรรทัดฐานและการคว่ำบาตร ความร่วมมือของประชาชน หรือวัดจากระดับความร่วมมือของสมาชิกในหมู่ประชาชน รวมทั้งกลุ่มต่าง ๆ นอกจากนี้ มีการวัดระดับความสัมพันธ์ของทุนทางสังคมในด้านต่าง ๆ เช่นด้านการศึกษาและสุขภาพ ความเชื่อมั่นในสถาบันการเมือง ความพอใจในรัฐบาลและยึดมั่นในการเมืองของประชาชน ตัวชี้วัดทุนทางสังคมมีวิธีการวัด 2 วิธีคือ ศึกษาเฉพาะเจาะจงรายกรณี เช่นการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ของคนกับคน

คนกับชุมชน คนกับองค์กร และการศึกษาจากการสำรวจลักษณะภาพรวมของชุมชน เมืองและประเทศ เช่น เรื่องจารีตประเพณี ความไว้วางใจกัน ความเป็นเครือข่าย การมีส่วนร่วมของประชาชน วัตถุประสงค์ที่เกิดจากทุนทางสังคม เช่น จำนวนคนที่เป็นสมาชิกและจำนวนกลุ่ม จำนวนผู้มีสุขภาพดี จำนวนผู้มีการศึกษาดี หรือวัตถุประสงค์ที่นำไปสู่ความสัมพันธ์และก่อให้เกิดทุนทางสังคม เช่นการทักทายเพื่อนบ้าน การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน การเยี่ยมเพื่อนบ้าน เป็นต้น

การประยุกต์ใช้ทุนทางสังคม ในบริบททางการเมือง โดยเฉพาะเรื่องประชาสังคม การยอมรับและปฏิบัติตามกฎหมาย การบริหารอย่างโปร่งใสและรับผิดชอบ ความเป็นประชาธิปไตยและบริบททางเศรษฐกิจ โดยให้ความสำคัญเรื่องทุนทางสังคมควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจ

ทุนทางสังคมและการจัดการ กล่าวถึงทุนทางสังคมแบบบูรณาการ ทุนทางสังคมในมิติบูรณาการ แนวทางการจัดการทุนทางสังคมในระดับปัจเจก องค์กรและชุมชน การเกิดจิตสำนึกของประชาชน การจัดการทุนทางสังคมโดยพิจารณาจากองค์ประกอบภายนอก

แนวคิดการพัฒนาแบบบูรณาการ ทำให้เห็นธรรมชาติและสถานภาพต่าง ๆ ของทุนทางสังคมไม่ว่าจะเป็นการคงอยู่และการสูญหายไปของภาวะที่เป็นทุนทางสังคมมากขึ้น โดยทฤษฎีบูรณาการของเคน วิลเบอร์เสนอกรอบแนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการของมนุษย์จากระดับปัจเจกบุคคลที่เรียกว่า I ไปสู่ระดับกลุ่ม ที่เรียกว่า We ซึ่งเป็นการพัฒนาจากภายใน และทฤษฎีดังกล่าวทำให้เห็นภาพการพัฒนาของมนุษย์ทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นการพัฒนาจากกลุ่มไปสู่ความเป็นชาติและความเป็นสากลอันเป็นการพัฒนาจากภายนอกตัวบุคคล พัฒนาการดังกล่าวทำให้การอธิบายระบบความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างคนกับคน คนกับสถาบันและคนกับสิ่งแวดล้อมมีความเป็นระบบและชัดเจนมากขึ้น แนวคิดดังกล่าวทำให้มีการจัดการทุนทางสังคมโดยการปรับระบบคิดและวิธีปฏิบัติของบุคคลจากการมุ่งประโยชน์ส่วนตัวไปสู่การมุ่งช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และมีความเอื้ออาทรต่อกัน โดยเน้นการพัฒนาด้านคุณธรรม ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและด้านจิตวิญญาณ ทำให้เห็นได้ว่าพลังของจิตสามารถรับรู้และเปลี่ยนแปลงความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ ทำให้มนุษย์เกิดการเรียนรู้และสามารถพัฒนายกระดับจิตใจให้สูงขึ้น สามารถเปลี่ยนแปลงระบบคิดและวิธีปฏิบัติจากความเห็นแก่ตัวมาเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากขึ้น ทำให้เกิดระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่มุ่งไปสู่การช่วยเหลือเกื้อกูลกันและความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันของคนในสังคม การจัดการทุนทางสังคมจึงควรจัดการองค์ประกอบภายในระดับปัจเจกบุคคลซึ่งรวมถึงองค์กรและชุมชน โดยเฉพาะการสร้างจิตสำนึกที่เป็นสิ่งที่ดีงาม เกิดประโยชน์ต่อผู้เกิดจิตสำนึก ต่อผู้อื่นและต่อสิ่งแวดล้อม ทำได้โดยการให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์และเกี่ยวข้อง

กับวิถีชีวิตของประชาชนอย่างเพียงพอและชัดเจนที่สามารถนำไปสู่การยกระดับของจิตใจและคุณธรรมให้สูงขึ้น

เสรี พงศ์พิศ (2548, หน้า 1) ทูทางสังคม (social capital) หมายถึง 2 อย่าง อย่างแรก คือระบบคุณค่า ซึ่งประกอบด้วยตัวคุณค่าที่ร้อยรัดผู้คนเข้าด้วยกัน ให้อยู่เป็นครอบครัว ชุมชน เป็นกฎเกณฑ์ ระเบียบ จารีตประเพณี วิถีปฏิบัติของชุมชน จะเรียกว่า “ผี” “ขวัญ” หรืออะไรก็แล้วแต่ ซึ่งเชื่อมโยงคนกับธรรมชาติ กับคนอื่น เป็นพี่เป็นน้อง เป็นกลุ่มเป็นก้อน ไม่อยู่แบบตัวใครตัวมัน

ทูทางสังคมเป็นคุณธรรมต่าง ๆ ความไว้วางใจกัน ความเอื้ออาทรต่อกัน การพึ่งพาอาศัยกัน เป็นพรหมวิหารสี่ (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) ที่ทำให้มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน

อย่างที่สอง ทูทางสังคมเป็นรูปธรรมที่คุณค่าดีงามเหล่านั้นร้อยรัด จัดระเบียบให้ปรากฏออกมา เป็นสถาบันครอบครัว สถาบันชุมชน สถาบันหมู่บ้าน สถาบันศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์ วันนี้มีมากมายหลายสถาบันทางสังคม รวมถึงชมรม สมาคม ขบวนการ เครือข่าย ที่รวมเอาผู้คนเข้ามาร่วมกันด้วยวัตถุประสงค์บางประการ และดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน

สังคมไทยมีทูทางสังคมมากมาย เสียดยว่าคนไทยเรา “ไม่ค่อยเชื่อ ไม่ค่อยรู้ ไม่ค่อยเห็น” จึงไม่ค่อยได้เอามาใช้ หรือถ้าหากรู้และเอามาใช้ก็เอามาใช้แบบ “ทื่อ ๆ” เอาแต่รูปแบบ แต่ไม่เอาเนื้อหา เลียนแบบไม่ได้เรียนรู้ จึงไม่เหมาะสมกับสังคมปัจจุบันซึ่งเปลี่ยนไปแล้ว อย่างบางหน่วยงานอยากฟื้นการลงแขก แต่ทำได้ครึ่งเดียวก็เลิก ไม่ไปเกณฑ์คนมาลงแขกเขาก็ไม่มา เพราะวันนี้ไม่เหมือนวานนี้แล้ว อยู่ดี ๆ ไปชวนใครมาลงแขกได้อย่างไร ถ้ามาก็เพราะไปเกณฑ์และเขาจัดไม่ได้ต่างหาก

ทางใต้วันนี้มี “แชร์แรงงาน” เพราะไม่อาจลงแขกแบบเดิม (ที่เรียกกันว่าชอมมือ) ได้ เพราะวิถีชีวิตเปลี่ยนไปแล้ว เขารวมกลุ่มกัน ไปทำงานในสวนยางของสมาชิก ออกก็โมง เลิกก็โมง สมาชิกขาดไม่ได้ ถ้ามาไม่ได้ต้องส่งคนมาแทน หากคนแทนไม่ได้ต้องเอาเงินไปจ้างคนมาแทน

การสืบทอดระบบคุณค่าเหล่านี้ต้องการการเรียนรู้ ต้องการความคิดสร้างสรรค์ เป็นนวัตกรรม ดังกรณีครูชบ ยอดแก้ว ที่จะนะ สงขลา ซึ่งคิดเรื่องกลุ่มออมทรัพย์ที่มีสวัสดิการ เกิดเป็นกลุ่มต่าง ๆ มากมายหลายรูปแบบจนถึงทุกวันนี้ รวมทั้งกลุ่ม “นารีพิทักษ์วัย” ซึ่งสมาชิกเป็นสาวใหญ่ ไม่แต่งงาน รวมกลุ่มทำออมทรัพย์ ยามเจ็บป่วยก็ช่วยเหลือดูแลกัน สมาชิกป่วยไปโรงพยาบาลได้ 100 บาท สมาชิกที่ไปเฝ้าก็ได้ 100 บาท

หรือกลุ่มออมทรัพย์วันเพ็ญ ซึ่งไปออมกันที่วัดทุกวันขึ้น 15 ค่ำ ไปออม ไปกู้ ไปกิน ได้พึ่งพระเทศน์ด้วย ได้พบปะพี่น้องเพื่อนบ้าน

หรือกลุ่มออมทรัพย์วงศักระกูล ใครที่นามสกุล ยอดแก้ว ได้รับเชิญเข้าร่วมหมด ได้ 350 กว่าคน มีเงินออมสองล้านกว่าบาท มีสวัสดิการเกือบสองล้าน ทุกปีสมาชิกกลับบ้านได้หนึ่ง ครั้งโดยกลุ่มออกค่าเดินทางไปกลับให้ กลับไปแล้วการจัดงานสังสรรค์พบปะระหว่างพี่น้อง ครูชบ บอกว่า เงินก็ทำให้คนรักกันได้ เงินทำให้ผู้คนมารวมกันเป็นกลุ่ม เป็นชุมชน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่ใช่ทำให้คนเกลียดกัน ชำกััน เหมือนที่เป็นข่าวอยู่ทุกวัน

คนในอดีตไม่มีการออม เพราะในอดีตไม่ต้องออม ชีวิตมีความมั่นคง มีระบบที่สร้างความมั่นคงให้ชีวิตอีกแบบหนึ่ง ครอบครัวใหญ่ มีลูกมาก ลูกหลานช่วยกันทำนา ทำมาหากิน มีอะไรก็แบ่งปันกัน เดือดร้อนก็ช่วยเหลือกัน วันนี้สังคมเปลี่ยน คนต้องจัดระเบียบชีวิตใหม่ ต้องออม ต้องมีระบบสวัสดิการอีกแบบหนึ่ง

เมื่อชุมชนจัดระบบความมั่นคงและสวัสดิการเองไม่ได้จึงหวังแต่ว่ารัฐจะจัดให้ เป็นรัฐสวัสดิการ ประชาชนนิยมจึงเป็นนโยบายที่ “โดนใจ” คนสมัยนี้ที่พึ่งตนเองไม่ได้ ต้องพึ่งรัฐบาล ซึ่งก็ไม่ทราบว่าจะยั่งยืนแค่ไหน เพราะชาวบ้านก็เอาแต่รอรับความช่วยเหลือจากรัฐ

ชาวบ้านในอดีตอาจจะออมบางอย่าง เช่น ข้าว แต่ไม่ออมนาน ทำนาแล้วก็มีข้าวไว้กิน ทำบุญ แบ่งปันพี่น้องใกล้ไกลที่ขาดแคลน เอาไว้แลกสิ่งทีตนเองขาดแคลนกับคนอื่น และเอาไว้กินเพื่อปีหน้าฝนแล้ง น้ำท่วม ก็แค่นั้น ไม่ได้เอาข้าวไว้ขายเพื่อเอาเงินไปซื้อทุกอย่างอย่างทุกวันนี้

วันนี้คนเราคิดและฝันเป็นเงินไปหมด เชื่อว่าถ้ามีเงินหมายถึงมีหมดทุกอย่าง มีความมั่นคงในชีวิต จึงมุ่งค้นหาแต่เงิน ละเลย “ทุนทางสังคม” ต่าง ๆ

สังคมทุนนิยมทำให้ชุมชนล่มสลาย ครอบครัวอ่อนแอ เป็นสังคมตัวใครตัวมัน มือใครยาวสาวได้สาวเอา สังคมที่ใคร โกงเก่งก็จะรวย ทำให้ใคร ๆ หาทางโกงกันทั้งบ้านทั้งเมือง เพราะเป็นวิธีรวยลัดที่ “ใคร ๆ ก็ทำกัน”

วันนี้จึงต้อง กลับไปค้นหารากเหง้า ระบบคุณค่าในอดีต เพื่อสร้างรากฐาน เพื่อหาทุนมาสร้างสังคมที่อยู่เย็นเป็นสุขมากกว่านี้ ค้นหาให้ได้ดีต้อง “ถอดรหัสภูมิปัญญา” ให้เป็น จะได้เข้าถึงคุณค่าต่าง ๆ ให้ถึงแก่น และเอาแก่น ไม่ใช่เปลือกมาใช้

คิดหาวิธีประยุกต์คุณค่าทางสังคมเหล่านี้ให้เหมาะสมกับวิถีของคนปัจจุบัน เหมือนครูชบพยายามทำ เหมือนน้ำยงค์ พยายามทำที่ไม่เรียบร้อย เหมือนคนอินแปง และชุมชนต่าง ๆ ได้พยายามทำ

ทุนสำคัญที่สุดวันนี้มี ทุนความรู้ภูมิปัญญา ทุนทรัพยากร ทุนทางสังคม สามทุนนี้คือรากฐานสำคัญของชีวิตของผู้คน สำคัญทั้งหมดทั้งสามทุน และเราคนไทย โชคดีอย่างยิ่งที่มีสามทุนนี้อย่างมากมาย ที่ปู่ย่าตายายได้สั่งสมสืบทอดและถ่ายทอดมาให้เรา

ทองใบ หัตถกิจ (2548, หน้า 11) ความเปลี่ยนแปลงของชุมชนและการจัดการทุนทางสังคมของชุมชนบ้านโป่งคำเริ่มจากผู้นำชุมชนที่เป็นนักพัฒนาคือพระอาจารย์สมคิด จารณธัมโม ที่เห็นความเสื่อมโทรมของป่าไม้และสภาวะขาดแคลนน้ำของชุมชน เมื่อฤดูแล้งเนื่องจากชาวบ้านบุกรุกป่าเพื่อทำการเกษตร พระอาจารย์จึงเริ่มจากการทำแปลงสาธิตเพื่อการอนุรักษ์ขึ้น โดยมีเยาวชนในหมู่บ้านรวมกลุ่มดำเนินการและได้รับการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชนในจังหวัดน่าน โครงการของพระนักพัฒนาทำให้ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้และปรับเปลี่ยนทัศนคติเกี่ยวกับการดำเนินวิถีชีวิตและวิถีการผลิตที่เหมาะสม ขยายไปสู่การส่งเสริมอาชีพคือการจัดตั้งและดำเนินการของกลุ่มทอผ้าบ้านโป่งคำโดยใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนและความเชื่อเรื่องการทอผ้าเป็นธงเพื่อถวายเป็นกุศลและพัฒนาและผสมผสานสิ่งเก่ากับสิ่งใหม่ เพื่อพัฒนาคุณภาพของผ้าที่ผลิตให้ได้มาตรฐานนำไปสู่การใช้ทุนทางสังคมคือความเอื้ออาทร การช่วยเหลือเกื้อกูล และการพึ่งพาอาศัยกันมาช่วยให้โครงการทอผ้าประสบความสำเร็จและพัฒนาขยายผลไปสู่เครือข่ายทั้งในและนอกอำเภอด้วยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดเวทีถอดบทเรียน การศึกษาดูงานและการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ ส่งผลเกิดผู้ทอผ้ารายใหม่ และการพัฒนาทักษะด้านการทอมากขึ้น ทั้งนี้ โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกชุมชนและต่างประเทศที่ให้ความช่วยเหลือกลุ่มดังกล่าว

จากการให้ความหมายทุนทางสังคมของผู้รู้หลายท่าน จึงสรุปในมิติทางสังคมได้ว่าทุนทางสังคม หมายถึง ระบบความสัมพันธ์ของคนในสังคม ที่ปฏิบัติต่อกันในทางที่ดีแล้วทำให้อยู่รวมกันได้อย่างมีความสุข เป็นเสมือนทรัพยากรทางสังคมและเป็นประเภทที่ใช้ไม่หมด เช่น ความผูกพัน ความเป็นครอบครัวชุมชน จารีตประเพณี ความไว้วางใจกัน ความเชื่อต่อกัน ความเห็นอกเห็นใจ และการติดต่อสัมพันธ์กันในทางสังคม เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา หมู่บ้าน ชุมชน กลุ่ม เครือข่าย สมาคม ซึ่งเป็นผลให้เกิดความมีคุณค่าที่ดำรง เกิดความรักความสามัคคีในหมู่คณะ

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา มีการให้ความหมายของการพัฒนาชุมชน ไว้หลายท่านดังนี้

เสรี พงศ์พิศ (2554, หน้า 123-124) ได้กล่าวถึงการพัฒนาชุมชนว่า ชุมชนจะเข้มแข็งได้ต้องเข้มแข็งทางความคิด วันนี้สังคมถูกกระแสสร้างความอ่อนแอโถมใส่ทุกวัน ปัญหาที่ต้องแก้ คือความอ่อนแอทางความคิดของผู้คนในชุมชน ซึ่งเป็นงานใหญ่ นี่คือนุทศาสตร์ของเราไม่ใช่กิจกรรม กิจกรรมเป็นเพียงเครื่องมือ

ชุมชนพึ่งพาตนเองไม่ได้ ต้องพึ่ง “คนอื่น” ไม่สามารถจัดการชีวิตอย่างเป็นตัวของตัวเอง ได้ ทำงานได้ผลผลิตก็ยกให้พ่อค้า การศึกษายกให้ครู สุขภาพยกให้หมอ ทรัพยากรยกให้ราชการ หรือเอ็นจีโอ ชีวิตยกให้โชคชะตา (แล้วแต่บุญแล้วแต่กรรม)

สมัยก่อน ชุมชนอยู่รอดได้ด้วยทุน 3 ทุนหลัก คือ ทุนทรัพยากร ทุนทางปัญญา และทุนทางสังคม ชุมชนวันนี้ละเลยทั้งสามทุน ใช้ทรัพยากรไปจนเกือบหมด ไม่รู้จักให้ความรู้ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษเพราะถูกสอนให้ดูถูกตัวเอง ดูถูกรากเหง้าเผ่าพันธุ์ และท้องถิ่นของตนเองและไม่ได้ใช้ทุนทางสังคม เพราะต่างคนต่างไปเพื่อทำมาหาเงิน คิดว่าทุนที่สำคัญที่สุดคือ เงิน ถ้ามีเงินก็เหมือนมีทุกสิ่ง ไม่มีอะไรร้อยรัดหรือเหนี่ยวรั้งให้ผู้คนอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็งเหมือนก่อนอีกต่อไป

สังคมความรู้ เป็นสังคมที่ชุมชนต้องเรียนรู้เพื่อค้นให้พบทุนของตนเอง และจัดการทุนดังกล่าวให้เป็น และให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ตัวอย่างชุมชนเข้มแข็งทั่วประเทศ บอกอย่างหนึ่งเหมือนกันหมดว่า ชุมชนเรียนรู้เป็นชุมชนเข้มแข็ง หมายความว่า ชุมชนเข้มแข็งได้ เพราะการเรียนรู้ ไม่ใช่เพราะเงินหรืออำนาจ ไม่ใช่เพราะ “โครงการ” มากมายที่เข้าไปในชุมชน

ชุมชนเข้มแข็ง ไม่ใช่ชุมชนที่มีทรัพยากรมาก ดินอุดมสมบูรณ์ มีป่า มีแร่ธาตุ ชุมชนส่วนใหญ่ อาจจะเคยมี แต่มันหมดไปแล้ว เพราะขุดเอาไปขายกินหมด

ชุมชนเรียนรู้ จัดการชีวิตด้วยความรู้ แม้ไม่มีทรัพยากรมากก็จะมีมาก แม้ไม่มีเงินก็จะมีเงิน เหมือนบางประเทศที่เป็นทะเลทราย แต่ประชาชนมีความรู้ ก็สามารถเปลี่ยนทะเลทรายให้เป็นป่า เป็นสวน เป็นบ้าน เป็นเมืองได้ ตรงกันข้ามกับประเทศที่มีทรัพยากรมาก แต่ไม่มีความรู้ ผู้คนเอาทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ไปขายกิน จนบ้านเมืองแทบเป็นทะเลทราย

สังคมของคนไม่มีความรู้ แม้มีเงินมากก็จะหมด และเป็นหนี้เป็นสิน ถ้าหากมีความรู้ แม้ไม่มีเงินก็จะมีเงินและใช้ไม่วันหมด เพราะรู้จักออม รู้จักสร้างระบบสวัสดิการ ทำให้ชีวิตมันคง

ประเวศ วะสี (2547, หน้า 20-36) ได้กล่าวถึงการพัฒนาชุมชนว่า การพัฒนาควรเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง วัฒนธรรมเป็นตัวเชื่อมโยงองค์ประกอบของวิถีชีวิตทั้งหมดเข้ามาอย่างบูรณาการ ซึ่งรวมทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ เมื่อเชื่อมโยงอย่างบูรณาการก็เกิดความสุข เมื่อสมดุลก็มีความเป็นปกติและยั่งยืน ฉะนั้นชุมชนที่อยู่ร่วมกันด้วยวัฒนธรรมจึงมีความยั่งยืนมานับพันปี ต่างจากการพัฒนาที่เอาเศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง ซึ่งภายในระยะเวลาสั้น ๆ นำไปสู่การแตกสลายของสังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และจิตใจ เพราะเศรษฐกิจแยกเป็นส่วน ถ้าเอาเงินเป็นตัวตั้งก็จะทำลายองค์ประกอบอื่น ๆ

ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง วัฒนธรรมราษฎร หรือความรู้ดั้งเดิม มีการถ่ายทอดกันมา การเรียนรู้ควรเรียนรู้ในฐานวัฒนธรรม ความรู้นั้นจึงเป็นประโยชน์ต่อการอยู่ร่วมกัน ไม่แยกส่วน การพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ การพัฒนาที่เอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง เพราะวัฒนธรรมคือ วิถีชีวิตร่วมกัน ที่บูรณาการทุกอย่างเข้ามาเพื่อความสมดุล เมื่อสมดุลจึงยั่งยืน ความยั่งยืนไม่ได้อยู่ที่สิ่งแวดล้อมอย่างเดียว แต่หมายถึงวิถีชีวิตร่วมกันที่ยั่งยืน ซึ่งรวมถึงเศรษฐกิจ จิตใจ สิ่งแวดล้อม สุขภาพและการเรียนรู้

การมีนโยบายการพัฒนาที่เอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง จะนำไปสู่การปฏิบัติอื่น ๆ ต่อไป มีพลังขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้งไว้ 8 ประการ ดังนี้

1. ความเข้าใจร่วมกัน (สัมมาทิฐิ) การสร้างความเข้าใจร่วมกันว่าวัฒนธรรมคืออะไร สำคัญอย่างไร ทำไมการพัฒนาจึงควรเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง ความเข้าใจที่ถูกต้องหรือสัมมาทิฐิ เป็นพลังที่ทำให้อย่างอื่นเกิดตามมา

2. นโยบายที่ถูกต้อง (สัมมาสังกัปปะ) นโยบายเป็นเจตนารมณ์ของชาติ หรือความคำริชอบ เมื่อเป็นนโยบาย องค์การของสังคมทั้งหมดก็ต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามนั้น

3. ระบบราชการ ทั้งหมดปรับตัวส่งเสริมการพัฒนาที่เอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง

4. ประชาสังคม เป็นพลังขับเคลื่อนทางวัฒนธรรม ประชาสังคมที่เข้มแข็งจะขับเคลื่อนการพัฒนาที่เอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง

5. กฎหมาย กฎระเบียบ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาที่เอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง ควรทบทวนกฎหมาย กฎระเบียบต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อวัฒนธรรม

6. การงบประมาณและการคลัง เป็นเหมือนพลังขับเคลื่อน ถ้าขับเคลื่อนสวนทางก็ทอนกำลัง ถ้าขับเคลื่อนถูกทางก็เพิ่มพลัง จึงควรปรับให้เพิ่มพลังทางวัฒนธรรม

7. การวิจัย เป็นการวิจัยเพื่อให้เกิดความรู้และการเรียนรู้ร่วมกัน จะทำให้ทั้ง 6 ข้อข้างต้น เป็นไปอย่างถูกต้อง

8. กระทรวงวัฒนธรรมต้องเป็นเจ้าภาพ สร้างกลไกขับเคลื่อน องค์ประกอบทั้ง 7 ประการข้างต้นอย่างต่อเนื่อง และอย่างมีประสิทธิภาพ

วัฒนธรรมหมายถึง วิถีชีวิตร่วมกันของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมหนึ่ง ๆ ในวิถีชีวิตร่วมกันมีบูรณาการองค์ประกอบที่จำเป็นต่อวิถีชีวิตเข้ามาทั้งหมด อันได้แก่อาชีพหรือเศรษฐกิจ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การดูแลความปลอดภัย ความเป็นสังคมหรือความร่วมมือกัน ศิลปะ ศาสนา สุขภาพ และการเรียนรู้

ในขณะที่เศรษฐกิจเอาเงินเป็นตัวตั้งเป็นการแยกส่วน วัฒนธรรมเป็นการบูรณาการ เมื่อบูรณาการก็เกิดความสมดุล เมื่อมีความสมดุลก็มีความเป็นปกติและความยั่งยืน การพัฒนาอย่างยั่งยืนคือการพัฒนาที่เอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง ระบบเศรษฐกิจที่เอามนุษย์เป็นตัวตั้ง เป็นอย่างเดียวกับระบบเศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนาที่เอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง

รูปธรรมของการพัฒนาที่เอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง คือการพัฒนาอย่างบูรณาการในพื้นที่ พื้นฐานของการพัฒนาอย่างบูรณาการในพื้นที่ คือ การมีสัมมาชีพเต็มที่ สัมมาชีพคืออาชีพที่ไม่เบียดเบียนคนอื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม และมีรายได้สูงกว่ารายจ่าย การมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่จึงเป็นการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม พร้อมกันไป ดรชนิวัตการมีสัมมาชีพจึงดีกว่าจีดีพี เพราะเป็นการวัดที่คนอย่างเป็นองค์รวม ไม่ใช่วัดเฉพาะที่เงิน สัมมาชีพและสัมมาสังกับปะ คือปัญญา เมื่อประเทศมีปัญญาก็หลุดจากโมหภูมิหรืออวิชชา ทำให้เกิดการพัฒนาที่ถูกต้องหรือสัมมาพัฒนา อันจะก่อให้เกิดความสมดุล ความร่มเย็นเป็นสุข และการพัฒนาที่ยั่งยืน

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2550, หน้า 3-12) ชนบทเป็นแหล่งทรัพยากร ที่เป็นฐานของการพัฒนาทั้งปวง ชุมชนชนบทเป็นหน่วยสังคมพื้นฐานที่ประกอบด้วยครอบครัวที่เป็นหน่วยที่เล็กที่สุด ชุมชนแต่ละชุมชนมีภูมิปัญญาลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นและหลากหลายเปี่ยมด้วยศักยภาพและพลังอำนาจที่ยังไม่ได้ใช้ประโยชน์เต็มที่ ดังนั้นการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมเพื่อการพึ่งตนเองให้มีพลังอำนาจในการตัดสินใจ กำหนดชะตาชีวิตตนเอง จึงเป็นทั้งวิถีทางและจุดหมายของการพัฒนาชนบท

การทำงานพัฒนาที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา จึงเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมระหว่างนักพัฒนาและประชาชนในการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ ที่มีใช้บุญคุณและเรื่องติดค้าง ดังนั้นการพัฒนาจึงต้องมีคุณธรรม จริยธรรม และวินัยเป็นตัวช่วยกำกับบทบาทและพฤติกรรมของนักพัฒนา เพื่อมิให้เกิดผลกระทบทางลบในภายหลัง

การพัฒนาในความหมายเกี่ยวกับการวางแผน หมายถึง กระบวนการเคลื่อนย้ายจากการด้อยพัฒนา (Underdevelopment) ให้หลุดพ้นจากความยากจน ซึ่งแสวงหาและบรรลุได้อย่างแท้จริง โดยวิธีการวางแผนเพื่อการพัฒนา (Planning for Development) การพัฒนาแนวนี้จึงเป็นการวางแผนเพื่อหามาตรการให้หลุดพ้นจากความทุกข์ยากที่ไม่พึงปรารถนา

การพัฒนาในความหมายที่เกี่ยวกับการปฏิบัติ เป็นการพัฒนาที่ว่าด้วยการชักชวนหรือกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Induced or instigated change) เป็นความพยายามที่ตั้งใจกระทำเพื่อเปลี่ยนโครงสร้างสังคมของประชากรเป้าหมาย จะได้รับผลจากการพัฒนา แต่โดยทั่วไปแล้วโครงการพัฒนามักจะมุ่งถึงการเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อสังคมโดยรวม การพัฒนาแนวนี้จึงเป็นการปฏิบัติการเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคมตามแผนการและโครงการที่กำหนดขึ้น

การพัฒนาในความหมายเกี่ยวกับเทคโนโลยี เป็นการพัฒนามีลักษณะของการปฏิบัติที่เกี่ยวกับเทคโนโลยี การผลิต และการแข่งขันทางสังคม จึงไม่ครอบคลุมเพียงแต่การปรับตัวในระบบสังคม แต่ยังครอบคลุมถึงการเปลี่ยนแปลง ทั้งสังคมไปสู่รูปแบบใดรูปแบบหนึ่งของรูปแบบอื่นๆ บนพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงนี้ คือ การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยีของระบบอุตสาหกรรมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมซึ่งเป็นผลตามมา การพัฒนานี้จึงเป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงสังคมประเพณีนิยม หรือสังคมหัวเลี้ยวหัวต่อ ไปเป็นสังคมที่ประกอบไปด้วยนักสร้างสรรค์นวัตกรรมทางเทคนิค

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2547, หน้า 3) ได้ให้ความหมายของ การพัฒนาชุมชน คือ การเปลี่ยนแปลงตามแผนหรือการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง การพัฒนามิได้เป็นเรื่องธรรมชาติ หากเป็นความต้องการของมนุษย์พยายามที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น โดยกำหนดทิศทางหรือรายละเอียดเอาไว้ล่วงหน้าว่าจะพัฒนาอะไร พัฒนาอย่างไร ช้าเร็วอย่างไร ใครเป็นผู้พัฒนา และถูกพัฒนา เป้าหมายสุดยอดของการพัฒนาอยู่ที่คน คนเป็นผู้พัฒนาและถูกพัฒนา มองคนเป็นกลุ่ม หรืออยู่ในกลุ่ม ดังนั้น การพัฒนาคนจึงรวมถึงการพัฒนา ด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม เป้าหมายของการพัฒนากลุ่มคน หรือสังคม คือความอยู่ดีกินดีในด้านต่าง ๆ หรือสภาพสังคมที่ดี ซึ่งรวมถึงสภาพทางด้านเศรษฐกิจ และการเมืองด้วย

หลักการพัฒนา คือ แนวปฏิบัติที่จะต้องยึดถือในการดำเนินการพัฒนาสังคมให้ไปสู่เป้าหมายที่วางไว้

1. การช่วยตนเอง พึ่งตนเอง
2. การเริ่มจากสภาพที่เขาเป็นอยู่
3. การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเพราะเป็นสิ่งใกล้ตัว
4. การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น
5. วัฒนธรรมและผู้นำท้องถิ่น

อภิศักดิ์ ชีระวิสิทธิ์ (2553, หน้า 39) กล่าวถึงการพัฒนาชุมชนว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านพร้อมกัน โดยอาศัยความร่วมมือ ในลักษณะพหุภาคี เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น โดยมุมมองการพัฒนาของแต่ละนักวิชาการในศาสตร์สาขาต่าง ๆ ดังนี้

นักเศรษฐศาสตร์ มองการพัฒนาชุมชนว่า เป็นการเพิ่มรายได้ของประชากรในประเทศให้สูงขึ้นโดยมีดัชนีชี้วัดระดับการพัฒนา

นักสาธารณสุขศาสตร์ มองการพัฒนาชุมชนว่า เป็นการบรรลุถึงความจำเป็นพื้นฐานที่พึงมีพึงได้ การที่ประชาชนมีสุขภาพดี ปลอดภัย ไร้โรคภัยไข้เจ็บ

นักรัฐศาสตร์ มองการพัฒนาชุมชนว่า เป็นการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การเมือง การปกครองของประเทศ

นักเกษตร มองการพัฒนาชุมชนว่า เป็นการส่งเสริมการปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ ที่มีความเหมาะสมกับลักษณะพื้นที่ ทำให้ผลผลิตออกมาดี

นักศึกษา มองการพัฒนาชุมชนว่า เป็นการสร้างคนให้ฉลาด สามารถอ่านออกเขียนได้

จินตนา รุจจามันท์ (2556, หน้า 78-90) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง กระบวนการที่ทำให้ชีวิตดีขึ้น เริ่มตั้งแต่กระบวนการพัฒนา ที่ยึดทฤษฎีการพัฒนา เพื่อสร้างความทันสมัย (Modernization) และความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจนถึงการพัฒนาแบบยั่งยืน คือการพัฒนาที่สามารถตอบสนอง ความจำเป็น และความต้องการของคนในยุคปัจจุบัน โดยไม่ทำลายความสามารถของคนรุ่นต่อไป ที่จะตอบสนองความต้องการของเขาในอนาคต

กระบวนการพัฒนาแบบบูรณาการ เป็นองค์รวมที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเปลี่ยนแนวคิดพัฒนา จากการเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจ มาเป็นยึดคนเป็นศูนย์กลางพัฒนา รวมทั้งการปรับวิธีการพัฒนา การพัฒนาจากเดิมที่มีลักษณะแยกส่วนมาเป็นแบบบูรณาการเชื่อมโยงทุกมิติ ของการพัฒนาเป็นองค์รวม ที่มีคนเป็นศูนย์กลาง ยึดหลังภูมิสังคมตามความแตกต่าง ของความหลากหลายทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมชุมชนรวมทั้ง ปรับกระบวนการพัฒนาจากบนลงล่าง มาเป็นล่างขึ้นบน ยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน เริ่มจากพึ่งตนเองให้ได้ก่อน แล้วจึงพัฒนาไปสู่การรวมกลุ่มพึ่งพากันและกัน และสร้างเครือข่ายการพัฒนาเชื่อมโยงสู่ภายนอก เพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยสรุปคือการพัฒนาที่เอาคนเป็นตัวตั้ง โดยคำนึงถึงทุกมิติของคุณค่าความเป็นคน และการอยู่ร่วมกันด้วยสันติ ระหว่างคนกับคน และระหว่างคนกับธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

จากการให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนหมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้น โดยประชาชนมีส่วนร่วม จากการเรียนรู้ศักยภาพด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ใน 5 กิจกรรม คือ ร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมิน

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุมชนช่องป่าด้วยทุนทางสังคม ตำบลจันดี อำเภอนาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้มีนักวิจัยหลายท่านได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับทุนทางสังคม และมีผลการวิจัยเป็นดังนี้

อุมาสวรรค์ คุณสิงห์ (2554, หน้า 136-137) ทำการศึกษาเรื่อง ทุนทางสังคมและการสร้างพลังชุมชนในการพัฒนา กรณีศึกษา: บ้านคำบง ตำบลสะอาด อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น โดยทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างคัดเลือกแบบเจาะจง โดยแบ่งกลุ่มเป้าหมายตามประเด็น โดยเจาะจงผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ จำนวน 15 คน, คณะกรรมการกองทุน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน จำนวน 10 คน, เจ้าหน้าที่ภาครัฐ เช่น สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคม ผู้สูงอายุ ผู้บริหาร โรงเรียน หัวหน้าสถานีอนามัย รวมจำนวน 6 คน

ผลการศึกษาพบว่า ทุนทางสังคมและการเสริมสร้างพลังชุมชนในการพัฒนากรณีศึกษา บ้านคำบง ตำบลสะอาด อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น มีข้อสังเกตที่สำคัญต่อการพัฒนาและเสริมสร้างพลังชุมชนให้เกิดกระบวนการนำทุนมาใช้ในการพัฒนา ดังนี้

ทุนมนุษย์ ถือเป็นทุนที่สำคัญในพื้นที่ที่เป็นตัวคอยขับเคลื่อนและเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ ในชุมชนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาาร่วมกัน และเป็นผู้กำหนดกรอบหรือแนวทางในการดำเนินกิจกรรมและวิถีการดำเนินชีวิตในชุมชน ได้มีการดึงเอาศักยภาพของคนในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามขีดความสามารถและข้อจำกัดของแต่ละบุคคล รู้จักที่จะดึงเอาศักยภาพของเครือข่ายในพื้นที่มาใช้ประโยชน์ให้เกิดการบูรณาการและพัฒนาชุมชนของตนเอง ในรูปแบบของการถ่ายทอด การแลกเปลี่ยน การเสวนา ให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน อาทิ เช่น ประชาชนชาวบ้าน ได้มีการจัดการความรู้โดยการนำปราชญ์ชาวบ้านในการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับบุตรหลานในโรงเรียน โดยการประสานความร่วมมือ หรือบูรณาการร่วมมือกันกับสถาบัน โรงเรียน โดยผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้คอยหนุนเสริมให้เกิดกระบวนการนำทุนมาใช้ในการพัฒนา แต่ทั้งนี้จากการศึกษาทุนมนุษย์ปัญหาที่พบ ชุมชนยังไม่สามารถจัดการในเรื่องของการนำทุนมนุษย์ที่มีอยู่ในแต่ละพื้นที่มาใช้ประโยชน์ให้ทั่วถึง หรือการจัดการกับทุนที่มีอยู่ ทำให้ทุนมนุษย์ที่มีอยู่ไม่ได้ถูกนำมาใช้ หรือถ่ายทอดได้ทั้งหมด

ทุนสถาบัน จากการศึกษาพบว่า ทุนสถาบันไม่ว่าจะเป็น บ้าน วัด โรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานีอนามัย กลุ่ม องค์กรในพื้นที่ ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาทุนทางสังคมในพื้นที่ในรูปแบบกิจกรรมโดยมีส่วนร่วมในการวางแผนการพัฒนาชุมชน โดยการบูรณาการ

การดำเนินการร่วมกัน แต่ข้อค้นพบ คือ หน่วยงานที่เป็นสถาบันในพื้นที่ยังขาดการบูรณาการและการดำเนินการอย่างต่อเนื่องและจริงจัง ทำให้ศักยภาพของทุนที่มีอยู่ถูกนำมาใช้ค่อนข้างน้อย

ทุนวัฒนธรรม จากการศึกษาและข้อค้นพบทุนวัฒนธรรม พบว่าชุมชนมีความสัมพันธ์อันดีและยังมีการปฏิบัติตามฮีต 12 คอง 14 แต่วัฒนธรรมประเพณีบางอย่างได้สูญหายไปกับความก้าวหน้าและทันสมัยตามยุคโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยี และอุตสาหกรรม เช่น วัฒนธรรมประเพณีการลงแขกเกี่ยวข้าว เนื่องจากมีเครื่องจักรเข้ามาแทนที่กำลังแรงงานที่ใช้คนในการเกี่ยวข้าว แต่เป็นการใช้เครื่องจักรในการเกี่ยวข้าวแทนการใช้แรงงานคน การคลอคลุกที่เป็นการใช้หมอตำแยได้สูญหายไปและไม่มีการถ่ายทอด เนื่องจากความทันสมัยในเรื่องของการรักษาที่เป็นแพทย์แผนปัจจุบันเข้ามาแทนทำให้ทุนด้านนี้ไม่ได้ถูกนำมาใช้และไม่มีการถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังได้รู้จักทำให้วัฒนธรรมแบบเดิม ๆ ที่มีอยู่สูญหายไป

จากการศึกษา ยังได้พบปัญหาและแนวทางแก้ไขคือ เรื่องความรู้ ความเข้าใจทุนทางสังคม และการเสริมสร้างพลังชุมชนในการพัฒนา รูปแบบการพัฒนาที่ผ่านมา ส่วนใหญ่ ชุมชนยังมองว่าต้องมีเงินเป็นตัวตั้ง หรือหน่วยงานภาครัฐต้องเข้าไปหนุนเสริมตลอดเวลา และยังไม่รู้ว่าการใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคมที่มีอยู่อย่างไร ชุมชนไม่ได้มีการค้นหา ทุนทางสังคมในพื้นที่อย่างจริงจัง นำมาใช้แค่เพียงบางส่วนเท่านั้น ทุนทางสังคมบางเรื่องกำลังจะสูญหายไป เช่น ภูมิปัญญาด้านหมอตำแย ด้านหมอสุมไพโร ซึ่งขณะนี้กำลังจะถูกทดแทนจากความรู้ข้างนอกหรือทุนทรัพยากรต่าง ๆ จากข้างนอก จึงเห็นว่าเป็นการสำคัญอย่างยิ่งเพราะหากไม่ถูกนำมาใช้ประโยชน์ทุนเหล่านั้นก็จะสูญหายไป ซึ่งอันที่จริงแล้วจากการค้นหา รวบรวมและประเมินทุนที่มีอยู่ 3 ด้านคือ ทุนมนุษย์ ทุนสถาบัน และ ทุนวัฒนธรรม ในพื้นที่บ้านคำบาง มีทุนที่ไม่ได้ถูกนำมาใช้จำนวนมาก และชุมชนไม่มีการรวบรวมทุนไว้ที่เป็นลายลักษณ์อักษร รวมทั้งไม่ได้เกิดจากชุมชนคิดค้นมองหาทุนของตนเอง เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการแก้ปัญหาของชุมชนและใช้ในการวางแผนพัฒนาชุมชนต่อไป และแผนพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่สอดคล้องกับการพัฒนาทุนทางสังคมในพื้นที่และยังให้ความสำคัญในเรื่องทุนทางสังคมในพื้นที่ค่อนข้างน้อย ทำให้ไม่เกิดการเชื่อมโยงและการต่อยอดต่อการพัฒนาทุนทางสังคมในพื้นที่ เป็นเพียงการอนุรักษ์และการพัฒนาบางส่วนแต่ยังขาดการมองเห็นคุณค่าอย่างแท้จริง

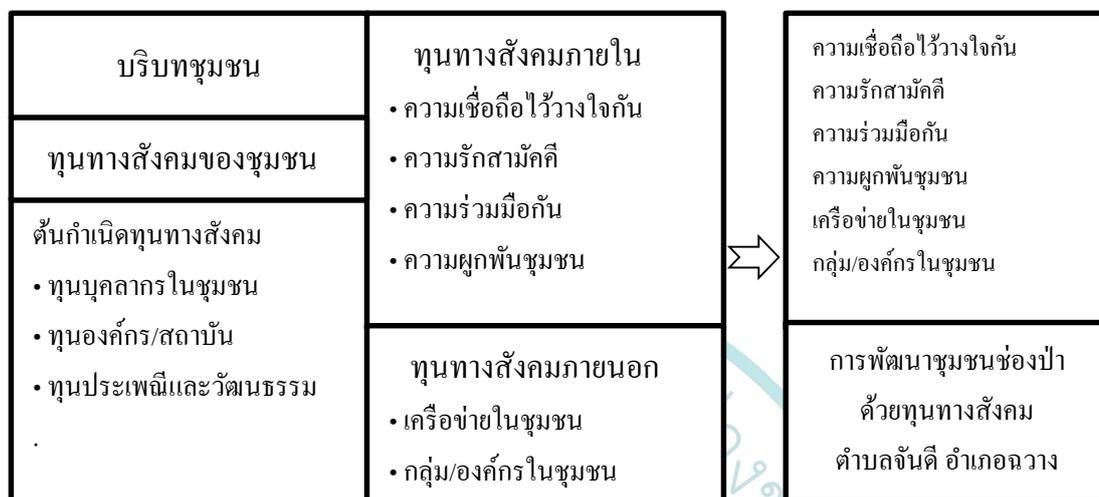
ชัยลักษณ์ คล้ายรุ่ง (2553, หน้า 85-90) ทำการศึกษาเรื่อง การใช้ทุนทางสังคมเพื่อส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชน ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยศึกษากลุ่มประชากรที่เป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลบางระกำ จำนวน 200 คน วัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาลักษณะการใช้สวัสดิการชุมชนของสมาชิก ศึกษาการใช้ทุนทางสังคมในการจัดการสวัสดิการชุมชน และศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการใช้ทุนทางสังคมของสมาชิกสวัสดิการชุมชน

ผลการศึกษาพบว่า สมาชิกมีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสวัสดิการชุมชน จำนวน 154 คน เป็นสมาชิกที่มีตำแหน่งที่เกี่ยวข้องและมีหน้าที่รับผิดชอบตามระเบียบในการจัดสวัสดิการชุมชน เป็นส่วนใหญ่ ลักษณะการจัดสวัสดิการชุมชนนั้นเป็นการรับนโยบายและโครงการจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ซึ่งประกอบด้วยสวัสดิการรับขวัญเด็กแรกเกิด การศึกษา การเจ็บป่วย การประกอบอาชีพ ผู้สูงอายุ การสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาส และการตาย ลักษณะการจัดสวัสดิการชุมชนด้านที่ไม่ใช่ ตัวเงิน พบว่ากลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญกับการให้ข้อมูลข่าวสาร ลักษณะการจัดสวัสดิการชุมชนด้านที่เป็นตัวเงิน สมาชิกให้ความสำคัญการกู้เงินเพื่อการประกอบอาชีพ และผลการใช้ทุนทางสังคมในการจัดสวัสดิการชุมชน พบว่า กลุ่มตัวอย่างใช้ทุนมนุษย์ เป็นหลักในกระบวนการจัดการสวัสดิการชุมชน

เสน่ห์ สุวรรณโชติ (2555, หน้า 66-67) ทำการศึกษาเรื่อง แนวทางพัฒนาท้องถิ่น โดยอาศัยทุนชุมชน ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี โดยทำการศึกษาในพื้นที่ หมู่ที่ 1-6 ตำบลทรายขาว กลุ่มประชากรผู้นำท้องถิ่น กลุ่มผู้นำท้องที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและกลุ่มองค์กรรวม 168 คน วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทุนชุมชนของตำบลทรายขาว และเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาท้องถิ่น โดยอาศัยทุนชุมชน

ผลการศึกษาพบว่า ทุนชุมชนในตำบลทรายขาวมี 5 ประเภท ได้แก่ ทุนระบบนิเวศน์ ทุนมนุษย์ หรือทุนคน ทุนสังคมและทุนวัฒนธรรมชุมชน ทุนสติปัญญา และทุนเงินตรา ซึ่งทุนที่มีอยู่ในชุมชนดังกล่าว หากได้นำมาบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ก็จะเอื้อต่อการพัฒนา และแก้ปัญหาของชุมชน ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ทุนที่สำคัญคือทุนมนุษย์หรือทุนคน เนื่องจากมนุษย์หรือคน เป็นผู้สร้าง ผู้ใช้ ผู้รักษา และผู้ทำลาย ทุนที่ต้องปรับปรุงคือ ทุนนิเวศน์ และทุนสังคม เนื่องจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต จึงจำเป็นต้องปรับปรุงและพัฒนาให้คงอยู่อย่างยั่งยืนและสมดุล ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลทรายขาวไม่ได้ให้ความสำคัญกับการนำทุนชุมชนที่มีอยู่ก่อนข้างน้อย อีกทั้งการขาดความรู้ความเข้าใจ ในการพัฒนาทุนมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาท้องถิ่น ขาดการสนับสนุนและส่งเสริมทางด้านวิชาการและงบประมาณในการนำทุนชุมชนมาพัฒนา เป็นปัญหาและอุปสรรค ของการพัฒนาชุมชน ส่งผลให้ทุนที่มีอยู่ในชุมชนใช้ประโยชน์ไม่คุ้มค่าต่อชุมชน

4. กรอบความคิดในการวิจัย



ภาพที่ 2.1 กรอบความคิดในการวิจัย



บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุมชนช่องป่าด้วยทุนทางสังคม ตำบลจันดี อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

รูปแบบในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ประชากรและวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างและขนาดตัวอย่าง

ประชากรศึกษาคือ ชุมชนช่องป่า หมู่ที่ 4 ตำบลจันดี อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีจำนวน 75 ครัวเรือน ประชากรจำนวน 251 คน และกลุ่มตัวอย่างโดยการคัดเลือกเฉพาะเจาะจงคุณสมบัติเป็น คณะกรรมการชุมชน กลุ่มแม่บ้านชุมชน กลุ่ม อสม.ชุมชน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มข้าราชการบำนาญ ประชาชนที่มีบทบาทในกระบวนการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชน จำนวน 30 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การสัมภาษณ์ โดยมีคำถามประกอบการสัมภาษณ์ในลักษณะบุคคลต่อบุคคลและสัมภาษณ์แบบสนทนากลุ่ม โดยทำการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มกับคณะกรรมการชุมชน กลุ่มแม่บ้านชุมชน กลุ่ม อสม.ชุมชน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มข้าราชการบำนาญ ประชาชนที่มีบทบาทในกระบวนการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

1.1 แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด เป็นแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์ เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยผู้วิจัยได้ตั้งคำถามในประเด็นต่าง ๆ โดยแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของชุมชน (บริบทของชุมชน)

ส่วนที่ 3 ข้อมูลทุนทางสังคมของชุมชนช่องป่า

ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะ

1.2 เครื่องมือช่วยจำ ได้แก่ การบันทึก วิดีโอ

1.3 เครื่องบันทึกเสียงใช้บันทึกข้อมูลจากผู้ให้สัมภาษณ์

2. การสังเกตการณ์ โดยมีแบบจดบันทึกภาคสนาม ใช้ในการจดรายละเอียดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน จากการได้เข้าสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

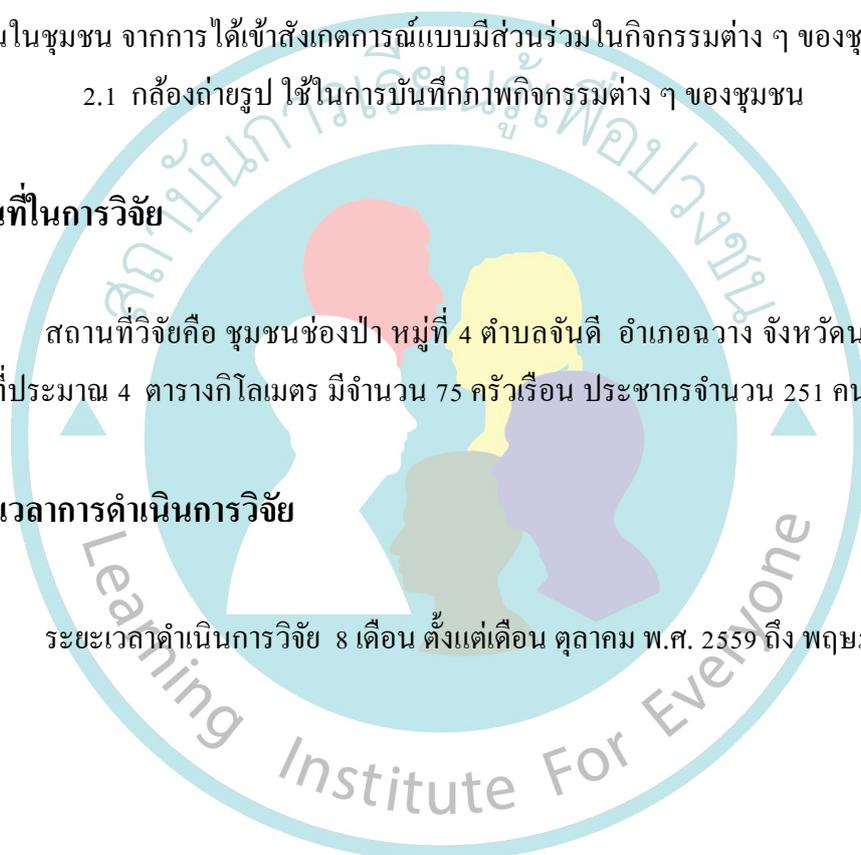
2.1 กล้องถ่ายรูป ใช้ในการบันทึกภาพกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

สถานที่ในการวิจัย

สถานที่วิจัยคือ ชุมชนช่องป่า หมู่ที่ 4 ตำบลจันดี อำเภอนางรอง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีพื้นที่ประมาณ 4 ตารางกิโลเมตร มีจำนวน 75 ครัวเรือน ประชากรจำนวน 251 คน

ระยะเวลาการดำเนินการวิจัย

ระยะเวลาดำเนินการวิจัย 8 เดือน ตั้งแต่เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2559 ถึง พฤษภาคม พ.ศ. 2560



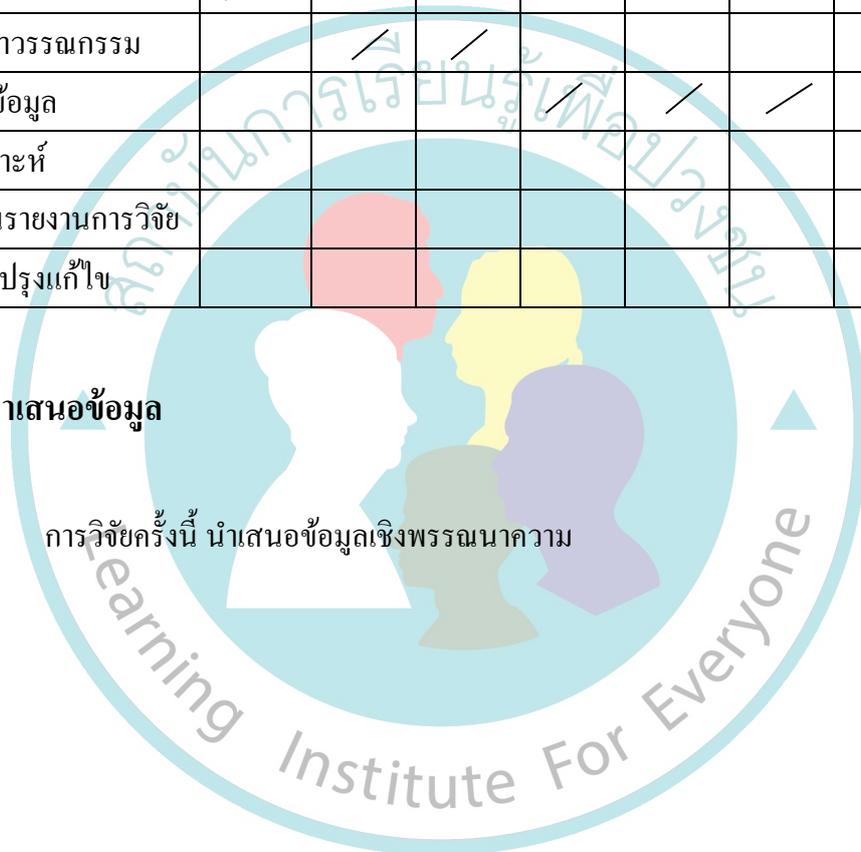
ปฏิทินการปฏิบัติงาน

ตารางที่ 3.1 ปฏิทินการปฏิบัติงาน

กิจกรรม	ต.ค. 2559	พ.ย. 2559	ธ.ค. 2559	ม.ค. 2559	ก.พ. 2559	มี.ค. 2560	เม.ย. 2560	พ.ค. 2560
เสนอโครงร่าง	/							
ศึกษาวรรณกรรม		/	/					
เก็บข้อมูล				/	/	/		
วิเคราะห์							/	
เขียนรายงานการวิจัย							/	
ปรับปรุงแก้ไข							/	/

การนำเสนอข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ นำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนาความ



บทที่ 4

ผลการวิจัย

ทุนทางสังคมเป็นทุนสำคัญในการเสริมสร้างวิถีชีวิตและเป็นฐานในการพัฒนาชุมชนที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน การทำกิจกรรมร่วมมือกันเพื่อสร้างความเหนียวแน่นของสัมพันธ์ภาพ การสร้างบรรทัดฐานและเครือข่ายที่มีค่านิยมร่วมกันของชุมชนที่ทำให้เกิดกลุ่มของบุคคลในการที่จะร่วมกันประกอบประโยชน์เพื่อส่วนรวมยังมีมากเท่าไรก็จะเป็นผลดี ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ การรับรู้ การส่งผ่านข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน ทำให้เกิดคุณค่าที่สามารถยึดโยงร้อยรัดผู้คนในชุมชนให้ดำรงอยู่และร่วมกันพัฒนาชุมชนต่อไป

บริบทชุมชนช่องป่า

ชุมชนช่องป่ามีความเป็นมาที่ยังไม่มีหลักฐานปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร แต่จากคำบอกเล่า คำว่า “ช่องป่า” มาจากชื่อบุคคลหนึ่งที่ชื่อว่า “ช่องป่า” เป็นชาวจีนจากแผ่นดินใหญ่และเป็นบรรพบุรุษของตระกูลตั้งสัจจะธรรมในปัจจุบัน ที่มองเห็นการณ์ไกลเข้าสู่ที่ดินที่มีสภาพเป็นป่ารกทึบ เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำไว้จำนวนมาก และบุกเบิกพื้นที่ในการสร้างชุมชน ต่อมาบุตรของ ช่องป่าได้สร้างตลาดขึ้นในชุมชนทำให้มีการเรียกชื่อว่า “ตลาดช่องป่า” จนมีการเรียกเพี้ยนมาเป็นช่องป่าในปัจจุบัน อีกทั้งยังสอดคล้องกับสภาพพื้นที่ของชุมชนที่เป็นป่ารกทึบ ทำให้บุคคลบางส่วนเชื่อว่าชื่อช่องป่า มาจากสภาพพื้นที่ของชุมชนในอดีตเป็นสภาพป่ารกทึบและมีการสร้างทางเดินเข้าสู่ชุมชนจึงเป็นที่มาของคำว่าช่องป่า ทั้งนี้หากมองย้อนไปในอดีตที่ผ่านมาชุมชนช่องป่าพัฒนาการมาจากชุมชนคนจันดี ซึ่งแต่เดิมชุมชนจันดีเป็นชุมชนเล็ก ๆ อาศัยกัน อยู่ไม่กี่ครัวเรือน ตามริมคลองบริเวณวัดจันดี (วัดทุ่งปอน) จึงนับเป็นชุมชนลุ่มน้ำคลองจันดี การคมนาคมติดต่อค้าขายในสมัยนั้นต้องอาศัยทางน้ำเป็นหลัก ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2440 เส้นทางคมนาคมทางรถไฟได้เกิดขึ้น นับเป็นจุดเริ่มต้นเบิกฟ้าชุมชนคลองจันดี แต่ครั้งนั้นยังไม่มีสถานีรถไฟ การเดินทางทางรถไฟจึงจำเป็นต้องไปขึ้นลงที่สถานีรถไฟฉวาง หลังปี พ.ศ.2440 ไม่นานก็เริ่มมีคนจีน โพนทะเลเข้ามาอาศัยอยู่และเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ

ภายหลังมีการก่อสร้างตั้งสถานีรถไฟคลองจันดี ได้มีเกณฑ์กรรมกรชาวจีนแรงงานสร้างถนนรถไฟ ทำให้ชาวจีนได้ตั้งสถานที่พักบริเวณสถานี เกิดการติดต่อทำมาค้าขายกับชาวบ้านท้องถิ่น จนเกิดเป็นชุมชนคนจันดีขึ้น และเมื่อสร้างทางรถไฟเสร็จทำให้การเดินทางขึ้นลงทางรถไฟเริ่มสะดวกขึ้นและได้รับความนิยมมากขึ้น “คลองจันดี” ภาษาท้องถิ่นเรียกกันสั้น ๆ ว่า “จันดี” และในสมัยนั้นจันดี เป็นพื้นที่ปกครองของตำบลฉวาง อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช และอีกไม่นานก็ได้มีการปกครองดูแลท้องถิ่นในรูปแบบของ “สุขาภิบาล” แต่ยังคงอยู่ในการปกครองของตำบลฉวาง เมื่อบ้านเมืองเจริญและมีประชากรเพิ่มขึ้น จึงมีการเปลี่ยนแปลงจัดปรับตำบลใหม่ “จันดี” จึงเปลี่ยนเป็นตำบลไทรหรี อำเภอลำปาง และต่อมาเมื่อชุมชนโตขึ้นตามลำดับ จึงได้มีการรวบรวมหมู่บ้านเข้าด้วยกันรวม 5 หมู่บ้าน ขอจัดตั้งเป็นตำบลจันดี แต่ยังคงปกครองดูแลท้องถิ่นในรูปแบบของสุขาภิบาล ต่อมารัฐบาลมีนโยบายที่จะให้ประชาชนได้มีการปกครองดูแลช่วยเหลือแก้ไขปัญหาตนเองภายในชุมชนให้มากขึ้น และมีอิสระในการตัดสินใจภายในชุมชนตนเอง จึงได้มีการประกาศยกฐานะการปกครองดูแลท้องถิ่นจากรูปแบบสุขาภิบาลขึ้นเป็นรูปแบบของการปกครองส่วนท้องถิ่นเทศบาล พร้อมกันหมดทั่วประเทศ เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ.2542 และมีการเขตการปกครองเป็นชุมชน จำนวน 12 ชุมชน และชุมชนช่องป่ากลายเป็น 1 ใน 12 ชุมชนของเทศบาลตำบลจันดีในปัจจุบันเพื่อให้ง่ายต่อการบริหารจัดการท้องถิ่น

ชุมชนช่องป่าเกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2517 สมัยนั้นเป็นซอยเล็ก ๆ คล้ายสลัมและเป็นสถานที่เลี้ยงวัว ต่อมาก็พัฒนาการมาเรื่อย ๆ กลายเป็นชุมชนหนึ่งที่ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออก ของสถานีรถไฟคลองจันดี ระยะทางห่างจากอำเภอลำปางประมาณ 5 กิโลเมตร ระยะทางห่างจากจังหวัดนครศรีธรรมราช ประมาณ 50 กิโลเมตร และชุมชนเกิดขึ้นจากการย้ายถิ่นฐานของกลุ่มคนที่อาศัยและทำมาหากินบริเวณสถานีรถไฟ และประกอบกับการขยายตัวของตลาดจันดี ทำให้ผู้คนส่วนใหญ่เป็นคนไทยเชื้อสายจีนเข้ามาอยู่ในพื้นที่สร้างบ้านเรือนอยู่อาศัย ทำมาหากิน ค้าขายรับจ้างในตลาดจันดี มีบางครอบครัวก็อยู่อาศัยในลักษณะการเช่าอยู่อาศัยเป็นเวลาหลายปี ในระยะแรกของชุมชน มีการตั้งโรงงานรมยางพาราในบริเวณชุมชน เกิดกลุ่มแรงงานในโรงงานพารา ทำให้ผู้คนเข้ามาในพื้นที่จำนวนมาก ดังนั้น ชุมชนจึงพยายามที่จะสร้างตลาดสดในชุมชน แต่ไม่บรรลุผลสำเร็จ เนื่องจากบริเวณหน้าสถานีรถไฟเป็นจุดที่มีการรวมการจราจรและจุดการเคลื่อนย้ายของผู้คนมากกว่า จนกระทั่งเกิดไฟไหม้โรงงานพาราเมื่อปี พ.ศ.2518 จึงมีการก่อสร้างหมู่บ้านประเสริฐสุข 1 ซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนแปลงสภาพของชุมชนช่องป่า

ภายหลังชุมชนช่องป่าเกิดการขยายตัวของชุมชนระบบสาธารณูปโภคเข้ามาในชุมชน มีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น มีการพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่ โดยมีการก่อสร้างห้องแถวเพื่อการเช่าอยู่อาศัย ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนถูกบุกรุกทำลาย ป่าไม้ซึ่งเป็นป่าธรรมชาติถูกแทนที่

ด้วยห้องแถว โดยพื้นดินของชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ทราย เป็นพื้นที่ซับน้ำ จะมีน้ำไหลซึมตลอดเวลาเนื่องจากการอยู่ต่ำกว่าอ่างเก็บน้ำในพื้นที่ หมู่ที่ 5 ตำบลจันดี ผู้ที่ครองกรรมสิทธิ์ของที่ดินที่ส่วนใหญ่จะเป็นคนไทยเชื้อสายจีนที่เคยมาจับจองในระยะแรกของการบุกเบิกชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นที่ดินแปลงขนาดใหญ่ ซึ่งจากยุคปัจจุบันที่ดินในชุมชนก็ถูกขายทอดให้กับนายทุนมีจำนวนไม่น้อย อีกทั้งระบบสาธารณูปโภคเข้ามาในชุมชนและได้รับการพัฒนา ซึ่งต่างจากในอดีตที่ชุมชนชั่งป่าอาศัยน้ำจากบ่อน้ำตื้นและบ่อน้ำซึมซึ่งเป็นน้ำที่ซึมมาจากอ่างน้ำบ้านนายาว (พรุอายุใจ) ทำให้มีน้ำสะอาดและไหลตลอดทั้งปี ประชาชนรวมทั้งเด็ก ๆ จะใช้น้ำบ่อซึมเป็นที่อาบน้ำและการซักเสื้อผ้า และบ่อซึมก็เสื่อมหายไปจากการขยายตัวของชุมชนชั่งป่า รวมถึงแต่เดิมชุมชนชั่งป่ามีความหลากหลายทางชีวภาพ เนื่องจากชุมชนชั่งป่ามีพื้นที่ติดต่อกับชุมชนเกาะค้างขาว ซึ่งในอดีตมีสภาพเป็นป่าอุดมสมบูรณ์ ปัจจุบันประชาชนได้บุกกรุกตั้งบ้านเรือน จนกระทั่งหน่วยงานราชการตั้งให้เป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ และป่าสมบูรณ์ได้เปลี่ยนเป็นสวนยางพาราไปประมาณ 90 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ทั้งหมด มีลำห้วยกั้นระหว่างชุมชนชั่งป่ากับชุมชนเกาะค้างขาว ในชุมชนชั่งป่าจะมีบ่อน้ำผุดจากใต้ดิน 3 จุด มีสำนักงานเทศบาล และ โรงเรียนอนุบาลเทศบาลตำบลจันดีในปัจจุบัน

ทุนทางสังคมของชุมชนชั่งป่า

ทุนบุคลากรของชุมชนชั่งป่า ชุมชนชั่งป่าประกอบด้วยทุนบุคลากรที่มีความหลากหลายทางด้าน อาชีพ ความรู้ ภูมิปัญญา โดยสามารถจำแนกทุนบุคลากรของชุมชน ได้ดังนี้

คนจีน เป็นบุคลากรซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในวัยชรา ผ่านความยากลำบากของชีวิตมามาก จึงมีความขยัน อดทน พากเพียร การอดออม การสร้างสถานะครัวเรือน และสามารถส่งต่อความรู้ภูมิปัญญาทางด้านอาหาร ยา สมุนไพร การจัดการชีวิต การจัดการครัวเรือน ระบบเศรษฐกิจครัวเรือนแบบกงสีที่ช่วยยกสถานะทางการเงินของสมาชิกในครัวเรือน การสู้ชีวิต เรื่องเล่าตำนานการอพยพถิ่นฐานมาจากต่างประเทศ เป็นบุคลากรที่ริเริ่มการแปรรูปยางพาราในชุมชน เกิดการสร้างโรงงานรมยางพารา เกิดการจ้างแรงงาน สร้างความสัมพันธ์ในชุมชนจากการบุกเบิกชุมชน การสร้างความสัมพันธ์กับคนไทยท้องถิ่น ทำให้มีการสร้างครอบครัวที่ผสมผสานประเพณีวัฒนธรรมไทยจีน บุคลากรของชุมชนในระยะนี้ เช่น นายมุ่ยเส็ง แซ่อึ้ง (ต้นตระกูลอังกูประเวศ) นายยุกลิ้น แซ่หลี

คนไทยเชื้อสายจีน เป็นบุคลากรของชุมชนที่อยู่ในวัยสูงอายุ ที่สืบทอด กระบวนทัศน์ความรู้ภูมิปัญญา ประเพณี วัฒนธรรมของทั้งจีนและไทย เกิดการผสมผสานวัฒนธรรม วิธีการดำเนินชีวิต การดำรงชีพ การสืบทอดและดำเนินกิจกรรมต่อจากบรรพบุรุษ จนทำให้มีการยกสถานะทางการเงินครอบครัวได้มั่นคง มีการสะสมที่ดินสำหรับการทำสวนปาล์ม สวนยางพารา

และการสร้างบ้านจัดสรรได้จำนวนมาก มีการจ้างแรงงาน ที่อยู่ในชุมชน ในตำบลจันดี และชาวบ้านที่อยู่ใกล้พื้นที่สวนยางพารา สวนปาล์ม น้ำมัน ทำให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ สร้างเครือข่าย บุคลากรของชุมชนในระยะนี้ได้แก่ นายสมพร อังศุประเวศ นายสมเกียรติ อ้นวิวัฒน์ นายธานินทร์ อร่ามเจริญ นายทักษิณ กิตติพนาศิลป์ นายประสิทธิ์ เอี้ยวสานุรักษ์

คนไทย เป็นบุคลากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนเดิม และที่มีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเมื่อความเจริญเริ่มเข้ามาในชุมชน เป็นบุคลากรของชุมชน ที่มีกระบวนการทัศน ประเพณี วัฒนธรรมของคนไทย หากเป็นคนในพื้นที่ของอำเภอฉวาง พิปูน ช้างกลาง จะเป็นบุคลากรที่ดำรงชีพอยู่บนความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ เป็นคนที่ใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย สังคมความรู้ภูมิปัญญาของชาวนาชาวสวนยางพารา คนภูเขา แต่หากเป็นบุคลากรที่ย้ายถิ่นฐานมาจากอำเภอปากพนัง อำเภอหัวไทร อำเภอเชียรใหญ่ จะเป็นบุคลากรของชุมชนที่ผ่านมรสุมชีวิต ผ่านความยากจน จึงทำให้มีกระบวนการทัศนที่ต้องขยันทำมาหากิน ใฝ่เรียนรู้ ผลักดันตนเอง ครอบครัวยุ ให้หลุดพ้นจากความยากจน ชอบทำงานเป็นข้าราชการ ดังคำที่ว่าเรียนให้เป็นคนนายคน บุคลากรของชุมชนที่สำคัญ คือ นายสมพร สืบพันธ์ นายหน้อย ทองสัมฤทธิ์ อาจารย์สุรพล บัวทองบุญ ครูประสิทธิ์ ครูอำไพ นายบุญศรี นางสุรีย์ สามารถ

อาชีพของทุนบุคลากร

อาชีพของทุนบุคลากรในชุมชนช่องป่า ประชากรของชุมชนช่องป่าตั้งแต่เริ่มชุมชน จะมีความหลากหลายอาชีพ ด้วยความเจริญของระบบเศรษฐกิจท้องถิ่น และการที่จันดีเป็นจุดศูนย์กลางของการเดินทางโดยรถไฟ ของประชาชนในตำบลจันดี และอำเภอใกล้เคียง

อาชีพค้าขาย เดิมจะเป็นอาชีพของคนจีน ที่มีความสามารถ ทักษะ ศิลปการขาย และมีการสืบทอดต่อมา โดยบุตรหลาน ที่มีอาคารบ้านเรือนอยู่ในทำเลที่สามารถค้าขายได้ อีกส่วนบุคลากรที่ไม่สามารถค้าขายได้ที่บ้านก็จะไปตั้งแผงหรือร้านค้าขายในตลาดจันดีและบริเวณหน้าสถานีรถไฟ ซึ่งมีความหลากหลายของสินค้าสำหรับประชาชนในพื้นที่และต่างถิ่นที่เดินทางผ่านตลาดจันดี ทั้งอำเภอพิปูน อำเภอทุ่งใหญ่ อำเภอฉวาง อำเภอช้างกลาง และอำเภอนาบอน จนกระทั่งสุขภาพิบาลจันดีเห็นความสำคัญของกลุ่มอาชีพจึงเกิดแนวคิดรวมกลุ่ม แม้ตลาดจันดี กลุ่มชุมชนหนุ่มสาวตลาดจันดี และกลุ่มแม่บ้านตลาดจันดี ซึ่งจะเห็นว่าบุคลากรของชุมชนร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มเครือข่ายเหล่านี้ด้วย นางลำพัน ทองสัมฤทธิ์ นางอำภา การิกาญจน์ นางฉวีวรรณ ทับทิม นางสุรีย์ สามารถ

อาชีพขายแม่ค้าขายอาหาร ขนม มีบุคลากรของชุมชนจำนวนหลายท่านประกอบอาชีพค้าขายอาหาร ขนม และบุคลากรทางด้านนี้จะมีส่วนร่วมกิจกรรมของชุมชนโดยการนำอาหารมารับประทานทุกครั้งที่มีการจัดกิจกรรมของชุมชน รวมทั้งการรวมตัวกันช่วยทำอาหารในงานมงคลหรืองานศพในชุมชน โดยไม่คิดค่าตอบแทนแต่อย่างใด ซึ่งเป็นการปรับใช้ศักยภาพบุคลากรของชุมชนกับประเพณี

อาชีพรับจ้างเป็นแรงงานในโรงงานยางพารา ในระยะริเริ่มของชุมชนจะมีโรงงานยางพาราอยู่ในพื้นที่ ทำให้มีการจ้างแรงงานจำนวนมาก และส่วนใหญ่มีการตั้งถิ่นฐานครอบครัวในพื้นที่ของชุมชน ทั้งซื้อที่ดินสร้างบ้าน เช่าบ้าน เช่าที่ดิน จนกระทั่งเกิดเหตุไฟไหม้โรงงานยางพารา จึงมีการสร้างบ้านจัดสรรแทนที่โรงงานยางพารา และได้มีการก่อสร้างโรงงานยางพาราขึ้นใหม่ในพื้นที่ใกล้เคียง แต่บุคลากรด้านแรงงานก็ไม่ได้มีการย้ายครอบครัวออกจากชุมชน

อาชีพข้าราชการและข้าราชการบำนาญ ซึ่งมีจำนวนหลายท่าน มีทั้งเจ้าหน้าที่สรรพากร ข้าราชการครู ข้าราชการทางการศึกษา ข้าราชการส่วนการปกครองท้องถิ่น เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ การประปา การไปรษณีย์ การไฟฟ้า โทรศัพทซึ่งมีสำนักงานอยู่ในพื้นที่ชุมชนช่องป่า ข้าราชการมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยอาจารย์สุรพล บัวทองบุญ เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการชุมชน นายหน้อย ทองสัมฤทธิ์ อดีตพนักงานการประปาเป็นรองประธานกรรมการชุมชน

อาชีพช่าง ที่มีทั้งช่างซ่อมรถยนต์ จักรยาน จักรยานยนต์ โดยเฉพาะช่างตีเหล็ก โดยนายชนายุทธ ศิริรักษ์ ที่ได้สืบทอดความรู้ภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ มีการเคารพนับถือครูหมอลีเหล็ก เป็นความเชื่อที่ต้องมีการเคารพบูชาบรรพบุรุษ มีการตีเหล็กเป็นเครื่องมือการทำมาหากิน เครื่องมือเกษตร มีด พร้า จอบ มีดกรีดยางพารา

อาชีพบริการรับจ้างทั่วไป ซึ่งมีทั้งบริการเสริมสวย บริการซ่อมรถจักรยาน รถจักรยานยนต์ รับจ้างทาสี รับจ้างตัดเม็ล็ดพันธุ์พืช โดยกลุ่มแม่บ้านผู้สูงอายุที่ไม่สามารถทำงานอื่น ๆ ได้ โดยเฉพาะรับจ้างทาสีในชุมชนช่องป่าจะมีผู้รับเหมาและช่างทาสีจำนวนหลายท่าน โดยจะร่วมกันรับงานใหญ่ แต่ถ้าเป็นงานเล็กก็จะแบ่งกลุ่มกันรับงาน โดยมีหัวหน้าทีม นายอรุณ สุขเจริญ นายธีระยุทธ สามารถ

อาชีพทางการแพทย์และพยาบาล ในชุมชนช่องป่ามีบุคลากรทางการแพทย์และเปิดคลินิกในชุมชน คือ นายแพทย์พิทยา และนายแพทย์พิรพงษ์ และบุคลากรทางการพยาบาลหลายท่าน ซึ่งมีความสัมพันธ์เป็นอย่างดีกับชาวชุมชนช่องป่าและมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของชุมชนรวมทั้งการให้คำปรึกษาทางการสาธารณสุข

ข้อมูลกลุ่มองค์กร

เทศบาลตำบลจันดี เกิดขึ้นจากการขยายตัวของชุมชนจันดี ในระยะแรกก่อตั้งเป็น สุขาภิบาลอยู่ภายใต้การปกครองของอำเภอฉวาง และองค์การบริหารส่วนตำบลจันดี จนกระทั่ง วันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2542 มีการปรับรูปแบบ และยุบรวมหน่วยงานปกครองเป็นเทศบาลตำบลจันดี แบ่งการปกครองเป็น 12 ชุมชน 5 หมู่บ้าน 1 ตำบล โดยแบ่งการปกครองบริหารการจัดการเป็นหน่วยงานต่าง ๆ เช่น สำนักปลัด กองคลัง กองช่าง กองการศึกษา สาธารณสุข บรรเทาสาธารณภัย บุคลากร โดยแต่ละฝ่ายก็มีหน้าที่ที่ปฏิบัติเชื่อมโยงประสานกับชุมชนต่าง ๆ ผู้บริหารองค์กรเริ่มต้นจากอาจารย์ หรินทร์ แก่นราช นายชาญวิจารณ์ เกียรติคุณินนท์ นายสัมพันธ์ เหลืองวรพันธ์

กลุ่มแม่บ้านตำบลจันดี เกิดขึ้นโดยการสนับสนุนให้รวมกลุ่มของแม่บ้านชุมชน เพื่อการประสานงานและการงบประมาณของเทศบาลตำบลจันดี โดยมีกลุ่มแม่บ้านตำบลจันดี เป็นเครือข่ายใหญ่และมีกลุ่มแม่บ้านชุมชนเป็นกลุ่มสมาชิก กลุ่มแม่บ้านชุมชนช่องป่าดำเนินกิจกรรมในระดับชุมชน ด้วยการมีส่วนร่วม ด้วยความเป็นอิสระต่อกัน ไม่มีกฎระเบียบเป็นทางการ หากแต่ใช้ทุนทางสังคมในการบริหารจัดการกลุ่ม โดยกิจกรรมของกลุ่มแม่บ้านชุมชน เริ่มจากการมีส่วนร่วม คิดวิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติ ประเมิน โดยเฉพาะในการประชุมกลุ่มคณะกรรมการชุมชน จะมีกลุ่มแม่บ้านชุมชนเข้าร่วมประชุมกับคณะกรรมการชุมชนทุกครั้ง อีกทั้งสมาชิกกลุ่มแม่บ้านส่วนหนึ่งเป็นคณะกรรมการชุมชนด้วย เช่น นางสาวจันทรา อังสุประเวศ นางสุรีย์ สามารถ นางอำพัน ทองสัมฤทธิ์ นางฉวีวรรณ ทับทิม

กลุ่ม อสม.ชุมชน เกิดขึ้นโดยการค้นหาผู้มีจิตสาธารณะของบุคคลในชุมชนที่สถานีอนามัยตำบลจันดีในขณะนั้น ได้ดำเนินการสนับสนุนให้มีการดำเนินการด้านสาธารณสุขชุมชน โดยการทำงานของ อสม.ชุมชน ทำงานทางด้านสาธารณสุขชุมชน ด้วยความเสียสละ ดูแลระบบสาธารณสุขของชุมชน ประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านสาธารณสุข อีกทั้งการเข้ามีส่วนร่วมกับการเป็นชุมชนด้วยส่วนหนึ่งของ อสม.ชุมชนจะเข้าประชุมคณะกรรมการชุมชนด้วยทุกครั้ง และมีผู้ที่มีความรับผิดชอบทั้งด้าน อสม. และคณะกรรมการชุมชน คือ นายสมพร สืบพันธ์ นางสาวจันทรา อังสุประเวศ นางฉวีวรรณ ทับทิม

กลุ่มข้าราชการและข้าราชการบำนาญ ชุมชนช่องป่ามีบุคลากรที่เป็นข้าราชการอยู่จำนวนหลายท่าน ทั้งข้าราชการครู ข้าราชการส่วนปกครอง เจ้าหน้าที่สรรพากร ข้าราชการทางด้านการศึกษา ข้าราชการส่วนการปกครองท้องถิ่น เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ การประปา การไปรษณีย์ การไฟฟ้า โทรศัพท ข้าราชการมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยตำแหน่งทางสังคมคือ อาจารย์สุรพล บัวทองบุญ เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการชุมชน นายหน้อย ทองสัมฤทธิ์ อดีตพนักงาน

การประปาเป็นรองประธานกรรมการชุมชน ส่วนท่านอื่นได้ใช้ความรู้ความสามารถที่สั่งสมมาได้ แลกเปลี่ยนความคิดตามความเหมาะสมของสถานการณ์

กลุ่มคณะกรรมการเครือข่าย จำนวน 12 ชุมชน มีคณะกรรมการชุมชนเมือง ชุมชนเมืองใหม่ ชุมชนหลังสถานี ชุมชนปากมื่น ชุมชนนาสร้าง ชุมชนคลองสำโรง ชุมชนเกาะค้างขาว ชุมชนนายาว ชุมชนสวนจีน ชุมชนท่าสะท้อน ชุมชนประปาเกา และชุมชนช่องป่า ในจำนวน 12 ชุมชน โดยนายสมคิด อันวิวัฒน์ ประธานชุมชนช่องป่าเป็นประธานเครือข่าย มีการประชุมพบปะ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันทั้งที่เป็นส่วนกลุ่มคณะกรรมการกันเอง และที่ได้พบปะแลกเปลี่ยนกัน โดยการดำเนินการของเทศบาลตำบลจันดีตามวาระ และการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

กลุ่มกองทุนเพื่อการออมทรัพย์ เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ทุนทางสังคมของชุมชน และเกิดการปรับใช้ทุนทางสังคม เพื่อให้เห็นเป็นรูปธรรม ชุมชนจึงลงความเห็นในการก่อตั้งกลุ่มกองทุนเพื่อการออมทรัพย์ เป็นกลุ่มออมทรัพย์ขนาดเล็กที่มีประธานกรรมการชุมชนรับเป็นประธานกลุ่ม ค่ายชุมชนมีความเชื่อถือไว้วางใจ ดำเนินการยกวางระเบียบ โดยผู้วิจัย วัตถุประสงค์ เพื่อให้การให้ชุมชน เยาวชนรู้จักการออมก่อนการจ่าย และการสร้างภูมิคุ้มกัน

ทุนประเพณี วัฒนธรรม

ประเพณีร้อยใจรวมเป็นหนึ่งในชาวชุมชนช่องป่า เป็นประเพณีที่ดำเนินการสืบต่อมาระยะเวลา 12 ปี ประเพณีร้อยใจรวมเป็นหนึ่งในเกิดขึ้นโดยการที่ประธานชุมชนคนปัจจุบัน นายสมคิด อันวิวัฒน์ ได้เห็นบุคคลในชุมชนจัดกิจกรรมแจกของขวัญวันปีใหม่ให้กับเด็ก ๆ และจัดให้มีการเล่นสนุกสนานในชุมชน เห็นความร่วมมือในการจัดกิจกรรม การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน จึงเกิดแนวคิดในการตั้งเวทีการแสดง การร้องเพลง ประกอบกิจกรรมวันขึ้นปีใหม่ จากการจัดกิจกรรมขนาดเล็กเมื่อปี พ.ศ.2548 มีการจัดตั้งเวทีขนาดเล็ก มีการแสดงของเด็ก การร้องเพลง การสังสรรค์ปีใหม่ของผู้ใหญ่ ปฏิบัติติดต่อกันมาจนกระทั่งปี พ.ศ.2555 ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมกันมากขึ้นจึงเกิดแนวความคิดการย้ายสถานที่จัดงาน จากการพบปะกันของกลุ่มจัดกิจกรรมและเสียงเรียกร้องจากประชาชนของชุมชนที่อยู่ในส่วนอื่น จึงได้ย้ายสถานที่จัดกิจกรรมชุมชนจากซอยชุมชนช่องป่า 4 มาจัดที่ลานว่างหน้าบ้านหมอพิทยา ซึ่งทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน และการมีส่วนร่วมของกลุ่มต่าง ๆ รวมทั้งห้างร้านที่มีอยู่ในชุมชน นอกชุมชน โดยเฉพาะห้างร้านในตลาดจันดีเห็นความสนุกสนาน ความร่วมมือในการจัดกิจกรรม จึงเกิดการมีส่วนร่วม มีการสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรม มีการบริจาคของขวัญสำหรับจัดกิจกรรมปีใหม่ โดยมีกลุ่มแม่บ้านชุมชนร่วมดำเนินกิจกรรม โดยการจัดทำอาหาร ครั้วเรือนหิวปั่นโต ร่วมกิจกรรมทำบุญเลี้ยงพระขอพรในตอนเช้า และอาหารคาวหวาน สำหรับผู้มาร่วมกิจกรรมในตอนบ่าย ซึ่งจะมีคณะกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในพื้นที่ตำบลจันดี เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างความสนุกสนาน พบปะสังสรรค์ โดยเฉพาะเทศบาล

ตำบลจันดี ได้เข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทั้งด้านการสนับสนุนงบประมาณบางส่วน กลุ่มผู้สูงอายุของเทศบาลได้ร่วมแสดงดนตรี ชุมชนเครือข่าย 12 ชุมชนส่งชุดแสดงเข้าร่วมกิจกรรมสวนกุหลาบ

ประเพณีตรุษจีนเป็นหนึ่งในเทศกาลที่สำคัญของชาวจีน ถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ของชาวจีน มีการหยุดงานเป็นเวลายาว ในวันตรุษจีนหน่วยงานห้างร้านต่างจะหยุดงานเป็นเวลา 3-4 วัน เพื่อเตรียมจัดงานปีใหม่นี้ ภายในครอบครัว ทุกบ้านก็จะทำความสะอาดบ้านเรือน ผ่านปีใหม่อ่างสะอาดสดใส ร้านค้าห้างสรรพสินค้าต่างก็เต็มไปด้วยผู้คนมาจับจ่ายใช้สอย ซื้อเสื้อผ้าใหม่ให้แก่เด็ก ๆ ซื้อของขวัญให้แก่ญาติสนิทมิตรสหาย ซื้อบัตรอวยพรในโอกาสมงคล ในตลาดก็ราคาต่ำไปด้วยผู้คน ต่างเดินไปเดินมากันอย่างคึกคัก ซื้อปลาข้าง ซื้อเนื้อสัตว์บ้าง ซื้อเปิดไก่บ้าง ทุกคนต่างดูแจ่มใสมีความสุข ชุมชนเป็นคืนที่ครึกครื้นที่สุด ใครที่ไปทำงานห่างจากบ้านเกิด ต่างก็พยายามอย่างสุดความสามารถที่จะกลับมาฉลองวันปีใหม่ที่บ้าน ช่วงมือค้ำคิ่นก่อนขึ้นปีใหม่อจีน ทุกคนในครอบครัวจะนั่งกันพร้อมหน้าล้อมโต๊ะอาหาร ชนแก้วอวยพรปีใหม่กัน ในช่วงเวลานี้ทุกบ้านจะเต็มไปด้วยรอยยิ้มและเสียงหัวเราะ เช้าวันรุ่งขึ้นแต่เช้าทุกคนจะตื่นแต่เช้า เยี่ยมเพื่อนบ้านเพื่อนฝูง เพื่ออวยพรปีใหม่ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มเยาวชนและเทศบาลตำบลจันดีได้ดำเนินจัดกิจกรรมการแข่งขันบาสเกตบอลในพื้นที่ชุมชนช่องป่า มีนักกีฬาระดับทีมชาติมาร่วมทำการแข่งขันทำให้ได้รับความสนใจของประชาชนทั้งในพื้นที่ตำบลจันดี อำเภอ และจังหวัดใกล้เคียงเข้าร่วมกิจกรรมและหน่วยงาน สถานศึกษา มหาวิทยาลัยหลายแห่งส่งนักกีฬาเข้าร่วมทำการแข่งขัน ทำให้ชาวชุมชนช่องป่ามีกิจกรรมสวนกุหลาบ มีรายได้ มีส่วนร่วมกับกิจกรรมทั้งในชุมชนและระดับเครือข่าย

วันสงกรานต์ ถือเป็นประเพณีวันขึ้นปีใหม่ของไทยมาแต่โบราณ เป็นประเพณีที่งดงาม อ่อนโยน เอื้ออาทร และเต็มไปด้วยบรรยากาศของความกตัญญู ความสนุกสนาน ความอบอุ่น และการให้เกียรติเคารพซึ่งกันและกัน สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของความเป็นไทยได้อย่างชัดเจนโดยใช้ "น้ำ" เป็นสื่อในการสัมพันธ์ไมตรี รวมทั้งเป็นวันผู้สูงอายุแห่งชาติและวันครอบครัว เพื่อให้ลูกหลานได้เล็งเห็นความสำคัญของผู้สูงอายุ ซึ่งส่วนใหญ่ก็มักจะเป็นบุพการี ผู้อาวุโสหรือผู้ใหญ่ในชุมชนที่เคยทำคุณประโยชน์แก่สังคมนั้น ๆ มาแล้ว อีกทั้งชาวจันดีและชุมชนช่องป่าได้นิมนต์รูปเหมือนพ่อท่านคล้ายวาจาสิทธิ์ซึ่งเป็นที่เคารพบูชา ของคนภาคใต้มาสร้างน้ำที่ในตลาดจันดี มีการแห่ขบวนซึ่งบุคลากรของชุมชนได้เข้าร่วมกิจกรรมทุกขั้นตอนของประเพณีสงกรานต์ คุณค่าและสาระของวันสงกรานต์ จากภาพรวมของกิจกรรมต่าง ๆ ในวันสงกรานต์จะเห็นได้ว่า เกิดกระบวนการมีส่วนร่วม ทั้งในชุมชนและกลุ่มองค์กร เครือข่ายในตำบลจันดี ล้วนเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความเคารพศรัทธา

ดังนั้นหากพิจารณาถึงความสัมพันธ์ในชุมชน ในอดีตผู้คนส่วนใหญ่ มีความสัมพันธ์กันแบบนายจ้างที่มีคนจีน คนไทยเชื้อสายจีนกับลูกจ้าง และลูกจ้างต่อลูกจ้าง จากการพักอยู่บริเวณเดียวกัน ไม่ค่อยมีส่วนร่วมเกี่ยวกับกิจกรรมของชุมชน แต่ในปัจจุบันการแบ่งการปกครองของเทศบาลที่กำหนดให้มีการแบ่งพื้นที่เป็นชุมชน ทำให้ประชาชนมีความความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมากขึ้น จากการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน โดยการสังเกตจากการร่วมประชุมจัดกิจกรรมร้อยใจรวมเป็นหนึ่ง ชาวชุมชนช่องป่า การมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น การมีส่วนร่วมเกี่ยวกับกิจกรรม ที่มีผู้คนของชุมชนช่องป่าและเครือข่ายไปร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมาก ขณะเดียวกันหากมองถึงลักษณะทางสังคมของผู้คนในชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มักให้ความช่วยเหลือเอื้อเฟื้อกันดี มีความสามัคคี รักใคร่ปรองดองกัน คนที่นี้มักไปมาหาสู่พบปะพูดคุยกันเสมอ ทั้งที่สภากาแฟ ร้านน้ำชา รวมทั้งการประชุมคณะกรรมการชุมชน มีการแลกเปลี่ยนสิ่งของ รวมถึงการให้ความเอื้ออาทรซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี

จากบริบทชุมชนช่องป่า หากจะศึกษาถึงทุนทางสังคมบนพื้นฐานของบริบทชุมชน ความหลากหลายวัฒนธรรมการทำมาหากินและการดำรงอยู่ ซึ่งทุนทางสังคมของชุมชนจะเกิดจากทุนสังคมภายในและภายนอก โดยทุนทางสังคมของชุมชนภายในมีทั้งความเชื่อถือไว้วางใจ ความร่วมมือ ความผูกพันต่อชุมชน ส่วนทุนทางสังคมภายนอกมีทั้งเครือข่าย กลุ่มองค์กรในชุมชน โดยทุนสังคมที่เกิดขึ้นมีต้นกำเนิดมาจากทุนบุคลากร ทุนองค์กรสถาบัน ทุนประเพณีและวัฒนธรรม มีการพัฒนาทุนทางสังคมของชุมชน เพื่อจะไปสู่การพัฒนาของชุมชนช่องป่า ตำบลจันดี อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ทุนทางสังคมของชุมชนช่องป่ามีต้นกำเนิดบนพื้นฐานของบริบทชุมชน โดยมีองค์ประกอบต้นกำเนิดทุนทางสังคมที่เด่นชัด ได้แก่ ทุนบุคลากร ทุนองค์กร/สถาบัน ทุนประเพณีและวัฒนธรรม

ทุนบุคลากรในชุมชน ทุนทางสังคมของชุมชนที่มีต้นกำเนิดจากทุนบุคลากรหรือบุคคลของชุมชนเป็นฐานสำคัญของชุมชนในการที่จะนำไปให้ชุมชนอยู่รอดและพัฒนาโดยพึ่งตนเองเป็นหลัก พร้อม ๆ กับพึ่งพารัฐตามนโยบายการพัฒนาท้องถิ่นผ่านหน่วยงานการปกครองท้องถิ่นหรือหน่วยงานอื่น ๆ ในการขับเคลื่อนในยุคปัจจุบัน ซึ่งบุคคลของชุมชนช่องป่าในระยะแรกจะเป็นคนจีนที่อพยพจากจีนแผ่นดินใหญ่ จากข้อเท็จจริงนับจากการบุกเบิกชุมชนโดยคนจีน คนไทยเชื้อสายจีนและคนไทย การขยายตัวของชุมชนตลาดจันดี ซึ่งเดิมอาศัยและทำมาหากินบริเวณสถานีรถไฟคลองจันดี ได้เข้ามาจับจองที่ดินเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจประเภท ยางพาราและสร้างที่อยู่อาศัย เป็นคนกลุ่มแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน ซึ่งความเป็นอยู่ของชุมชนส่วนใหญ่ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความสัมพันธ์ที่แนบแน่นระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ คงรักษาวัฒนธรรม

ประเพณีตามขนบประเพณีเดิมเอาไว้ เป็นเครือข่ายทางสังคมด้วยระบบเครือญาติ การยึดโยงกันจากการมีระบบความเชื่อร่วมกัน ต่อมาเพราะการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ยกกระต๊อบการปกครองดูแลท้องถิ่น เป็นสุขาภิบาลตำบลจันดี ทำให้มีประชาชนต่างถิ่นเข้ามาตั้งถิ่นฐานมากขึ้น กลายเป็นชุมชนที่อยู่อาศัยของผู้คน ทำให้ความผูกพันคนและทรัพยากรธรรมชาติลดลง การดำรงอยู่ของผู้คนต่างทำมาหากิน ความเกื้อกูลกันในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะในปัจจุบันจะมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งและมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาชุมชนค่อนข้างมาก ซึ่งเกิดจากบทบาทการเป็นตัวกลางประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ จนเกิดความสำเร็จ ด้วยความเปลี่ยนแปลงไปของชุมชน การรวมตัวของผู้คนในชุมชนในปัจจุบันเริ่มเป็นไปได้มากขึ้น ทำให้บทบาทความเป็นผู้นำชุมชนที่เป็นทุนบุคลากรที่สำคัญของชุมชนต้องยิ่งปรับตัวเรียนรู้เพิ่มขึ้นด้วย

ทุนองค์กร สถาบันของชุมชน ทุนทางสังคมของชุมชนที่มีต้นกำเนิดจากทุนองค์กร สถาบัน เป็นทุนทางสังคมที่มีบทบาทต่อชุมชนทุกยุคทุกสมัยที่จะผลักดันให้ชุมชนเกิดการพัฒนาหล่อหลอมและปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม จิตสำนึกที่รู้จักรับผิดชอบชั่วดีรู้จักทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม และความเป็นระเบียบแบบแผนของสังคมและการปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อบังคับต่าง ๆ ซึ่งทุนสถาบันที่มีอิทธิพลต่อชุมชนช่องป่า ได้แก่ ด้านสถาบันครอบครัว ด้านสถาบันศาสนา ด้านสถาบันการเมืองการปกครอง ด้านสถาบันการศึกษา กลุ่มแม่บ้าน กลุ่ม อสม. กลุ่มข้าราชการ กลุ่มอาชีพต่าง ๆ รวมทั้งตลาดชุมชน เป็นต้น

หากพิจารณาในทุนองค์กร สถาบัน ด้านสถาบันครอบครัว ชุมชนช่องป่านับแต่อดีตที่มีคนไทยเชื้อสายจีนมาตั้งถิ่นฐานและมีคนไทยบางส่วน จากขนบธรรมเนียมประเพณีของคนจีนที่ให้ความสำคัญสถาบันครอบครัวในการปกครองบุตรหลาน และด้วยลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวขนาดใหญ่อยู่รวมกันเป็นเครือญาติในบ้านหลังเดียวกันหรืออยู่ในบริเวณเดียวกัน มีความหลากหลายของวิถีชีวิตมีปฏิสัมพันธ์กันในทุกกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา และถือว่าสถาบันครอบครัวเป็นศูนย์รวมและหล่อหลอมเพาะปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมของคนจีนที่ต้องยึดถือปฏิบัติ โดยจะให้ความสำคัญบุตรชายมากกว่าบุตรสาวในการศึกษาและเป็นผู้นำครอบครัว ซึ่งในช่วงเทศกาลตรุษจีน สารทจีน แข็งเม้ง กินเจและไหว้พระจันทร์ จะเป็นวันของครอบครัวชาวไทยเชื้อสายจีนในชุมชนช่องป่าและผู้คนในตำบลจันดี ส่วนความสัมพันธ์ในระดับครอบครัวของคนไทยถือเอาประเพณีทำบุญต่าง ๆ เป็นวันสำคัญของครอบครัว เช่น ประเพณีสารทเดือนสิบที่ยึดถือปฏิบัติกันมา ระบบเครือญาติ ความอาวุโสควบคุมสถาบันครอบครัว ทำให้สถาบันครอบครัวเป็นสังคมที่เข้มแข็งของชุมชน เมื่อวัฒนธรรมความเป็นอยู่มีการปรับตัว มีคนไทยเชื้อสายจีนไม่น้อยที่ได้แต่งงานกับคนไทย เช่น ครอบครัวนายสมคิด อ้นวิวัฒน์ นายสมพร อังสุประเวศ ทำให้รับวัฒนธรรมและเกิดการเรียนรู้ซึม

ชั้ววัฒนธรรมของไทย ส่งผลให้สถาบันครอบครัวต้องปรับสภาพความเป็นอยู่ให้เข้าสภาพแวดล้อม วัฒนธรรม และสภาพสังคมและสภาพเศรษฐกิจของชุมชน

ทุนสถาบันที่เป็น ด้านสถาบันศาสนา จากความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของสังคมชุมชนช่องป่า ผูกพันกับวัดหรือศาสนาสถานและที่สำคัญของคนไทยเชื้อสายจีนในการทำพิธีกรรมตามประเพณี และ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนไทยเชื้อสายจีนกับคนไทยในพื้นที่และต่างพื้นที่ การรับวัฒนธรรมและการทำ พิธีกรรมทางศาสนาเข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิต ประกอบกับในอดีตชุมชนจีนดีมีความผูกพันกับ วัดทุ่งปอนหรือวันจันดีในปัจจุบันเป็นวัดแรกที่เป็นที่พึ่งของชุมชนในยุคนั้น และวัดธาตุน้อยที่มีพ่อ ท่านคล้ายวาจาสิทธิ์เป็นที่เคารพนับถือของผู้คน เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคม กล่อมเกล่า จิตใจให้ตั้งมั่นอยู่ในคุณความดี และเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทั้งในระบบครอบครัว และชุมชน และยังเป็นสถานศึกษาที่ให้ให้ความรู้ความเข้าใจชีวิต เป็นหน่วยสาธารณสุขชุมชนรักษา อาการเจ็บป่วยทั้งเจ็บป่วย เป็นศูนย์รวมของชุมชน

ทุนสถาบันด้านสถาบันการเมืองการปกครอง สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงการเมืองการ ปกครองด้วยวิธีการกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องจากระบบกำนันผู้ใหญ่บ้าน และพระภิกษุ ผู้อาวุโส พัฒนามาเป็นระบบสภาตำบลและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาท้องถิ่น เดิมทีจะมี ชุมชนช่องป่า การปกครองในพื้นที่ตำบลใช้ระบบกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านทำหน้าที่รับผิดชอบ หมู่บ้านและมีกำนันเป็นผู้ปกครอง ผู้ใหญ่บ้านและกำนันก็เป็นผู้ที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือเชื่อฟัง รวมถึงให้การความเคารพพื่อท่านคล้ายสมัยท่านเป็นพระภิกษุที่เป็นที่พึ่งของชาวบ้านและท่านก็เป็น พระนักพัฒนา และต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองทำให้ตำบลเปลี่ยนชื่อใหม่จากเดิมตำบลฉวาง เป็นตำบลจันดี และเมื่อมีการตั้งชุมชนช่องป่าเกิดขึ้น ชุมชนก็เป็นส่วนหนึ่งของตำบลจันดี

ภายหลังมีการพัฒนาระบบการเมืองการปกครองและเปลี่ยนแปลงรูปแบบของสภาภิบาลเป็น เทศบาล หรือเรียกว่าเทศบาลตำบลจันดี ปรับเปลี่ยน โครงสร้างการปกครองท้องถิ่นมีระบบสภา ตำบลให้เป็นองค์การบริหารส่วนตำบลตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 โดยมีการแก้ไขเพิ่มเติมถึงฉบับที่ 5 พ.ศ. 2546 ทำให้ประชาชนได้มีโอกาสมีส่วนร่วมใน การเป็นตัวแทนปกครองท้องถิ่นมากขึ้น และมีอำเภอฉวางเป็นศูนย์รวมการให้บริการประชาชน แต่ อย่งไรก็ตามการบริหารงานของอำเภอในยุคปัจจุบันยังขาดการบูรณาการในภารกิจของหน่วยงาน ต่าง ๆ รวมทั้งยังมิได้เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างจริงจัง ส่วนหนึ่งอาจเป็น เพราะความรู้ความเข้าใจการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ดังนั้น อาจเป็นไปได้ที่ควรจะมีการบริหารจัดการที่ดีในสถาบันการเมืองการปกครองเน้นการมีส่วนร่วม ของประชาชนให้มากยิ่งขึ้น

ทุนด้านสถาบันการศึกษาและศาสนา การจัดการศึกษาของชุมชนช่องป่า สถาบันศาสนาจะทำหน้าที่พัฒนาให้ความรู้และอบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชนในท้องถิ่น โดยวัดจะเป็นศูนย์กลางของชุมชน และรับผิดชอบการจัดการศึกษา ซึ่งในอดีตวัดทุ่งปอนจะทำหน้าที่ให้การศึกษาเล่าเรียนผ่านการบวชเรียน ต่อมาเมื่อระบบการศึกษาสมัยใหม่เริ่มใช้พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ และเป็นช่วงที่ชุมชนช่องป่าได้บุกเบิก ทำให้ระบบการศึกษาสมัยใหม่ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้คนและสังคม โดยมีการกำหนดระบบการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2542 สถาบันสถานศึกษาในขณะนั้นที่เกิดขึ้นใกล้กับชุมชนและผู้คนนิยมให้บุตรหลานเข้าศึกษา คือ โรงเรียนวัดจันดี โรงเรียนพึ่งตนเอง โรงเรียนเจริญวิทย์ ซึ่งเป็นที่นิยมของชาวจีนส่งบุตรหลานเข้าศึกษาเล่าเรียน มีการเรียนการสอนภาษาจีนด้วย และโรงเรียนวัดควนสูงที่มีบุคลากรของชุมชนเป็นครูอาจารย์ คือนางเยวนิช อันวิวัฒน์ ทำให้มีเยาวชนของชุมชนบางส่วนเดินทางไปเรียนพร้อมกับคุณครูเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ต่อมาภาครัฐมอบนโยบายการศึกษาให้หน่วยงานองค์ปกครองส่วนท้องถิ่นจัดการศึกษาในท้องถิ่น เทศบาลตำบลจันดีจึงได้เปิดรับนักเรียนในระดับปฐมวัย ทำให้ผู้คนได้ส่งบุตรหลานเรียนใกล้บ้าน และหากประสงค์เรียนโรงเรียนของเอกชนก็ยังมีโรงเรียนเพ็ญอุภาซึ่งอยู่ใกล้กับวัดชาตุน้อย อย่างไรก็ตามในยุคปัจจุบันสถาบันการศึกษามีอยู่หลายแห่งที่อยู่ห่างไกลจากชุมชนช่องป่า และด้วยการคมนาคมสะดวกมีรถรับส่ง มีผู้ปกครองส่งบุตรหลานเรียนทั้งระดับก่อนวัยเรียน ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา นอกจากนี้ยังมีแหล่งพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความคิด ประสบการณ์ ข้อมูลข่าวสารของชุมชน เช่น สภาคาเฟ่ ร้านน้ำชาในชุมชน

ทุนสถาบันอีกอย่างหนึ่งคือ ด้านสถาบันธุรกิจ (ตลาดชุมชน) ในพื้นที่ชุมชนและชุมชนใกล้เคียงโดยส่วนใหญ่แล้วจะใช้ชุมชนจันดีเป็นแหล่งทำมาค้าขายของคนไทยเชื้อสายจีน และเป็นศูนย์รวมธุรกิจการค้า สมัยก่อนคนไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่จะเปิดร้านรับซื้อยางแผ่นและเศษยาง เพราะด้วยเหตุผลที่อาชีพหลักของผู้คนส่วนใหญ่จะทำการเกษตรประเภทยางพารา นอกจากนี้ธุรกิจรองเป็นร้านขายของชำและขายส่งสินค้าอุปโภคบริโภค รวมถึงตลาดสินค้าเกษตร

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากสุภากิจบาลเป็นเทศบาล การพัฒนาของชุมชนจันดีทั้งหน้าและหลังสถานีรถไฟ เป็นแหล่งทำมาหาค้าขายและที่อยู่อาศัย มีความเป็นอยู่ที่แออัดมากขึ้น และต่อมาเทศบาลได้สร้างตลาดขายของสดและตลาดทางเท้า รวมถึงตลาดพอเพียง มีสินค้าอุปโภคบริโภคมากมายจำหน่าย และเป็นทางเลือกของผู้คนในการจับจ่ายใช้สอย ประกอบกับการเปิดตลาดทางการค้าของชุมชนตลาด มีห้างค้าปลีกเทสโกโลดัสและร้านสะดวกซื้อเกิดขึ้น ทำให้ธุรกิจร้านขายของชำได้รับผลกระทบบ้าง นอกจากนี้ยังมีธุรกิจทางการเงินหลายแห่ง ได้แก่ ธนาคารออมสิน ธนาคารกรุงไทย ธนาคารกสิกรไทย ธนาคารเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ธนาคารไทยพาณิชย์

บริษัทประกันและเงินค่วนในรูปแบบต่าง ๆ ก็ได้มีบทบาทในพื้นที่มากขึ้น ถึงแม้ว่าไม่ได้ทำหน้าที่ในการเป็นองค์ประกอบของทุนทางสังคมที่ชัดเจนมาก แต่อย่างไรก็ตามสถาบันธุรกิจที่เกิดขึ้นในชุมชนช่องป่าทำให้ผู้คนมีความสะดวกในการดำรงชีพรวมทั้งการใช้ทุนทางสังคมในการเปิดตลาดนัดชุมชนในวันจันทร์ของชุมชนช่องป่า

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่าทุนสถาบันที่เชื่อมโยงกับชุมชนช่องป่า ไม่ว่าจะเป็นเป็นสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการเมืองการปกครอง สถาบันการศึกษา และสถาบันธุรกิจได้มีส่วนร่วมในการปรับใช้ทุนทางสังคมในพื้นที่ในรูปแบบกิจกรรม โดยการมีส่วนร่วมในการวางแผนการพัฒนาชุมชน โดยการบูรณาการการดำเนินการร่วมกัน แต่ด้วยชุมชนช่องป่าเป็นชุมชนขนาดเล็กและเป็นส่วนหนึ่งของเทศบาลตำบลจันดี ทำให้การพัฒนาอย่างรอบด้านเป็นรูปธรรมที่จะเห็นศักยภาพของชุมชนที่สามารถนำทุนมาใช้เป็นรูปธรรมได้ชัดเจน

ทุนประเพณีวัฒนธรรม ทุนทางสังคมของชุมชนที่มีต้นกำเนิดจากทุนประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนที่ขึ้นอยู่กับบริบทและความเหมาะสมของบริบทชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ ที่ถ่ายทอดหรือสืบทอดจากรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งในส่วนของชุมชนช่องป่าแล้ว เพราะความเป็นชุมชนขนาดเล็ก วัฒนธรรมความเป็นอยู่ เดิมเป็นวัฒนธรรมของชาวจีนที่ผสมผสานกับวัฒนธรรมของคนไทย มีทั้งวัฒนธรรมเครือญาติ วัฒนธรรมการช่วยเหลือและการพึ่งพากันในการดำเนินชีวิต (กงสี) วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา มีประเพณี ความเชื่อ ภูมิปัญญา

วัฒนธรรมการเรียนรู้ของผู้คนชุมชนช่องป่า ด้วยวัฒนธรรมผสมคนไทยจีนและคนไทยนิยมให้บุตรชายเรียนรู้จากครอบครัวและชุมชนแล้วยังเรียนรู้จากวัด ส่วนผู้หญิงเรียนรู้งานบ้านงานเรือน กิริยามารยาทและการทำมาหากินด้วยการปฏิบัติร่วมกับครอบครัว ซึ่งการเรียนรู้ส่วนใหญ่อาศัยการปฏิบัติจริงทั้งการฟัง การพูด การดูและสังเกต การอ่านโดยใช้การพิจารณาเหตุและผล วิเคราะห์และสังเคราะห์จากผู้คนผ่านประสบการณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ นอกจากนี้การเรียนรู้ของผู้คนยังเรียนรู้จากสถานศึกษาในการเริ่มต้นการเรียนรู้นอกจากเรียนรู้จากครอบครัวและชุมชน และเมื่อเทคโนโลยีเข้าสู่ชุมชนทำให้ผู้คนได้เรียนรู้จากสื่อต่าง ๆ จนกระทั่งปัจจุบันผู้คนเสพสื่อโดยเฉพาะโทรศัพท์มือถือเพื่อการเรียนรู้ซึ่งมีทั้งผลดีและผลเสีย

หากพิจารณา วัฒนธรรมการทำงานของผู้คนชุมชนช่องป่า หากย้อนไปในอดีตวัฒนธรรมการทำงานยึดตามจารีตนิยมที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมา มีการทำงานที่ต้องพึ่งตนเอง เพื่อนบ้านและชุมชน ผลผลิตมีลักษณะเป็นเศรษฐกิจชุมชน มีหัวหน้าครอบครัวเป็นผู้นำวัฒนธรรมการทำงานหรือผู้อาวุโสหรือผู้นำชุมชน ส่วนใหญ่แล้วคนไทยเชื้อสายจีนในชุมชนช่องป่าทำมาหากินหรือการประกอบอาชีพค้าขายเป็นหลัก มีลักษณะเป็นนายจ้าง โดยมีคนไทยเป็นลูกจ้าง ส่วนคนไทยที่ตั้งถิ่นฐานในชุมชนช่องป่าบางส่วนก็มีการประกอบอาชีพอื่น ๆ นอกพื้นที่หรือค้าขายในตลาดจันดี

พิจารณาจิตสำนึกต่อท้องถิ่นและจิตสาธารณะของชุมชนช่องป่า ชุมชนให้ความสำคัญต่อครอบครัว ชุมชน หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น ศาสนสถาน ที่เป็นจุดยึดเหนี่ยวของชุมชน และมีความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนทำให้ผู้คนมีความภูมิใจต่อความเป็นอยู่ ต่อมาเมื่อเศรษฐกิจของชุมชนเปลี่ยนแปลงไป ส่วนหนึ่งเพราะการขยายพื้นที่ทางเศรษฐกิจของตลาดจันดี การคมนาคมที่สะดวกมากขึ้น

ทุนทางสังคมของชุมชนช่องป่า ทุนทางสังคมของชุมชนช่องป่าตำบลจันดี อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราชจากการศึกษาบริบทพื้นฐานและต้นกำเนิดของทุนทางสังคมของชุมชน ทำให้ทราบว่าทุนทางสังคมของชุมชน ที่เป็นทุนทางภายในและทุนภายนอกของชุมชน ซึ่งผลของการสัมภาษณ์สามารถสรุปได้ดังนี้

ทุนทางสังคมภายใน ทุนทางสังคมในแง่ภูมิวิธีการคิดที่เป็นทุนภายในของชุมชนช่องป่า ที่ถือเป็นศักยภาพของสังคมในการรวมตัวของชุมชน ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ จากที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน บ่งบอกถึงความเชื่อ ทศนคติ วิธีคิดของผู้คนและบรรทัดฐานของสังคมที่เกิดขึ้น ได้แก่ ความเชื่อถือไว้วางใจกัน ความรักสามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ความร่วมมือกัน และความผูกพันชุมชน ซึ่งทุนสังคมเหล่านี้สามารถกล่าวได้ดังนี้

1. ความเชื่อถือไว้วางใจกัน สังคมชุมชนช่องป่าสมัยเริ่มชุมชน ซึ่งคนไทยเชื้อสายจีนที่อยู่กันมาก่อนส่วนใหญ่จะมีฐานะดี ได้จับจองหรือซื้อที่ดินเอาไว้จำนวนมาก จึงทำให้คนในชุมชนช่องป่าในอดีตมีความสัมพันธ์แบบนายจ้างและลูกจ้าง ต่อมาชุมชนตลาดจันดีหน้าสถานีและหลังสถานีรถไฟขยายตัวมากขึ้น และการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการปกครองการประกอบอาชีพ การทำมาหากิน ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำเปลี่ยนแปลงไปด้วยนั่นเอง แต่ทั้งนี้ความไว้เชื่อถือไว้วางใจ ที่สัมผัสได้จะเป็นคนในเครือญาติและพี่น้องสายเลือดเดียวกัน ผู้นำชุมชน นักการเมืองท้องถิ่น เจ้าหน้าที่รัฐ สังเกตได้จากการจัดกิจกรรม การขจัดความขัดแย้งในชุมชน การขอใช้ทรัพย์สินที่ดินในการจัดตั้งตลาดนัดตอนเย็นวันจันทร์ การขอใช้บ่อน้ำซึมในบริเวณบ้านเรือน

2. ความรักสามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ความเป็นอยู่ของผู้คนชุมชนช่องป่า เดิมมีความสามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพราะต้องพึ่งพาอาศัยกันและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เพราะผู้คนมีจำนวนน้อยและรู้จักกันหมด ใช้ฐานทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในการดำรงชีพร่วมกันอีกทั้งระยะเวลาการอยู่ร่วมกันที่ยาวนาน เกิดกิจกรรมการมีส่วนร่วมกันมากขึ้น ถึงแม้ว่าภายหลังระบบเศรษฐกิจในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป ความเป็นหมู่บ้านหรือชุมชนขยายตัวมากขึ้น ต่างก็ต้องทำมาหากิน โดยใช้การขยายผล ไปสู่ปัจจัยภายนอกชุมชนหรือเครือข่ายภายนอกเพื่อทำมาค้าขาย และใช้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่มีเงินเป็นกลไกการว่าจ้างแรงงานและค่าตอบแทนหรือแลกเปลี่ยนสินค้า ทำให้ความรักความสามัคคีหรือการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการทำมาหากินทั้งในสถาบันครอบครัวและ

ชุมชน ส่วนการช่วยเหลือเกื้อกูลกันหรือการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดความสามัคคีในการพัฒนา ในเรื่องของประเพณีวัฒนธรรมที่ผู้นำชุมชนพยายามดึงผู้คนให้เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อสร้างความสามัคคี เป็นหนึ่งเดียวของชุมชน เช่นกิจกรรมประจำปีชุมชนช่องป่า “ร้อยใจรวมเป็นหนึ่งชาวชุมชนช่องป่า” จะเห็นความสามัคคีช่วยเหลือกันในการจัดกิจกรรมของชุมชน ตามความสามารถทักษะของแต่ละบุคคล ซึ่งก่อนจัดกิจกรรมจะมีการประชุมจัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ อีกทั้งขณะจัดกิจกรรมจะมีบุคลากรของชุมชนออกมาช่วยเหลือตามกำลังความสามารถเป็นจำนวนมากและมีความหลากหลาย กลุ่มอายุ

3. ความร่วมมือกัน การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนของชุมชนช่องป่าเพื่อให้เกิดความร่วมมือหรือเครือข่าย การรวมตัวหรือกลุ่มขององค์กรเพื่อการกระจายผลประโยชน์และความอยู่รอดร่วมกัน โดยอาศัยความร่วมมือของผู้คนเป็นหลัก เพื่อการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้านของชุมชนให้พัฒนาขึ้น ได้สร้างพื้นที่เครือข่ายทางสังคมระหว่างชุมชนอันเนื่องมาจากการพัฒนาตำบล จันดีในปัจจุบัน โดยยอมให้มีการตั้งสถานีขนส่งหรือสถานที่ราชการเพื่อให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกัน รวมถึงเครือข่ายการทำมาหากิน (ตลาดนัดเย็นวันจันทร์) เครือข่ายสุขภาพ (ลานกีฬา) ที่ได้รับความร่วมมือและไว้วางใจให้ใช้พื้นที่ของตระกูลอร่ามเจริญ เครือข่ายผู้นำชุมชน เครือข่ายการเรียนรู้ (โรงเรียนอนุบาล) เป็นต้น ซึ่งเครือข่ายเหล่านี้เกิดจากความร่วมมือของผู้คนทุกชุมชนทั้งภายในและภายนอก

4. ความผูกพันชุมชน จากสภาพชุมชนช่องป่าดั้งเดิมที่มีขนาดเล็ก ผู้คนส่วนใหญ่จะมีความผูกพัน ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีความภาคภูมิใจกับบรรพบุรุษในฐานะผู้บุกเบิก ความภาคภูมิใจต่อความเป็นตัวตนและความเป็นท้องถิ่น มีความผูกพันระหว่างคนกับคน และระหว่างคนกับธรรมชาติ เกิดความผูกพันบนฐานของการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยที่ยึดโยงคนเอาไว้ด้วยกันเป็นเครือข่ายทางสังคมด้วยระบบเครือญาติ หรือการยึดโยงกันจากการมีระบบความเชื่อร่วมกัน โดยที่ศักยภาพของคนขึ้นอยู่กับมิติด้านสุขภาพ ด้านจิตใจ และด้านสติปัญญา มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มีเรื่องราวที่นำไปสู่การพูดคุยปรึกษาหารือช่วยเหลือเกื้อกูลกันทำให้ประชาชนในชุมชนมีความรู้สึกผูกพันต่อชุมชนช่องป่า อาทิเช่น กรณีนายบุญศรี สามารถ คนขับรถบรรทุกทุกขะของเทศบาลตำบลจันดีได้รับบาดเจ็บจากการปฏิบัติหน้าที่ ผู้คนในชุมชนได้ใช้ทุนความผูกพันโดยการจัดเลี้ยงน้ำชา เพื่อนำเงินส่วนหนึ่งมาช่วยเหลือทั้งทางด้านคดีความและการรักษาพยาบาล

ทุนสังคมภายนอก หากพิจารณาทุนสังคมภายนอกที่มีต่อชุมชนช่องป่า ซึ่งที่สำคัญที่มีผลต่อการดำรงอยู่และนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นหรือชุมชนนั้น ได้แก่ เครือข่ายในชุมชนและกลุ่ม/องค์กรในชุมชน จากการสัมภาษณ์สามารถกล่าวได้ดังนี้

1. เครือข่ายในชุมชน ในความเป็นเครือข่ายของชุมชน เดิมชุมชนมีความเป็นเครือข่ายในลักษณะของเครือข่ายเครือญาติ ดำเนินชีวิตโดยระบบเครือญาติมีการพึ่งพากันเพื่อการยังชีพ สมาชิกในชุมชนมีการทักทายถามสารทุกข์สุขดิบแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ที่สภากาแฟ ร้านน้ำชา ซึ่งเป็นแหล่งการหารือ หาข้อมูล การแสดงความคิดเห็น รวมทั้งองค์ความรู้เพื่อการดำรงชีพ และการพัฒนาชุมชน และมีการสร้างเครือข่ายการทำมาหากิน โดยเฉพาะการค้าขายที่ผู้คนชาวไทยเชื้อสายจีนที่เป็นมิตรและสร้างเครือข่ายลูกค้าจากคนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง โดยเฉพาะลูกค้าที่มาขายแผ่นยางพารา เศษยางพารา และสัมพันธ์กับแม่ค้าต่างชุมชนที่มีการนำผัก ผลไม้ ปลา เสื้อผ้า มาขายในตลาด นับว่าเป็นการสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกันด้วย นอกจากนี้ยังมีเครือข่ายของการเป็นผู้นำชุมชน ที่ผู้นำชุมชนมาจากระบบอุปถัมภ์และมักเป็นเครือญาติที่มีความเหนียวแน่นมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รวมถึงกันปฏิบัติสัมพันธ์ในการสร้างเครือข่ายทางสังคมกับผู้อาวุโส ศาสนาพระภิกษุ เครือข่ายกลุ่มกิจกรรม เช่น กลุ่มแม่บ้านตำบลจันดี กลุ่มแม่ค้าตลาดจันดี กลุ่ม อสม. ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองท้องถิ่นในพื้นที่ตำบลจันดีจากสุขาภิบาลเป็นเทศบาลตำบลจันดีความเป็นเครือข่ายในชุมชนแบบเดิมเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพเศรษฐกิจและสังคมและรูปแบบการดำรงชีวิตของผู้คน ทำให้ความเป็นเครือข่ายทางสุขภาพสมัยใหม่เข้ามา มีบทบาทต่อการรักษาสุขภาพ การทำมาหากินและการเลี้ยงชีพมีเครือข่ายจากภายนอก การแลกเปลี่ยนความรู้ ภูมิปัญญา รวมถึงชุมชนต้องอาศัยเครือข่ายภายนอกทั้งในระบบอำเภอ ตำบลและจังหวัดทั้งในส่วนหน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งผู้คนในชุมชนให้ความร่วมมือกับเทศบาลตำบลจันดีในการพัฒนาชุมชนและเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นอกจากนี้เครือข่ายทางสังคมเป็นเครือข่ายของชุมชนกับวัดก็จะมีในลักษณะการไปวัดทำบุญหรือเข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา และในส่วนเครือข่ายองค์ความรู้การศึกษามีสถานศึกษาหลายแห่งเกิดขึ้นที่บุตรหลานและเยาวชนสามารถเข้าศึกษาเล่าเรียนทั้งของรัฐและเอกชน และผู้คนในชุมชนจะเข้าร่วมกิจกรรมกับสถานศึกษาและมีบทบาทหน้าที่ในฐานะผู้ปกครอง ทั้งยังมีบุคลากรของชุมชนหลายท่านที่เป็นบุคลากรทางการศึกษา ทั้งที่ยังรับราชการอยู่และที่เกษียณอายุราชการแล้ว มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการบริหารจัดการของเทศบาลตำบลจันดี

2. กลุ่ม/องค์กรในชุมชน หากพิจารณาถึงโครงสร้างของกลุ่มในชุมชนนับ จากอดีตถึงปัจจุบัน จากการสัมภาษณ์กรรมการชุมชน กลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนช่องป่าเกิดจากความพยายามของภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ให้การสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่ม เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มปลูกผักสวนครัว กลุ่มผลิตกระเป่า กลุ่มชมรมหนุ่มสาว กลุ่มแม่บ้านชุมชน กลุ่มคณะกรรมการชุมชน ซึ่งชุมชนให้ความสำคัญ นอกจากนี้กลุ่มองค์กรชุมชนที่เป็นองค์กรตัวจักรสำคัญเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นทั้งองค์กรที่เป็นเครือข่ายด้านข้อมูลข่าวสาร ความรู้

ทางวิชาการและสนับสนุนงบประมาณทั้งจากเครือข่ายองค์กรภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ได้แก่ เทศบาลตำบลจันดี หน่วยงานราชการระดับอำเภอจาง ธนาคารของภาครัฐและเอกชนใน ตลาจันดี สถานีอนามัยเทศบาลตำบลจันดี โรงพยาบาลพ่อท่านคล้ายวาจาสิทธิ์ สถานศึกษาในเขต พื้นที่เทศบาลตำบลจันดี เขตพื้นที่อำเภอจางและอำเภอช้างกลาง เป็นต้น ซึ่งองค์กรเครือข่ายเหล่านี้ มีประโยชน์ทำให้ผู้คนได้ขับเคลื่อนวิถีชีวิตได้อย่างดี

สรุปได้ว่า ทูทางสังคมของชุมชนช่องป่ามีต้นกำเนิดมาจากทุนบุคลากรในชุมชน ทุน องค์กร/สถาบัน ทุนประเพณีและวัฒนธรรม มีความสำคัญต่อทุนทางสังคมของชุมชนช่องป่าทั้ง ทุน ทางสังคมภายในและภายนอก ที่ถือว่ามีความหมายและมีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชนโดยแท้จริง หากสามารถใช้ทุนสังคมในการพัฒนาบนฐานเศรษฐกิจดั้งเดิมและเศรษฐกิจใหม่ของชุมชนก็ยิ่งจะ ทำให้มีน้ำหนักรวมมากขึ้นอย่างแน่นอน สิ่งสำคัญการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนให้สามารถ พึ่งตนเองจะเป็นการยกระดับความเป็นอยู่ของผู้คนในยุคของความเปลี่ยนแปลงโลกาภิวัตน์ หากชุมชนได้เรียนรู้ทุนสังคมและเข้าใจ เข้าถึง โดยคำนึงบริบทชุมชนเป็นสำคัญ ทั้งนี้ก็ต้องขึ้นอยู่กับ การขับเคลื่อนและการรวมกลุ่มเพื่อต่อยอดกับปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่ไม่แน่นอนทั้งภายในและ ภายนอกชุมชน อย่างไรก็ตามทางออกที่สำคัญของชุมชนอย่างหนึ่งก็คือ ความมุ่งมั่นที่จะฟื้นฟูและ เอาจริงเอาจังต่อการแก้ปัญหาที่มุ่งพึ่งพาตนเองในการดำรงชีวิตและถ่ายทอดสืบต่อสู่คนรุ่นต่อ ๆ ไป ในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนพึ่งพาตัวเองได้

การพัฒนาชุมชนช่องป่าด้วยทุนทางสังคม

การพัฒนาชุมชนช่องป่าด้วยทุนทางสังคม จากการศึกษาทุนทางสังคมของชุมชน การใช้ ทุนทางสังคมเพื่อพัฒนาชุมชนช่องป่า พบว่าชุมชนช่องป่ามีกิจกรรมที่ใช้ทุนทางสังคมในด้านต่าง ๆ ได้แก่ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ประเพณี วัฒนธรรม ด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และด้าน สาธารณะสุข ซึ่งหากจะนำทุนทางสังคมมาพัฒนาในด้านต่าง ๆ โดยกิจกรรม ด้านเศรษฐกิจ การ พัฒนากิจกรรมตลาดนัดเย็นวันจันทร์ กิจกรรมส่งเสริมความเข้มแข็งของกลุ่มแม่บ้านด้านสังคม ประเพณี และ วัฒนธรรม ควรพัฒนา กิจกรรมทำบุญขึ้นปีใหม่ ร้อยใจรวมเป็นหนึ่ง ชาวชุมชนช่องป่า กิจกรรมประเพณี วันตรุษจีน กิจกรรมประเพณี วันสงกรานต์ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พัฒนากิจกรรมธนาคารขยะรีไซเคิล กิจกรรมการใช้น้ำดื่ม ธรรมชาติ และด้านสาธารณะสุข การพัฒนากิจกรรมน้ำหมักชีวภาพ และกิจกรรมกีฬาชุมชน การจัด กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้เพื่อต้องการให้ผู้คนในชุมชนมีส่วนร่วม เกิดความนับถือเชื่อถือกันใ้ในน้ำใจ

ซึ่งกันและกัน เกิดความผูกพันในหมู่คณะและชุมชน ต้องการให้เด็ก เยาวชนได้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดความสนุกสนาน ต้องการสร้างศักยภาพของชุมชน ซึ่งผลการพัฒนาในแต่ละด้านสรุปได้ว่าดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาชุมชนช่องป่าในด้านเศรษฐกิจด้วยทุนทางสังคม คือ กิจกรรมตลาดนัดเย็นวันจันทร์ กิจกรรมส่งเสริมความเข้มแข็งของกลุ่มแม่บ้าน การจัดกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ ประเพณีร้อยใจรวมเป็นหนึ่งชาวชุมชนช่องป่า ประเพณีงานศพ งานแต่ง โดยเฉพาะการเปิดตลาดนัดตอนเย็นวันจันทร์ ที่ได้รับความร่วมมือและการไว้วางใจให้ดำเนินการโดยใช้พื้นที่ของตระกูลอร่ามเจริญ กิจกรรมนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นแหล่งจำหน่ายใช้สอยและสร้างฐานเศรษฐกิจของชุมชนช่องป่า โดยประชาชนชุมชนร่วมกับตัวแทนชุมชน เทศบาลเพื่อสร้างรายได้ ผลของการจัดกิจกรรมนี้จะเห็นว่าสะท้อนทุนทางสังคมคือ ทุนองค์กร/สถาบันในด้านด้านสถาบันธุรกิจ (ตลาดชุมชน) และเป็นต้นกำเนิดทำให้เกิดทุนทางสังคมภายในและภายนอก ผลของการพัฒนาโดยใช้ทุนสังคม พบว่า ในส่วนทุนทางสังคมภายใน เกิดความเชื่อถือไว้วางใจกันจากคนภายนอกชุมชนหรือพ่อค้าแม่ค้าและผู้บริโภค เกิดความร่วมมือกันของคนในชุมชน ใช้เป็นแหล่งค้าขาย จำหน่ายใช้สอย เกิดการลดค่าใช้จ่ายในส่วนการจ้างทำอาหาร ลดค่าใช้จ่ายในการซื้อสินค้าอุปโภค ส่วนทุนทางสังคมภายนอก เกิดเครือข่ายทางด้านเศรษฐกิจของชุมชน กลุ่มแม่ค้าต่างถิ่น เกิดการกระจายผลผลิตของชุมชน

กิจกรรมส่งเสริมความเข้มแข็งของกลุ่มแม่บ้าน ในชุมชนช่องป่ามีกลุ่มแม่บ้านที่เกิดจากการรวมกลุ่มการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในการบริหารจัดการชุมชนและการส่งเสริมอาชีพ วัตถุประสงค์ของการยกระดับความเข้มแข็งของกลุ่มแม่บ้านเพื่อลดค่าใช้จ่ายครัวเรือน โดยได้มีการรวมกลุ่มผลิตภัณฑ์อุปโภคในครัวเรือน น้ำยาล้างจาน สบู่ การทำอาหารในประเพณีหรืองานบุญต่าง ๆ ที่มีจัดขึ้นในชุมชน เช่น งานแต่งงาน งานบวช งานศพ งานเกษียณอายุ ประเพณีผ้าป่าสามัคคี งานทอดกฐิน โดยมีแม่บ้านเปลี่ยนผลัดกันทำอาหารโดยไม่คิดค่าจ้าง หรือจ้างบุคคลภายนอกมาจัดงานเลี้ยง บางกิจกรรมก็จะรวมเงินกันให้กลุ่มแม่บ้านทำอาหารเพื่อให้คนในชุมชนได้รับประทานหลังจากมีกิจกรรมพัฒนาชุมชน นอกจากนี้หากมีการจัดประชามชุมชน กลุ่มแม่บ้านจะนำอาหารมาจากบ้านเพื่อมากินร่วมกันเพื่อลดค่าใช้จ่าย ผลของการจัดกิจกรรมนี้จะเห็นว่าสะท้อนทุนทางสังคมคือ ทุนบุคลากรในชุมชน ที่เป็นต้นกำเนิดทำให้เกิดทุนทางสังคมภายในและภายนอก ผลของการพัฒนาโดยใช้ทุนสังคม พบว่า ทุนทางสังคมภายใน เกิดความรักสามัคคีช่วยเหลือกัน ความร่วมมือกัน และความผูกพันกัน ในชุมชนเพื่อลดค่าใช้จ่ายของบุคคล ส่วนทุนทางสังคมภายนอก เกิดเครือข่ายในลักษณะเครือญาติและการมีพึ่งพาอาศัยเพื่อจัดงานบุญหรืองานพิธีต่าง ๆ เพื่อช่วยลดค่าใช้จ่าย

2. ด้านประเพณีและวัฒนธรรม การพัฒนาชุมชนช่องป่าในด้านประเพณีและวัฒนธรรม ด้วยทุนทางสังคม เช่น กิจกรรมทำบุญต้อนรับปีใหม่วัยร้อยใจรวมเป็นหนึ่งในชาวชุมชนช่องป่า กิจกรรมประเพณีวันตรุษจีน และกิจกรรมประเพณีวันสงกรานต์

ประเพณีทำบุญต้อนรับปีใหม่วัยร้อยใจรวมเป็นหนึ่งในชาวชุมชนช่องป่า เป็นกิจกรรมที่มีความโดดเด่นของชุมชนช่องป่า มีการถือปฏิบัติติดต่อกันทุกปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 การพัฒนาโดยใช้ทุนทางสังคม ในการจัดประเพณีกิจกรรมทำบุญขึ้นปีใหม่ของชุมชนช่องป่า มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความรักความสามัคคี ความร่วมมือการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อีกทั้งยังสืบสานและอนุรักษ์ประเพณีที่ดั้งเดิมของไทย โดยได้มีการจัดกิจกรรมทำบุญเลี้ยงพระ และกิจกรรมความสนุกสนาน ซึ่งเทศบาลตำบลจันดีสนับสนุนงบประมาณส่งเสริมประเพณี โรงเรียนวัดควนสูงส่งนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนช่องป่าและชุมชนใกล้เคียงได้ร่วมกันร่วมทำบุญเลี้ยงพระ โดยนิมนต์พระสงฆ์จากวัดจันดีร่วมพิธีการ ชุมชนพร้อมกัน ณ บริเวณลานสนามกีฬาของชุมชน ความสำคัญของกิจกรรมนี้คือ การที่ผู้คนในชุมชนนำอาหารมาถวายพระ มีการรับประทานอาหารร่วมกันในช่วงเช้า และช่วงเย็นแต่ละครอบครัวจะนำอาหารมารับประทานร่วมกัน มีการทำอาหารเลี้ยงคนภายนอกที่เข้าร่วมกิจกรรม นอกจากนี้ได้มีการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุและเยาวชน ได้เข้าร่วมกิจกรรมการแสดงบนเวที มีการแลกและแจกของขวัญ ซึ่งของขวัญที่แจกให้กับประชาชนในชุมชน โดยการสนับสนุนจากห้างร้านกลุ่มองค์กรต่าง ๆ เป็นการดึงเครือข่ายเข้ามาร่วมมือให้มากขึ้น ผลของการจัดกิจกรรมนี้จะเห็นว่า สะท้อนทุนทางสังคมคือ ทุนประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนส่งเสริมศาสนาและวัฒนธรรมของพุทธศาสนิกชนเกิดสิริมงคลในการดำเนินชีวิต และเป็นต้นกำเนิดทุนทางสังคมภายในและทุนทางสังคมภายนอก ผลของกิจกรรม พบว่า ในส่วนทุนทางสังคมภายใน เกิดความเชื่อถือไว้วางใจ ความรักสามัคคี ความร่วมมือ ความผูกพัน ส่วนทุนทางสังคมภายนอก ทำให้ชุมชนมีเครือข่ายในการจัดกิจกรรมมากขึ้น มีทั้งเทศบาล สถานศึกษา ห้างร้านต่าง ๆ ในตลาดจันดี เข้ามาสนับสนุนกิจกรรมมากขึ้น

ประเพณีวันตรุษจีน เป็นการจัดงานตามประเพณีวันตรุษจีนของชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งถือเป็นเทศกาลสำคัญ เชื่อว่าวันตรุษจีนถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ตามปฏิทินจีนเช่นเดียวกันวันสงกรานต์ มีการเฉลิมฉลอง มีวันจ่าย วันไหว้และวันตรุษจีน ในอดีตจะมีการจัดกิจกรรมที่ยิ่งใหญ่ของตำบลจันดีแต่ได้ยกเลิกกิจกรรมนี้เนื่องจากเกิดปัญหาทางสังคม แต่ด้วยความเข้มแข็งของกลุ่มเครือข่ายของชาวไทยเชื้อสายจีนและเทศบาลตำบลจันดีจึงได้เกิดการจัดกิจกรรมต้อนรับวันตรุษจีนขึ้นใหม่โดยเน้นที่กิจกรรมหลักในการจัดลานอาหาร และการแข่งขันกีฬาบาสเก็ตบอล จากการที่ชาวจันดีมีนักกีฬาบาสเก็ตบอลจำนวนมากหลายท่านประกอบการมีเครือข่ายนักกีฬา กลุ่ม ชมรม ซึ่งจะมีนักกีฬาบาสเก็ตบอลระดับทีมชาติร่วมการแข่งขันด้วยทำให้ได้รับความสนใจในการเข้าชมกิจกรรมของ

ประชาชนทั่วไป ประเพณีนี้นอกจากสร้างความสัมพันธ์สมาชิกในครอบครัว วงศ์ตระกูล เพื่อนบ้าน ที่ถือปฏิบัติสืบทอดสู่รุ่นลูกหลาน รากเหง้าของวัฒนธรรม แสดงความเป็นครอบครัว เคารพ บรรพบุรุษของตนเอง คนไทยเชื้อสายจีนจะหยุดทำงานในช่วงวันตรุษจีน วันไหว้ของเทศกาล ตรุษจีนเป็นวันที่มีการไหว้เทพเจ้าด้วยอาหาร ผลไม้ เครื่องเซ่นไหว้ ตามธรรมเนียมปฏิบัติ มีการ ประดับตกแต่งบ้านเรือน ทำความสะอาดบ้านทั้งในบ้านและนอกบ้าน โดยจะมีการประดับประดา ไปด้วยสีแดง และกระดาษสีแดงที่มีคำอวยพรให้อายุยืน ร่ำรวย อยู่ดีมีสุข จะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่ สวยงาม พากันออกไปท่องเที่ยว ไหว้ขอพรญาติผู้ใหญ่ ผู้ที่เคารพ รัก ชาวจีนจะถือว่าวันนี้เป็นวัน แห่งสิริมงคล งดทำบาปทั้งปวง บางครอบครัวจะมีการทำอาหารรับประทานกัน โดยเชื่อว่าอาหาร ประเภทกึ่ง จะทำให้ชีวิตรุ่งเรืองและมีความสุข มีการให้หรือแจก "อังเปา" ซึ่งกันและกัน ผลของ การจัดกิจกรรมนี้จะเห็นว่าสะท้อนทุนทางสังคม คือ ทุนประเพณีและวัฒนธรรมวันตรุษจีน เป็นต้น กำเนิดให้เกิดทุนทางสังคมของชุมชนภายในและภายนอก ผลของการพัฒนาโดยใช้ทุนสังคม พบว่า ทุนทางสังคมภายใน ผู้คนสามารถสร้างความสัมพันธ์สมาชิกในครอบครัวและเพื่อนบ้าน ถือปฏิบัติ สืบทอดสู่รุ่นลูกหลาน สร้างความผูกพันชุมชน การมีส่วนร่วมกับกิจกรรมที่ทางเทศบาลจัดขึ้น ยกกระดานเข้าร่วมของชุมชน กลุ่มแม่ค้าในชุมชนมีรายได้ ชุมชนเห็นความสำคัญของการกีฬา ความสำคัญของคุณภาพอีกด้วย

ประเพณีวันสงกรานต์ และวันครอบครัว กิจกรรมนี้จะจัดขึ้นในเดือนเมษายน ระหว่าง วันที่ 13-15 เป็นประเพณีที่ส่วนใหญ่ผู้คนให้ความสำคัญและถือเป็นวันหยุดประจำปี และเป็น พักผ่อนที่มีการรวมเรือญาติประจำปี ทำให้ผู้คนที่ทำมาหากินหรือแยกครอบครัวไปอยู่นอกชุมชน ไม่ว่าจะ เป็นอยู่ไกลหรืออยู่ใกล้ก็จะกลับมาที่บ้าน ดังนั้นในการพัฒนาโดยใช้ทุนทางสังคม โดยการ จัดกิจกรรมประเพณีวันสงกรานต์ของชุมชนช่องป่า กล่าวคือ กิจกรรมนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริม และอนุรักษ์ประเพณีวันสงกรานต์ และต้องการให้เยาวชนให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุ โดยการ ปฏิบัติกิจกรรมคือ การไปทำบุญที่วัดใกล้บ้าน การสงนํ้ารูปหล่อพ่อท่านคล้ายวาจาสิทธิ์ การให้ เยาวชนหรือบุตรหลานได้รดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย บิดา มารดา ผู้สูงอายุที่เคารพ มีการ จัดลานกิจกรรมเชิญผู้สูงอายุทั้งในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง เพื่อให้ทุกคนได้มีโอกาสรดน้ำดำหัว ผู้สูงอายุร่วมกัน การสงนํ้าพระก่อนวันสงกรานต์ โดยชุมชนได้รับความร่วมมือจากผู้คนในชุมชน เข้ามีส่วนร่วมในการจัดขบวนแห่รูปเหมือนพ่อท่านคล้ายวาจาสิทธิ์ เพื่อให้คนในชุมชนและ ภายนอกชุมชนได้สงนํ้า ทำบุญร่วมกัน ผลของการจัดกิจกรรมนี้จะเห็นว่าสะท้อนทุนทางสังคมคือ ทุนประเพณี วัฒนธรรมวันสงกรานต์ของชุมชนช่องป่าเป็นต้นกำเนิดให้เกิดทุนทางสังคมของ ชุมชนภายในและภายนอก ผลของการพัฒนาโดยใช้ทุนสังคม พบว่า ทุนทางสังคมภายใน ส่วน ใหญ่ผู้คนในชุมชนจะให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรม และสร้างความผูกพันระหว่างเครือ

ญาติพี่น้องและคนเฒ่าคนแก่หรือผู้สูงอายุ ส่วนทุนทางสังคมภายนอก เป็นการสร้างเครือข่ายภายนอกชุมชนในการหารูปเหมือนและสร้งน้ำพ้อท่านคล้ายวาทสิทธิ์ ทำให้ผู้คนหลากหลายกลุ่มหลายชุมชนได้มีส่วนร่วมทำบุญด้วยขอพรร่วมกัน

นอกจากกิจกรรมหลักในการปรับใช้ทุนทางสังคมของชุมชนแล้วยังมีกิจกรรมอื่นอีก เช่น การเลี้ยงน้ำชาเพื่อหาเงินช่วยเหลือค่าใช้จ่ายในกรณีเกิดอุบัติเหตุทางถนน เป็นเงินช่วยเหลือผู้ได้รับบาดเจ็บและการดำเนินด้านคดีความ การช่วยเหลือกันของกลุ่มแม่บ้านที่รวมตัวกันทำอาหารให้กับการจัดกิจกรรมของชุมชน งานแต่งงาน งานศพ ซึ่งเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน ลดภาระค่าใช้จ่าย การรวมตัวกันผลิตน้ำยาล้างจาน ซึ่งกลุ่มแม่ค้าในชุมชนต้องซื้อใช้เป็นจำนวนมากเพื่อลดรายจ่ายของร้านค้า

3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาชุมชนช่องป่าในด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยทุนทางสังคม คือ กิจกรรมธนาคารขยะรีไซเคิลของชุมชนช่องป่า และกิจกรรมการใช้น้ำดื่มธรรมชาติ

ธนาคารขยะรีไซเคิลของชุมชนช่องป่า กิจกรรมนี้มีการดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 โดยชุมชนได้รับความไว้วางใจและการสนับสนุนจากเทศบาลตำบลในการดำเนินกิจกรรม ซึ่งวัตถุประสงค์เพื่อให้ครัวเรือนในชุมชนได้บริหารจัดการขยะร่วมกับเทศบาล เพื่อสร้างความตระหนักและจิตสำนึกสาธารณะของผู้คนต่อการแก้ไขปัญหาขยะ สิ่งปฏิญญา ต้องการให้เยาวชนเห็นความสำคัญและมีส่วนร่วม กิจกรรมคือ ครัวเรือนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง ร่วมกันแยกขยะครัวเรือน ขวดพลาสติก ขวดแก้ว เศษพืชผัก เศษอาหารในครัวเรือน ก่อนนำไปแยกและการทำงานหมักชีวภาพ เด็กและเยาวชนของชุมชนเรียนรู้การคัดแยกขยะของครัวเรือนฝึกฝนให้ทำความสะอาดบ้านเรือน และได้สัมผัสการปฏิบัติจนกลายเป็นนิสัย มีระเบียบวินัยในตัวเอง ผลของการจัดกิจกรรมนี้จะเห็นว่าสะท้อนทุนทางสังคมคือ ทุนกลุ่ม/องค์กรของชุมชน สนับสนุนกิจกรรมธนาคารขยะรีไซเคิล และเป็นต้นกำเนิดให้เกิดทุนทางสังคมของชุมชนภายในและภายนอก ผลของการพัฒนาโดยใช้ทุนสังคม พบว่า ทุนทางสังคมภายใน ผู้คนมีความตระหนัก มีจิตสำนึกสาธารณะและความรู้สึกความเป็นเจ้าของชุมชนและเป็นส่วนหนึ่งที่จะแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น เพราะมีการนำทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ประโยชน์ ทั้งความเชื่อถือไว้วางใจ ความร่วมมือ ความสามัคคี และความผูกพัน ความเห็นอกเห็นใจกัน และการมีผู้นำที่รู้จักบริหารจัดการชุมชนทำให้เกิดการมีส่วนร่วม ผู้นำมีความตั้งใจมุ่งมั่น การทำกิจกรรมที่ได้ร่วมกันแก้ไขปัญหาขยะที่เกิดขึ้นในชุมชนได้รับการแก้ไขอย่างต่อเนื่อง ส่วนทุนสังคมภายนอก โดยผู้นำชุมชนขอความร่วมมือชุมชนใกล้เคียงให้มีส่วนร่วมและเป็นการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชน จนกระทั่งทำให้ชุมชนช่องป่า

ได้รับมอบโล่เกียรติคุณ โครงการชุมชนปลอดภัยปี พ.ศ.2560 วันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ.2560 ของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การใช้น้ำดื่มธรรมชาติ สืบเนื่องมาจากในอดีตชุมชนเคยใช้น้ำจากบ่อน้ำตื้นและบ่อน้ำดื่มธรรมชาติ ซึ่งเป็นน้ำที่ซึมมาจากอ่างน้ำบ้านนายาว (พรุอายุใจ) ทำให้มีน้ำสะอาดและไหลตลอดทั้งปี แต่เพราะการขยายตัวของชุมชนทำให้ผู้คนเลิกการใช้น้ำดื่มธรรมชาติ ดังนั้นเพื่อเป็นการพัฒนาชุมชนโดยการใช้ทุนทางธรรมชาติและทุนทางสังคมของชุมชน กล่าวคือ การส่งเสริมการใช้น้ำจากธรรมชาติในการสาธารณสุขไปไกล เช่น การรดน้ำสวนผักครัวเรือน การล้างรถ เป็นการช่วยลดค่าใช้จ่ายของครัวเรือน โดยมีการปฏิบัติกิจกรรม การต่อท่อน้ำจากบ่อน้ำดื่มธรรมชาติที่อยู่ระดับสูงมากก็เก็บไว้ในบริเวณชุมชน ให้แต่ละครอบครัวได้ใช้กัน โดยได้มีการร่วมแรงร่วมใจของคนในชุมชนเป็นแรงงาน สำนักงานเทศบาลตำบลจันดี ได้สมทบเครื่องมือและอุปกรณ์ในการทำท่อน้ำ กลุ่มแม่บ้านชุมชนมีการทำอาหารมารวมกลุ่มรับประทานกันหลังจากเสร็จกิจกรรม ได้รับความไว้วางใจจากเจ้าของพื้นที่ให้ดำเนินการต่อท่อน้ำดื่มมาใช้ ผลของการจัดกิจกรรมนี้จะเห็นว่าสะท้อนทุนทางสังคมคือ ทุนบุคลากรในชุมชนที่ร่วมกันคิดพัฒนาทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ช่างฝีมือด้านการประปา แรงงาน โดยทุนบุคลากรเป็นต้นกำเนิดทุนทางสังคมที่จะเป็นแรงผลักดันให้เกิดทุนทางสังคมภายในและภายนอกเพื่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์และส่งเสริมการใช้น้ำเพื่อลดค่าใช้จ่ายครัวเรือน ผลของการพัฒนาโดยใช้ทุนสังคม พบว่า ทุนทางสังคมภายใน มีการร่วมมือกันทั้งแรงงาน การทำอาหาร การไว้วางใจ ส่วนทุนสังคมภายนอก การสนับสนุนของเทศบาลในการทำกิจกรรมนี้ให้เกิดความสำเร็จ

4. ด้านสาธารณสุข การพัฒนาชุมชนช่องป่าในด้านสาธารณสุขด้วยทุนทางสังคมมีกิจกรรมหลักคือ กิจกรรมกลุ่มน้ำหมักชีวภาพ และกิจกรรมกีฬาชุมชน

กิจกรรมทำน้ำหมักชีวภาพ กิจกรรมนี้มีการดำเนินการทำน้ำหมักชีวภาพของชุมชน เริ่มดำเนินการเมื่อ ปี พ.ศ. 2558 เพื่อแก้ปัญหาด้านสาธารณสุขชุมชนที่เกิดจากการทิ้งสิ่งของปฏิกูลไม่เหมาะสม ได้รับความไว้วางใจและได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากเทศบาลตำบลจันดี โดยเชิญตัวแทนชุมชนเข้าร่วมอบรม และนำความรู้มาถ่ายทอดผ่านการเรียนรู้ภูมิปัญญาผ่านเวทีประชาคมของชุมชน ซึ่งผลของการเข้าถอดบทเรียนของการทำน้ำหมักชีวภาพเพื่อการพัฒนาต่อไปนั้นในปี พ.ศ. 2560 กล่าวคือ กิจกรรมนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการผลิตน้ำหมักชีวภาพจากขยะและสิ่งปฏิกูลโดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการลดปริมาณขยะครัวเรือน ป้องกันและการกำจัดเชื้อโรค โดยมีการปฏิบัติกิจกรรม ผู้นำชุมชนเป็นแกนกลางในการปฏิบัติ และเห็นว่ากิจกรรมนี้ควรคิดใหม่และทำใหม่ หากผู้คน ไม่มีเวลาในการหมัก และไม่สามารถซื้อกากน้ำตาลเป็นวัตถุดิบในการหมักได้เอง ดังนั้นผู้นำชุมชนหรือประธานชุมชนร่วมกับคณะกรรมการชุมชนจะเป็นฝ่ายริเริ่ม โดยผู้คนใน

ชุมชนจะต้องคัดแยกขยะและทำขยะอินทรีย์ในครัวเรือนโดยการหมักแบบรวมกันในพื้นที่บ้าน
 ประชานชุมชน แล้วค่อยแจกจ่ายให้ผู้ที่สนใจนำไปใช้ประโยชน์ในรดน้ำต้นไม้ เติลงในท่อระบาย
 น้ำเพื่อลดกลิ่นหรือห้องน้ำ ผลของการจัดกิจกรรมนี้จะเห็นว่าสะท้อนทุนทางสังคมคือ ทุนกลุ่ม/
 องค์กรของชุมชน เป็นต้นกำเนิดของทุนทางสังคมภายในและภายนอกชุมชน ผลของการพัฒนาโดย
 ใช้ทุนสังคม พบว่า ทุนทางสังคมภายใน ผู้คนในชุมชนมีส่วนร่วมและร่วมมือกันนำขยะอินทรีย์จาก
 ครัวเรือนมาทำน้ำหมักชีวภาพ ส่วนทุนทางสังคมภายนอก ชุมชนได้สร้างเครือข่ายการใช้น้ำหมักให้
 เกิดผลประโยชน์กับทางเทศบาลในการลดปริมาณขยะจากชุมชน ซึ่งลดค่าใช้จ่ายในการบริหาร
 จัดการขยะจากชุมชน

กิจกรรมกีฬาชุมชน จากการศึกษาที่เทศบาลตำบลจันดีเห็นความสำคัญของสุขภาพ ความรัก
 ความสามัคคีของชุมชน ซึ่งชุมชนช่องปามีลานกีฬา สำหรับผู้คนในชุมชนเพื่อการจัดการสุขภาพ
 กิจกรรมนี้มีการพัฒนาด้วยทุนทางสังคม กล่าวคือ กิจกรรมนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็ง
 ด้านสุขภาพผ่านกีฬาของชุมชน โดยการส่งตัวแทนนักกีฬาและจัดขบวนพาเหรดเข้าประกวดแข่งขัน
 ในงานกีฬาเพื่อส่งเสริมสุขภาพที่ทางเทศบาลจัดขึ้น ทำให้ชุมชนช่องปามีได้รับรางวัลที่ 1 ในการ
 ประกวดขบวนพาเหรด ผลของการจัดกิจกรรมนี้จะเห็นว่าสะท้อนทุนทางสังคมคือ ทุนบุคลากรใน
 ชุมชน เป็นต้นกำเนิดของทุนทางสังคมภายในและภายนอกชุมชน ผลของการพัฒนาโดยใช้ทุน
 สังคม พบว่า ทุนทางสังคมภายใน เกิดความร่วมมือกันและสร้างความผูกพันของผู้คนในการแข่งขัน
 ทำให้เกิดผลประสบความสำเร็จ ส่วนทุนทางสังคมภายนอก ทุนทางองค์กรเครือข่ายโดยเทศบาล
 ตำบลจันดี เครือข่ายคณะกรรมการชุมชน เกิดเครือข่ายระหว่างชุมชนใน 12 ชุมชนจากการจัด
 กิจกรรม เกิดความรักความสามัคคี ในชุมชนและนอกชุมชน ผู้คนเห็นความสำคัญของการออก
 กำลังกายเพื่อสุขภาพ รวมทั้งการที่เทศบาลตำบลจันดีได้รับการสนับสนุนด้วยรางวัลจากห้างร้าน
 เครือข่าย สำหรับมอบให้ผู้เข้าร่วมแข่งขันเพื่อสร้างกำลังใจ

บทสรุป

จากบริบทชุมชนช่องปามีนำไปสู่การศึกษาทุนทางสังคมของชุมชนนับจากอดีตถึงปัจจุบัน
 ที่มีต้นกำเนิดมาจากทุนบุคลากรในชุมชน ทุนองค์กร/สถาบัน และทุนประเพณีและวัฒนธรรม
 ในส่วนต้นกำเนิดที่มาจากทุนบุคลากรนั้นได้พิจารณาจากองค์ประกอบด้านเชื้อชาติ อาชีพ ส่วนทุน
 องค์กร/สถาบันพิจารณาจากด้านสถาบันครอบครัว ด้านสถาบันศาสนา ด้านสถาบันการเมืองการ
 ปกครอง ด้านสถาบันการศึกษา และด้านสถาบันธุรกิจ (ตลาดชุมชน) ที่ทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของ
 ชุมชน นอกจากนี้ในส่วนต้นกำเนิดทุนทางสังคมจากทุนประเพณีและวัฒนธรรม ที่มีวัฒนธรรมของ

ชาวจีนที่ผสมผสานกับวัฒนธรรมของคนไทย จิตสำนึกต่อท้องถิ่นและจิตสาธารณะของผู้คน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าต้นกำเนิดของทุนทางสังคมของชุมชนช่องป่ามีที่มาด้วยความหลากหลายเพื่อนำไปสู่การศึกษาทุนทางสังคมของชุมชนทั้งทุนทางสังคมภายในและภายนอก ซึ่งทุนทางสังคมภายใน ได้แก่ ความเชื่อถือไว้วางใจ ความร่วมมือ ความผูกพันต่อชุมชน ส่วนทุนทางสังคมภายนอก ได้แก่ เครือข่ายชุมชน และกลุ่ม/องค์กรชุมชน ซึ่งทุนทางสังคมเหล่านี้นำไปสู่การพัฒนาชุมชนด้วยทุนทางสังคม

การพัฒนาชุมชนด้วยทุนทางสังคม มีการพัฒนาจากกิจกรรมที่มีอยู่แล้วในชุมชนและกิจกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้แต่ต้องการให้กิจกรรมมีความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ทั้งในด้านเศรษฐกิจด้านสังคม ประเพณีและวัฒนธรรม ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านสาธารณสุข ซึ่งแต่ละด้านกล่าวคือ

ด้านเศรษฐกิจ กิจกรรมตลาดนัดเย็นวันจันทร์ กิจกรรมส่งเสริมความเข้มแข็งของกลุ่มแม่บ้าน การก่อเกิดกลุ่มกองทุนเพื่อการออมทรัพย์ ในส่วนกิจกรรมตลาดนัดเย็นวันจันทร์สะท้อนต้นกำเนิดทุนทางสังคมเกี่ยวกับทุนองค์กร/สถาบันด้านสถาบันธุรกิจ(ตลาดชุมชน) นำไปสู่การใช้ทุนทางสังคมภายใน ความเชื่อถือไว้วางใจในการให้ใช้พื้นที่ส่วนบุคคล ความร่วมมือกันของคนในชุมชนให้เป็นแหล่งจำหน่ายและบริโภคสินค้า ส่วนทุนทางสังคมภายนอก เกิดเครือข่ายทางด้านเศรษฐกิจของชุมชน กลุ่มแม่ค้า ส่วนกิจกรรมส่งเสริมความเข้มแข็งของกลุ่มแม่บ้าน สะท้อนต้นกำเนิดทุนบุคลากรในชุมชน นำไปสู่การใช้ทุนทางสังคมภายในเกิดความรักสามัคคีช่วยเหลือกัน ความร่วมมือกัน และความผูกพันกันในชุมชนเพื่อลดค่าใช้จ่ายของบุคคล ส่วนทุนทางสังคมภายนอก เกิดกลุ่มเครือข่ายในลักษณะกลุ่มแม่บ้านชุมชน กลุ่มแม่บ้านตำบล มีการพึ่งพาอาศัยเพื่อจัดงานบุญหรืองานพิธีต่าง ๆ ช่วยลดค่าใช้จ่าย กิจกรรมกลุ่มกองทุนเพื่อการออมทรัพย์ สะท้อนต้นกำเนิดทุนบุคลากรในชุมชน โดยการร่วมกันร่วมกันเสนอแนะการปรับใช้ทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาชุมชน จากความไว้วางใจในตัวประธาน คณะกรรมการชุมชน เกิดกลุ่มองค์กรเพื่อการออมทรัพย์ การสร้างภูมิคุ้มกันด้านเศรษฐกิจตนเองและครัวเรือนในชุมชน

ด้านสังคม ประเพณีและวัฒนธรรม มีการพัฒนากิจกรรมทำบุญขึ้นปีใหม่อร่อยใจรวมเป็นหนึ่งชาวชุมชนช่องป่า กิจกรรมประเพณีวันตรุษจีน และกิจกรรมประเพณีวันสงกรานต์ ในส่วนกิจกรรมทำบุญขึ้นปีใหม่อร่อยใจรวมเป็นหนึ่งชาวชุมชนช่องป่า สะท้อนต้นกำเนิดทุนทางสังคมเกี่ยวกับทุนประเพณีและวัฒนธรรม นำไปสู่การใช้ทุนทางสังคมภายในเกิดความรักสามัคคี ความผูกพัน ความร่วมมือกันของผู้คน โดยมีผู้คนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมมาก ส่วนทุนทางสังคมภายนอก ทำให้ชุมชนมีเครือข่ายในการจัดกิจกรรมมากขึ้น มีทั้งเทศบาล สถานศึกษา ห้างร้านต่าง ๆ ในตลาดจันดีเข้ามาสนับสนุนมากขึ้น มีการประชาสัมพันธ์ สร้างจุดเด่นของงาน ทำให้เกิดเครือข่าย

การเข้าร่วมกิจกรรม สำหรับกิจกรรมประเพณีวันตรุษจีน สะท้อนต้นกำเนิดทุนทางสังคมเกี่ยวกับทุนประเพณีและวัฒนธรรม นำไปสู่การใช้ทุนทางสังคมภายใน สร้างความสัมพันธ์สมาชิกในครอบครัวและเพื่อนบ้าน ถือปฏิบัติสืบทอดสู่รุ่นลูกหลานและสร้างความผูกพันชุมชน ในการมีส่วนร่วมกิจกรรม กิจกรรมประเพณีวันสงกรานต์ สะท้อนต้นกำเนิดทุนทางสังคมเกี่ยวกับทุนประเพณีและวัฒนธรรม นำไปสู่การใช้ทุนทางสังคมภายใน ที่ผู้คนในชุมชนให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรม และสร้างความผูกพันระหว่างเครือญาติพี่น้อง ผู้สูงอายุ ส่วนทุนทางสังคมภายนอก เป็นการสร้างเครือข่ายภายนอกชุมชนในการสงวนน้ำรูปหล่อพ่อท่านคล้ายวาจาสิทธิ์ ทำให้ผู้คนหลากหลายอาชีพได้มีส่วนร่วมทำบุญด้วยกัน

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการพัฒนากิจกรรม ธนาคารขยะรีไซเคิลของชุมชนช่องป่า และกิจกรรมการใช้น้ำดื่มธรรมชาติ ในส่วนของกิจกรรมกลุ่มธนาคารขยะรีไซเคิลของชุมชนช่องป่า สะท้อนต้นกำเนิดทุนทางสังคมเกี่ยวกับทุนกลุ่ม/องค์กรของชุมชน นำไปสู่การใช้ทุนทางสังคมภายใน ที่ผู้คนมีความตระหนักและจิตสำนึกสาธารณะและความรู้สึกของความเป็นเจ้าของชุมชนและเป็นส่วนหนึ่งที่จะแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นมากยิ่งขึ้น อันนำมาซึ่งความเชื่อถือไว้วางใจกัน ความร่วมมือ ความสามัคคี และความผูกพัน ความเห็นอกเห็นใจกัน และเด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วม รวมถึงผู้นำได้บริหารจัดการชุมชนทำให้การมีส่วนร่วมที่ชัดเจนมากขึ้น ส่วนทุนสังคมภายนอก ชุมชนโดยผู้นำชุมชนขอความร่วมมือชุมชนใกล้เคียงให้มีส่วนร่วมและเป็นการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชน ทำให้ชุมชนช่องป่าได้รับมอบโล่เกียรติคุณผ่านเข้ารับที่ 1 โครงการชุมชนปลอดขยะ ปี พ.ศ.2560 ของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในส่วนกิจกรรมการใช้น้ำดื่มธรรมชาติ สะท้อนต้นกำเนิดทุนทางสังคมเกี่ยวกับทุนบุคลากรในชุมชน นำไปสู่การใช้ทุนทางสังคมภายใน มีการร่วมมือกันทั้งแรงงาน การทำอาหารเลี้ยงแทนค่าจ้างแรงงาน ส่วนทุนสังคมภายนอก การสนับสนุนของเทศบาลในการทำกิจกรรมนี้ให้เกิดความสำเร็จ

ด้านสาธารณสุข มีการพัฒนากิจกรรมทำน้ำหมักชีวภาพ และกิจกรรมกีฬาชุมชน ในส่วนของกิจกรรมน้ำหมักชีวภาพ สะท้อนต้นกำเนิดทุนทางสังคมเกี่ยวกับทุนกลุ่ม/องค์กรของชุมชน นำไปสู่การใช้ทุนทางสังคมภายในที่ผู้คนในชุมชนมีส่วนร่วมและร่วมมือกันนำขยะอินทรีย์จากครัวเรือนมาทำน้ำหมักชีวภาพ ส่วนทุนทางสังคมภายนอก ชุมชนได้สร้างเครือข่ายการใช้น้ำหมักให้เกิดผลประโยชน์กับทางเทศบาล การนำไปใช้แทนปุ๋ยเคมีในการใช้กับสวนยางพารา ไร่ปาล์ม ไร่มันและในส่วนของกิจกรรมกีฬาชุมชน สะท้อนต้นกำเนิดทุนทางสังคมเกี่ยวกับทุนบุคลากรในชุมชน นำไปสู่การใช้ทุนทางสังคมภายใน เกิดความร่วมมือกันและสร้างความผูกพันของผู้คนใน

การแข่งขันทำให้เกิดผลประสบความสำเร็จ ส่วนทุนทางสังคมภายนอก เกิดเครือข่ายระหว่างชุมชน ใน 12 ชุมชนจากจัดกิจกรรม ผู้คนเห็นความสำคัญของการออกกำลังกายเพื่อ

นอกจากนี้ การเรียนรู้ทุนทางสังคมของชุมชนช่องป่า ชุมชนได้เห็นความสำคัญของทุนทางสังคม เกิดการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาทุนทางสังคม โดยมีวิสัยทัศน์ ชุมชนเรียนรู้ชุมชนเข้มแข็ง กำหนดแผนการพัฒนาทุนทางสังคมของชุมชนช่องป่า มีโครงการพัฒนาทุนทางสังคม กำหนดกิจกรรม คือการประชุมคณะกรรมการชุมชนสัญจร โดยการเคลื่อนย้ายจุดประชุม คณะกรรมการชุมชนประจำเดือน ไปตามกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนเพื่อการปฏิสัมพันธ์ของชุมชนระหว่างชุมชนกับชุมชน ชุมชนกับคณะกรรมการชุมชน และชุมชนกับองค์กรปกครองโดยเทศบาลตำบลจันดี เพื่อการเรียนรู้ รับรู้ ข้อมูลข่าวสารความเคลื่อนไหว การร่วมกันแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะต่อคณะกรรมการชุมชน และเทศบาลตำบลจันดี

ดังนั้นจากผลการพัฒนาชุมชนช่องป่าด้วยทุนทางสังคม ทำให้ชุมชนได้ประสบผลสำเร็จจากการดำเนินกิจกรรมเป็นรูปธรรมมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามกิจกรรมที่เกิดขึ้นนี้จะเน้นไปทางทุนประเพณีวัฒนธรรมและทุนกลุ่มองค์กรในชุมชน และเป็นเพียงเครื่องมือของการพัฒนาชุมชนที่มีการเชื่อมโยงต่อยอดกับชุมชนใกล้เคียง โดยเฉพาะชุมชนเมืองเทศบาลตำบลจันดี และการจัดกิจกรรม ต้องอาศัยการสนับสนุนทั้งงบประมาณและด้านวิชาการจากเทศบาลตำบลจันดี โดยมีผู้นำชุมชนขับเคลื่อน มีกรรมการชุมชนคอยช่วยเหลือเพื่อการบริหารจัดการกิจกรรมให้เกิดผลสำเร็จ ทำให้เกิดจุดอ่อนในการนำทุนทางสังคมมาใช้ในการพัฒนาชุมชน และอาจเป็นปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาชุมชน และอาจจะส่งผลให้ทุนที่มีอยู่ในชุมชนใช้ประโยชน์ไม่คุ้มค่าต่อการพัฒนาชุมชน ดังนั้นชุมชนควรจะมีการพัฒนาทุนทางสังคมที่นำไปสู่การจัดกิจกรรมใหม่ ๆ ของชุมชนที่สร้างความเข้มแข็งการพึ่งตนเองและการส่งเสริมการออมสร้างภูมิคุ้มกันกับชีวิต คือ กิจกรรมกลุ่มกองทุนเพื่อการออมทรัพย์ชุมชนช่องป่า ซึ่งต้องอาศัยการใช้ทุนทางสังคมภายในให้มากในการพัฒนาให้เกิดเป็นรูปธรรมต่อไป

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุมชนช่องป่าด้วยทุนทางสังคม ตำบลจันดี อำเภอนางิ้ว จังหวัดนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทุนทางสังคมของชุมชนช่องป่า และการพัฒนาชุมชนช่องป่าด้วยทุนทางสังคม ตำบลจันดี อำเภอนางิ้ว จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยดำเนินการวิจัยในเขตพื้นที่ชุมชนช่องป่า เทศบาลตำบลจันดี อำเภอนางิ้ว จังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างและการสนทนากลุ่มเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นคณะกรรมการชุมชน กลุ่มแม่บ้านชุมชน กลุ่ม อสม.ชุมชน และประชาชน ที่ให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของชุมชน จำนวน 30 คน ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา จำแนกและจัดระบบข้อมูลเป็นหมวดหมู่ และจำแนกในระดับเหตุการณ์หรือวิเคราะห์เหตุการณ์ สรุปหาใจความสำคัญ ดีความ และแยกแยะประเภทข้อมูลที่มีความหมายเดียวกันอยู่ในเรื่องเดียวกันนำเสนอผลการวิเคราะห์ด้วยวิธีพรรณนาความ ซึ่งสามารถสรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้สามารถสรุปผลการศึกษาดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1 ทุนทางสังคมของชุมชนช่องป่า

ชุมชนช่องป่ามีทุนทางสังคมนับจากอดีตตั้งแต่ริเริ่มตั้งชุมชนจากชุมชนสลัมเป็นซอยเล็กที่เคยใช้เป็นสถานที่เลี้ยงวัวตั้งแต่ปี พ.ศ.2517 และพัฒนาเรื่อย ๆ จนเป็นชุมชนหนึ่งของเทศบาลตำบลจันดี จากการศึกษาต้นกำเนิดทุนทางสังคมของชุมชน พบว่าชุมชนมีต้นกำเนิดของทุนทางสังคม 3 ประเด็น คือ ทุนบุคลากรในชุมชน ทุนองค์กร/สถาบัน และทุนประเพณีและวัฒนธรรม ซึ่งสามารถสรุปแต่ละประเด็นดังนี้

1. ทุนบุคลากรในชุมชน เป็นทุนที่ขับเคลื่อนชุมชนช่องป่าโดยคนเชื้อสายจีนที่เข้ามาบุกเบิกชุมชน ความเป็นศักยภาพและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนจากทุนบุคลากรในชุมชนใน คือ คนจีน คนไทยเชื้อสายจีน และคนไทย ซึ่งคนจีน เป็นบุคลากรที่ผ่านความยากลำบากของชีวิตมามาก จึงมี

ความขยัน อดทน พากเพียร การอดออม การสร้างสถานะครัวเรือน และสามารถส่งต่อความรู้ภูมิปัญญาทางด้านอาหาร ยา สมุนไพร การจัดการชีวิต การจัดการครัวเรือน ระบบเศรษฐกิจครัวเรือนแบบกงสีที่ช่วยยกสถานะทางการเงินของสมาชิกในครัวเรือน การสู้ชีวิต เรื่องเล่าตำนานการอพยพถิ่นฐาน คนไทยเชื้อสายจีน เป็นบุคลากรของชุมชนที่สืบทอด กระบวนทัศน์ ความรู้ภูมิปัญญา ประเพณี วัฒนธรรมของทั้งจีนและไทย เกิดการผสมผสานวัฒนธรรม วิธีการดำเนินชีวิต การดำรงชีพ การสืบทอดและดำเนินกิจกรรมต่อจากบรรพบุรุษ ส่วนคนไทยเป็นบุคลากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนเดิม และที่มีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเมื่อความเจริญเริ่มเข้ามาในชุมชน เป็นบุคลากรของชุมชน ที่มีกระบวนทัศน์ ประเพณี วัฒนธรรมของคนไทยเป็นบุคลากรที่ดำรงชีพอยู่บนความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ เป็นคนที่ใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย ส่งเสริมความรู้ภูมิปัญญาของชาวนา ชาวสวน ยางพารา คนภูเขา ส่วนบุคลากรที่อพยพมาตอนหลังจะเป็นบุคลากรที่ผ่านมรสุมชีวิต ผ่านความยากจน จึงทำให้มีกระบวนทัศน์ที่ต้องขยันทำมาหากินใฝ่เรียนรู้ผลักดันตนเองครอบครัวให้หลุดพ้นจากความยากจนชอบทำงานเป็นข้าราชการ และอาชีพของทุนบุตรในชุมชนช่องป่า ด้วยการที่จันดีเป็นจุดศูนย์กลางของการเดินทางโดยรถไฟ ของประชาชนในตำบลจันดี และอำเภอใกล้เคียง อาชีพค้าขายเป็นอาชีพของคนจีน ที่มีความสามารถ ทักษะ ศิลปการขาย มีการสืบทอดต่อมาโดยบุตรหลาน อีกทั้งการตั้งแผงหรือร้านค้าขายในตลาดจันดีและบริเวณหน้าสถานีรถไฟ ซึ่งมีความหลากหลายของสินค้าจนกระทั่งเกิดแนวคิรวมกลุ่ม แม้ค้าตลาดจันดี กลุ่มชุมชนหนุ่มสาวตลาดจันดี กลุ่มแม่บ้านตลาดจันดีในขณะที่กลุ่มบุคลากรในปัจจุบันมีความหลากหลายอาชีพ ทั้งข้าราชการ ผู้รับเหมา รับจ้างทั่วไป

2. ทุนองค์กร/สถาบัน เนื่องจากชุมชนช่องป่าเป็นชุมชนขนาดเล็กและเป็นส่วนหนึ่งของเทศบาลตำบลจันดี ความเปลี่ยนแปลงของชุมชนทำให้เห็นทุนองค์กร/สถาบัน เปลี่ยนแปลงไปด้วย แต่องค์กร/สถาบันที่สามารถจำแนกได้ชัดเจนมีด้วยกัน 5 ด้าน คือ ด้านสถาบันครอบครัว ด้านสถาบันศาสนา ด้านสถาบันการเมืองการปกครอง ด้านสถาบันการศึกษา และด้านสถาบันธุรกิจ (ตลาดชุมชน) ในด้านสถาบันครอบครัว การสร้างความสัมพันธ์ที่ถือเอาการทำบุญประเพณีต่าง ๆ ของคนเชื้อสายจีน และคนไทยเป็นการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว ชุมชน แม้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมจะทำให้วิถีชีวิตสถาบันครอบครัวมีความแตกต่างไปจากเดิม หรือส่งผลให้ความสัมพันธ์เชื่อมโยงครอบครัวอ่อนแอลงบ้างในยุคปัจจุบัน ด้านสถาบันศาสนา เดิมผู้คนรับวัฒนธรรมและการทำพิธีกรรมทางศาสนามีความผูกพันกับครอบครัว บรรพบุรุษ วัตถุประสงค์หรือวันจันดีในปัจจุบันและวัตถุประสงค์น้อยที่มีท่านพ่อท่านคล้ายวาจาสิทธิ์เป็นที่เคารพนับถือ ภายหลังหน่วยงานด้านการปกครองส่งเสริมให้ชุมชนเห็นความสำคัญของกิจกรรม ประเพณี วัฒนธรรมชุมชน เช่น ประเพณีฉลองทรายหน้าศาลาพ่อท่านคล้ายของชุมชนปากมิน ประเพณีทำบุญต้อนรับปีใหม่อร่อยใจรวมเป็นหนึ่งชาวชุมชนช่องป่า ด้าน

สถาบันการเมืองการปกครอง ด้วยชุมชนช่องป่าเป็นส่วนหนึ่งของเทศบาลตำบลจันดี อำเภอนาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตำบลจันดีเปลี่ยนการปกครองท้องถิ่นจากสุขาภิบาลเป็นเทศบาลตำบลจันดี ในปัจจุบัน ซึ่งในชุมชนจะมีประธานชุมชนและกรรมการชุมชนคอยดูแลประสานงานกับเทศบาล ตำบลจันดี เพื่อการพัฒนาชุมชน

3. ทุนประเพณีและวัฒนธรรม ความเป็นวัฒนธรรมของชุมชนช่องป่าได้ถูกผสมผสาน วัฒนธรรมของคนเชื้อสายจีนกับวัฒนธรรมของคนไทย โดยพิจารณาในด้านวัฒนธรรมการเรียนรู้ วัฒนธรรมการทำหอกินหรือการทำงาน การมีจิตสำนึกต่อท้องถิ่นและจิตสาธารณะของผู้คน ในด้าน วัฒนธรรมการเรียนรู้อาศัยการปฏิบัติจริงจากผู้คนผ่านประสบการณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ ครอบครัว และพัฒนา เป็นการเรียนรู้จากสื่อหรือเทคโนโลยีในยุคปัจจุบัน ในด้านวัฒนธรรมการทำหอกินหรือการทำงาน ส่วนใหญ่คนเชื้อสายจีนนิยมทำมาค้าขายเป็นหลัก มีลักษณะเป็นนายจ้างโดยมีคนไทยเป็นลูกจ้าง

จากต้นกำเนิดทุนสังคมของชุมชนช่องป่า หากศึกษาถึงทุนทางสังคมชุมชนช่องป่าทั้งทุน ทางสังคมภายในและภายนอก สามารถสรุปได้ว่า

1. ทุนทางสังคมภายใน อาจกล่าวได้ว่าทุนทางสังคมภายในที่ถือเป็นศักยภาพของสังคม ในการรวมตัวของชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชน นับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน บ่งบอกถึงความเชื่อ ทัศนคติ วิธีคิดของผู้คนและบรรทัดฐานของสังคมที่เกิดขึ้น จากการศึกษาใน 4 ประเด็น คือ ความ เชื่อถือไว้วางใจกัน ความรักสามัคคี ความร่วมมือกัน และความผูกพันชุมชน ซึ่งสามารถสรุปแต่ละ ประเด็นดังนี้

1.1 ความเชื่อถือไว้วางใจกัน ผู้คนจะมีความเชื่อถือไว้วางใจในประธานชุมชน คณะกรรมการชุมชน เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลจันดี เครือญาติ

1.2 ความรักสามัคคี จากความเป็นอยู่และวัฒนธรรมของผู้คน เดิมมีความความรักสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน จากการใช้ฐานทรัพยากรธรรมชาติในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของชุมชนในการ ดำรงชีวิต ทำให้ความรักความสามัคคีหรือการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการทำมาหากิน โดยได้มีการ ขยายผลไปสู่ปัจจัยภายนอกชุมชนหรือเครือข่ายภายนอกเพื่อทำมาค้าขาย ซึ่งความรักสามัคคีที่จะมี ให้เห็นส่วนใหญ่มาจากกิจกรรมประเพณีวัฒนธรรม ที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม เกิดความสามัคคี เป็นหนึ่งเดียวของชุมชน เช่น กิจกรรมทำบุญต้อนรับปีไฉ่จ้อยใจรวมเป็นหนึ่งในชาวชุมชนช่องป่า เป็นต้น

1.3 ความร่วมมือกัน ด้วยความไว้วางใจซึ่งกันและกันของชุมชนและการสร้าง ปฏิสัมพันธ์ของชุมชนตลอดเวลา การสร้างกิจกรรมให้เกิดความเคลื่อนไหว เกิดความสัมพันธ์ ทำ ให้ชุมชนช่องป่าเกิดความร่วมมือกันในชุมชน อีกทั้งการปฏิสัมพันธ์ภายนอกชุมชนด้วยกิจกรรม ต่าง ๆ ทำให้ชุมชนช่องป่าได้รับความร่วมมือทั้งจากองค์กร เครือข่ายผ่านกิจกรรม ประเพณีต่าง ๆ

ของชุมชนทั้งเครือข่ายทางเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง เครือข่ายทางสังคม เครือข่ายสุขภาพ และเครือข่ายการเรียนรู้ เป็นต้น

1.4 ความผูกพันชุมชน ความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มีความผูกพันเครือข่ายทางสังคมด้วยระบบเครือข่าย การยึดโยงกันจากการมีระบบความเชื่อร่วมกัน มีความผูกพันกับบรรพบุรุษ เมื่อชุมชนมีบุคลากรเพิ่มมากขึ้น ความผูกพันอาจจะเปลี่ยนแปลงไปตามวิถีชีวิตหน้าที่การงาน แต่ด้วยการสร้างกิจกรรมของชุมชน รวมทั้งกิจกรรมการพัฒนา จะได้รับความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน หลาย ๆ ครั้งจนเกิดความผูกพันต่อชุมชน

2. ทูทางสังคมภายนอก ทูทางสังคมภายนอกของชุมชนช่องป่าที่สำคัญต่อการดำรงอยู่และนำไปสู่การพัฒนาชุมชนนั้นจากการศึกษาใน 2 ประเด็นคือ เครือข่ายในชุมชน และกลุ่ม/องค์กรในชุมชน ซึ่งสามารถสรุปแต่ละประเด็นได้ดังนี้

2.1 เครือข่ายในชุมชน ชุมชนดำเนินชีวิตโดยระบบความสัมพันธ์กับกิจกรรมการดำเนินชีวิต หน้าที่การงาน เศรษฐกิจครัวเรือนและชุมชน รวมทั้งกิจกรรมส่วนรวมของชุมชน เช่น เครือข่ายแม่บ้านตำบลจันดี เครือข่ายคณะกรรมการชุมชน 12 ชุมชน การสร้างเครือข่ายการทำมาหากิน โดยเฉพาะการค้าขายสามารถพัฒนาเป็นเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกัน

2.2 กลุ่ม/องค์กรในชุมชน ที่เกิดจากการรวมกลุ่มตามวิถีชีวิตชุมชน และความพยายามของภาครัฐโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ให้การสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่ม ซึ่งกลุ่มที่มีความโดดเด่นคือ กลุ่มคณะกรรมการชุมชน กลุ่มแม่บ้านตำบลจันดี กลุ่มแม่บ้านชุมชน กลุ่ม อสม. กลุ่มกองทุนเพื่อการออมทรัพย์ รวมทั้งการร่วมกันจัดกิจกรรมลักษณะกลุ่มธนาคารขยะรีไซเคิล น้ำหมักชีวภาพ และการขับเคลื่อนของผู้คนที่อาศัยกลไกการดำเนินชีวิตจากองค์กรภายนอกในลักษณะเครือข่ายของภาครัฐและเอกชน รัฐวิสาหกิจ การศึกษา สาธารณสุข ศาสนาสถาน

จากต้นกำเนิดและทุนทางสังคมภายในและทุนทางสังคมภายนอกของชุมชนช่องป่า ถือว่ามีความหมายและมีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชนบนฐานเศรษฐกิจ นำไปสู่การพัฒนาชุมชนช่องป่าด้วยทุนทางสังคมจากกิจกรรมที่ปฏิบัติอยู่แล้วในชุมชนเพิ่มการเรียนรู้ การให้ความสำคัญ เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองเป็นการยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 การพัฒนาชุมชนช่องป่าด้วยทุนทางสังคม

การพิจารณาการพัฒนาชุมชนช่องป่าด้วยทุนทางสังคมเป็นการพัฒนาในด้านต่าง ๆ โดยพิจารณากิจกรรมที่มีอยู่แล้วในชุมชนมาเรียนรู้และพัฒนา มีการพัฒนาด้วยกัน 4 ด้าน กล่าวคือ ด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย กิจกรรมตลาดนัดเย็นวันจันทร์ และกิจกรรมส่งเสริมความเข้มแข็งของกลุ่มแม่บ้าน ด้านสังคม ประเพณีและวัฒนธรรม ประกอบด้วย กิจกรรมทำบุญต้อนรับปีใหม่ร้อยใจรวมเป็นหนึ่งชาวชุมชนช่องป่า กิจกรรมประเพณีวันตรุษจีน และกิจกรรมประเพณีวันสงกรานต์

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย กิจกรรมกลุ่มธนาคารขยะรีไซเคิลของชุมชนช่องป่า และกิจกรรมการใช้น้ำดื่มธรรมชาติ และด้านสาธารณสุข ประกอบด้วย กิจกรรมน้ำหมักชีวภาพ และกิจกรรมกีฬาชุมชน ซึ่งแต่ละกิจกรรมมีพัฒนาด้วยทุนทางสังคมสรุปได้ดังนี้

1. กิจกรรมตลาดนัดเย็นวันจันทร์ สะท้อนต้นกำเนิดทุนทางสังคมเกี่ยวกับทุนบุคลากร ส่งเสริมกิจกรรมเพื่อเศรษฐกิจชุมชน ทุนองค์กร/สถาบันด้านสถาบันธุรกิจ (ตลาดชุมชน) นำไปสู่การใช้ทุนทางสังคมภายใน เกิดความเชื่อถือไว้วางใจกันจากคนภายในชุมชนและภายนอกชุมชน หรือพ่อค้าแม่ค้า ผู้บริโภค เกิดความร่วมมือกันของคนในชุมชนในการร่วมกันเปิดตลาดจันทร์ให้เป็นแหล่งเศรษฐกิจชุมชนและการจับจ่ายใช้สอยสิ่งของอุปโภค ส่วนทุนทางสังคมภายนอก เกิดเครือข่ายทางด้านเศรษฐกิจของชุมชน

2. กิจกรรมส่งเสริมความเข้มแข็งของกลุ่มแม่บ้าน สะท้อนต้นกำเนิดทุนบุคลากรในชุมชน ทุนกลุ่มองค์กร นำไปสู่การใช้ทุนทางสังคมภายในเกิดความรักสามัคคี ความร่วมมือกัน และความผูกพันกันในชุมชนเพื่อลดค่าใช้จ่ายของครัวเรือน ของบุคคล ส่วนทุนทางสังคมภายนอก เกิดเครือข่ายในลักษณะเครือข่ายและการมีพึ่งพาอาศัยเพื่อจัดงานบุญหรืองานพิธีต่าง ๆ เพื่อช่วยลดค่าใช้จ่าย

3. กิจกรรมทำบุญต้อนรับปีใหม่ร้อยใจรวมเป็นหนึ่งชาวชุมชนช่องป่า สะท้อนต้นกำเนิดทุนทางสังคมเกี่ยวกับทุนบุคลากรผู้ริเริ่มสร้างกิจกรรม ทุนประเพณีและวัฒนธรรม ทุนกลุ่มองค์กร/เครือข่ายสนับสนุนกิจกรรม นำไปสู่การใช้ทุนทางสังคมภายในเกิดความรักสามัคคี ความผูกพัน ความร่วมมือกันของผู้คน โดยได้รับการมีส่วนร่วมของชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้น ส่วนทุนทางสังคมภายนอก ทำให้ชุมชนมีเครือข่ายในการจัดกิจกรรม มีทั้งเทศบาลตำบลจันดี กลุ่มคณะกรรมการชุมชน กลุ่มผู้สูงอายุ สถานศึกษา ห้างร้านต่าง ๆ ในตลาดจันดี เข้ามาสนับสนุนมากขึ้น มีการเชิญชวนผ่านกลุ่มเครือข่ายประชาชน ทำให้มีการเข้าร่วมกิจกรรมจำนวนมาก

4. กิจกรรมประเพณีวันตรุษจีน สะท้อนต้นกำเนิดทุนทางสังคมเกี่ยวกับทุนประเพณี วัฒนธรรม ทุนบุคลากรที่ส่งเสริมกิจกรรม ทุนกลุ่มองค์กร/เครือข่ายสนับสนุนกิจกรรมและการมีส่วนร่วม นำไปสู่การใช้ทุนทางสังคมภายใน สร้างความสัมพันธ์สมาชิกในครอบครัว เพื่อนบ้าน ถิ่นปฏิบัติสืบทอดสู่รุ่นลูกหลาน สร้างความผูกพันชุมชนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมกับกิจกรรมทางเทศบาลร่วมกับชุมชนช่องป่า รวมทั้งส่งเสริมการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ

5. กิจกรรมประเพณีวันสงกรานต์ สะท้อนต้นกำเนิดทุนทางสังคมเกี่ยวกับทุนประเพณี และวัฒนธรรม ทุนบุคลากร ทุนกลุ่มองค์กร/เครือข่ายสนับสนุนและการมีส่วนร่วมกับกิจกรรม นำไปสู่การใช้ทุนทางสังคมภายใน ที่ผู้คนในชุมชนให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรม และสร้างความผูกพันระหว่างเครือข่ายพี่น้อง ผู้สูงอายุ ส่วนทุนทางสังคมภายนอก เป็นการสร้างเครือข่ายภายนอก

ชุมชนในการร่วมกิจกรรมทางความเชื่อศาสนาและการอัญเชิญรูปหล่อพ่อท่านคล้ายวาจาสิทธิ์ การร่วมสร้างน้ำพอกท่านคล้ายเพื่อเป็นสิริมงคล ความสงบในจิตใจ ทำให้ผู้คนหลากหลายกลุ่มเครือข่ายได้มีส่วนร่วมทำบุญด้วยกัน

6. กิจกรรมธนาคารขยะรีไซเคิลของชุมชนช่องป่า สะท้อนต้นกำเนิดทุนทางสังคมเกี่ยวกับทุนกลุ่ม/องค์กรส่งเสริมกิจกรรม ทุนบุคลากรของชุมชนในการมีส่วนร่วม มีจิตอาสา นำไปสู่การใช้ทุนทางสังคมภายใน ที่ผู้คนมีความตระหนัก มีจิตสำนึกสาธารณะ ความรู้สึกความเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน และเป็นการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน สังคมมนุษย์ อันนำมาซึ่งความเชื่อถือไว้วางใจกัน ความร่วมมือ ความสามัคคี และความผูกพัน ความเห็นอกเห็นใจกัน เด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกสาธารณะ รวมถึงผู้นำได้บริหารจัดการชุมชนทำให้เกิดการมีส่วนร่วมที่ชัดเจนมากขึ้น ส่วนทุนทางสังคมภายนอก การมีส่วนร่วมกับกลุ่มองค์กร/เครือข่ายชุมชน โดยผู้นำชุมชนขอความร่วมมือชุมชนใกล้เคียงกับการมีส่วนร่วม เป็นการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชน ทำให้ชุมชนช่องป่าได้รับมอบโล่เกียรติคุณผ่านเขารอบที่ 1 โครงการชุมชนปลอดขยะ ปี พ.ศ. 2560 ของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

7. กิจกรรมการใช้น้ำดื่มธรรมชาติ สะท้อนต้นกำเนิดทุนทางสังคมเกี่ยวกับทุนบุคลากรในชุมชนที่ริเริ่มปรับใช้ทุนทางทรัพยากร ทุนองค์กรสถาบันสนับสนุนกิจกรรม นำไปสู่การใช้ทุนทางสังคมภายใน ผสานทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ มีการร่วมมือกันทั้งแรงงาน การทำอาหาร ส่วนทุนทางสังคมภายนอก การสนับสนุนของเทศบาลในการทำกิจกรรมนี้ให้เกิดความสำเร็จ

8. กิจกรรมน้ำหมักชีวภาพ สะท้อนต้นกำเนิดทุนทางสังคมเกี่ยวกับทุนกลุ่ม/องค์กรของชุมชนส่งเสริมกิจกรรม ทุนบุคลากรที่ริเริ่มกิจกรรม นำไปสู่การใช้ทุนทางสังคมภายในที่ผู้คนในชุมชนมีส่วนร่วมและร่วมมือกันนำขยะอินทรีย์จากครัวเรือนมาทำน้ำหมักชีวภาพ ส่วนทุนทางสังคมภายนอก ชุมชนได้สร้างเครือข่ายการใช้น้ำหมักให้เกิดผลประโยชน์ต่อครัวเรือน และเทศบาลตำบลจันดีในการนำไปแจกจ่ายในการลงพื้นที่ชุมชนต่าง ๆ

9. กิจกรรมกีฬาชุมชน สะท้อนต้นกำเนิดทุนทางสังคมเกี่ยวกับทุนบุคลากรในชุมชน ทุนองค์กร/เครือข่าย โดยเครือข่ายคณะกรรมการชุมชนร่วมกับเทศบาลตำบลจันดี ริเริ่มกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและความสามัคคี นำไปสู่การใช้ทุนทางสังคมภายใน เกิดความร่วมมือกันและสร้างความผูกพันความรักความสามัคคีของผู้คนในการแข่งขันกีฬาทำให้เกิดผลประโยชน์ความสำเร็จ ส่วนทุนทางสังคมภายนอก เกิดเครือข่ายระหว่างชุมชนใน 12 ชุมชนจากจัดกิจกรรม ผู้คนเห็นความสำคัญของการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ เทศบาลตำบลจันดีได้รับการสนับสนุนด้วยรางวัลจากห้างร้านต่าง ๆ สำหรับมอบให้ผู้เข้าร่วมแข่งขันเป็นการสร้างการมีส่วนร่วม

จากการเรียนรู้ทุนทางสังคมและการพัฒนาชุมชนช่องป่าด้วยทุนทางสังคม ทำให้ชุมชนช่องป่าประสบผลสำเร็จการดำเนินกิจกรรมเป็นรูปธรรมมากขึ้น ผลการพัฒนาได้สะท้อนปัญหาการพัฒนา สะท้อนการใช้ทุนทางสังคมที่ส่วนใหญ่แล้วมีต้นกำเนิดจากทุนประเพณีและวัฒนธรรมนำไปสู่ทุนทางสังคมภายในและภายนอกเกี่ยวกับกลุ่ม/องค์กรในชุมชน ที่ต้องอาศัยการสนับสนุนทั้งงบประมาณ วิชาการจากเทศบาลตำบลจันดี โดยมีผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชนร่วมขับเคลื่อนช่วยเหลือเพื่อการบริหารจัดการกิจกรรมให้เกิดผลสำเร็จ จากการนำทุนทางสังคมมาใช้ในการพัฒนาชุมชน ดังนั้นชุมชนควรจะมีการพัฒนาทุนทางสังคมที่นำไปสู่การปรับใช้กับกิจกรรมของชุมชนในทุกด้าน โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ เพื่อสร้างความเข้มแข็งการพึ่งตนเองและการส่งเสริมการออมสร้างภูมิคุ้มกันกับชีวิต คือ กิจกรรมกลุ่มกองทุนเพื่อการออมทรัพย์ชุมชนช่องป่า ซึ่งต้องอาศัยการใช้ทุนทางสังคมภายในให้มากในการพัฒนาให้เกิดเป็นรูปธรรมนั่นเอง

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาการพัฒนาชุมชนช่องป่าด้วยทุนทางสังคม ตำบลจันดี อำเภอนางรอง จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งทำให้ผู้วิจัยพบว่าทุนทางสังคมมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาชุมชน และมีปรากฏให้เห็นอยู่แล้วในหลายชุมชน อยู่ที่ชุมชนจะเห็นคุณค่าทุนทางสังคมนั้น ๆ และนำไปใช้ในการพัฒนาให้เห็นเป็นรูปธรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็งและศักยภาพที่ควรจะเป็นของชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองและปรับตัวให้ทันตามสถานการณ์ในยุคปัจจุบัน จากผลการศึกษาทุนทางสังคมของชุมชนช่องป่า และการพัฒนาชุมชนช่องป่าด้วยทุนทางสังคม สามารถอภิปรายตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ว่า

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 ทุนทางสังคมของชุมชนช่องป่า

จากผลการศึกษาทุนทางสังคมของชุมชนช่องป่า ต้นกำเนิดของทุนทางสังคมจากทุนบุคลากรในชุมชน ทุนองค์กร/สถาบัน และทุนประเพณีและวัฒนธรรม ในส่วนของทุนบุคลากรในชุมชน พบว่า ทุนบุคลากรมีต้นกำเนิดจากทุนบุคลากรที่เป็นคนจีน คนไทยเชื้อสายจีน และคนไทย ที่มีความเชื่อ วัฒนธรรมเฉพาะตน ที่มีความหลากหลายทางภูมิปัญญา ทักษะ สติปัญญา ความหลากหลายทางการประกอบอาชีพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อูมาสวรรค์ คุณสิงห์ (2554, หน้า 136-137) ที่ว่าทุนมนุษย์ดึงเอาศักยภาพของคนในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามขีดความสามารถและข้อจำกัดของแต่ละบุคคล รู้จักที่จะดึงเอาศักยภาพของเครือข่ายในพื้นที่มาใช้ประโยชน์ให้เกิดการบูรณาการและพัฒนาชุมชนของตนเอง

สำหรับต้นกำเนิดจากทุนองค์กร/สถาบัน พบว่า ทุนสถาบันที่สำคัญของชุมชนช่องป่า ได้แก่ สถาบันการเมืองการปกครอง สถาบันศาสนา สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันธุรกิจ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อูมาสวรรค์ คุณสิงห์ (2554, หน้า 136-137) ที่ว่าทุนสถาบันไม่ว่าจะเป็น บ้าน วัด โรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่ม องค์กรในพื้นที่ ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาทุนทางสังคม

ในส่วนของต้นกำเนิดจากทุนประเพณีวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนช่องป่ามีความหลากหลายทางวัฒนธรรม และได้มีการผสมผสาน วัฒนธรรมทั้งวัฒนธรรมชาวจีน วัฒนธรรมของคนไทย สอดคล้องกับแนวคิดของ เสรี พงศ์พิศ (2553, หน้า 89-90) ที่ว่าทุนวัฒนธรรมแสดงออกทางจารีตประเพณี วิถีชุมชนที่มาจาก (ตระกูล) และเผ่าพันธุ์

เมื่อพิจารณาทุนทางสังคมของชุมชนทั้งทุนภายในและภายนอก ในส่วนของทุนทางสังคมภายใน ประเด็นแรก ความเชื่อถือไว้วางใจกัน ที่ว่าความเชื่อถือไว้วางใจกันของผู้คนชุมชนช่องป่ามีความเชื่อถือไว้วางใจกัน ผู้คนจะมีความเชื่อถือไว้วางใจในประธานชุมชน คณะกรรมการชุมชน เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลจันดี เครือญาติซึ่งส่งผลต่อการดำรงชีวิตชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของ สีนาด ตรีวรรณไชย (2548, หน้า 5-15) ที่ว่าความไว้นือเชื่อใจกันสามารถทำให้พวกเขาได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ประเด็นที่สอง ความรักสามัคคี ที่ว่าความรักความสามัคคีหรือการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการทำมาหากินทั้งในสถาบันครอบครัวและชุมชนช่องป่าใช้การขยายผลไปสู่ปัจจัยภายนอกชุมชนหรือเครือข่ายภายนอกเพื่อทำมาค้าขาย สอดคล้องกับแนวคิดของ ทองใบ หัดถกิจ (2548, หน้า 18) ที่ว่าการช่วยเหลือเกื้อกูลและการพึ่งพาอาศัยกันมาช่วยให้ประสบผลสำเร็จและพัฒนาขยายผลไปสู่เครือข่ายทั้งในและนอก ประเด็นที่สาม ความร่วมมือกัน ที่ว่าชุมชนช่องป่าให้ความร่วมมือกับกิจกรรมของชุมชนในทุก ๆ ด้าน และเกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านการพัฒนาชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของ อภิศักดิ์ ธีระวิสิทธิ์ (2553, หน้า 39) ที่ว่าการพัฒนาชุมชนว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านพร้อมกัน โดยอาศัยความร่วมมือ และในสวนประเด็นที่สี่ ความผูกพันชุมชน ความเป็นชุมชนช่องป่าที่มีคนเชื้อสายจีน มีความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม มีความผูกพันเครือข่ายทางสังคมด้วยระบบเครือญาติ มีความผูกพันกับบรรพบุรุษ มีความผูกพันกับกิจกรรมที่ปฏิบัติติดต่อกันเป็นเวลานาน

ในส่วนของทุนทางสังคมภายนอก ประเด็นแรก กิจกรรมและวิถีชีวิตก่อให้เกิดเครือข่ายในชุมชน ชุมชนช่องป่ามีการพัฒนาเป็นเครือข่ายทั้งเครือข่ายทางสังคม เครือข่ายทางเศรษฐกิจเพื่อการใช้ประโยชน์ของเครือข่ายร่วมกัน สอดคล้องกับแนวคิดของ อมรา พงศาพิชญ์ (2543, หน้า 2) ที่ว่าทุนสังคมโดยเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์ มีเครือข่ายการตอบแทนและใช้ประโยชน์ร่วมกัน ส่วนประเด็นที่สอง กลุ่ม/องค์กรในชุมชน มีส่วนร่วมในการพัฒนา ขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชนที่อาศัย

กลไกการดำเนินชีวิตจากองค์กรภายนอกในลักษณะเครือข่ายของภาครัฐ เอกชน รัฐวิสาหกิจ การศึกษา สาธารณสุข ศาสนาสถาน

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 การพัฒนาชุมชนช่องป่าด้วยทุนทางสังคม

จากผลการพัฒนาชุมชนช่องป่าด้วยทุนทางสังคม ผลการพัฒนาสามารถจำแนกได้ดังนี้ ด้านเศรษฐกิจ มีกิจกรรมตลาดนัดเย็นวันจันทร์ กิจกรรมส่งเสริมความเข้มแข็งของกลุ่มแม่บ้าน ด้านสังคม ประเพณีและวัฒนธรรม มีกิจกรรมทำบุญต้อนรับปีใหม่ที่ร้อยใจรวมเป็นหนึ่งชาวชุมชนช่องป่า กิจกรรมประเพณีวันตรุษจีน กิจกรรมประเพณีวันสงกรานต์ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีกิจกรรมธนาคารขยะรีไซเคิล กิจกรรมการใช้น้ำดื่มธรรมชาติ และด้านสาธารณสุข มีกิจกรรมน้ำหมักชีวภาพ กิจกรรมกีฬาชุมชน ซึ่งกิจกรรมที่เกิดขึ้นมีต้นกำเนิดจากทุนบุคลากรในชุมชน ทุนองค์กร/สถาบัน และทุนประเพณีวัฒนธรรม ที่นำไปสู่ทุนทางสังคมภายในและภายนอก เป็นเครื่องมือของการพัฒนาชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของเสรี พงศ์พิศ (2554, หน้า 123-124) ที่ว่าชุมชนจะเข้มแข็งได้ ต้องเข้มแข็งทางความคิด วันนี้สังคมถูกกระแสสร้างความอ่อนแอโถมใส่ทุกวัน ปัญหาที่ต้องแก้ คือ ความอ่อนแอทางความคิดของผู้คนในชุมชน ซึ่งเป็นงานใหญ่ นี่คือนุทศาสตร์ของเราไม่ใช่กิจกรรม กิจกรรมเป็นเพียงเครื่องมือ สมัยก่อน ชุมชนอยู่รอดได้ด้วยทุน 3 ทุนหลัก คือ ทุนทรัพยากร ทุนทางปัญญา และทุนทางสังคม ชุมชนวันนี้ละเลยทั้งสามทุน ใช้ทรัพยากรไปจนเกือบหมด ไม่รู้จักใช้ความรู้ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษเพราะถูกสอนให้ดูถูกตัวเอง ดูถูกรากเหง้าเผ่าพันธุ์ ท้องถิ่นของตนเองและไม่ได้ใช้ทุนทางสังคม เพราะต่างคนต่างไปเพื่อทำมาหาเงิน คิดว่าทุนที่สำคัญที่สุดคือ เงิน ถ้ามีเงินก็เหมือนมีทุกอย่าง ไม่มีอะไรร้อยรัดหรือเหนี่ยวรั้งให้ผู้คนอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็งเหมือนก่อนอีกต่อไป สังคมความรู้ เป็นสังคมที่ชุมชนต้องเรียนรู้เพื่อค้นให้พบทุนของตนเอง จัดการทุนดังกล่าวให้เป็น ให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน นอกจากนี้การจัดกิจกรรม ต้องอาศัยการสนับสนุนทั้งงบประมาณและด้านวิชาการจากเทศบาลตำบลจันดีหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ เสน่ห์ สุวรรณโชติ (2555, หน้า 66-67) ที่ว่าทุนชุมชนในตำบลทรายขาวขาดความรู้ความเข้าใจ ในการพัฒนาทุนมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาท้องถิ่น ขาดการสนับสนุนและส่งเสริมทางด้านวิชาการและงบประมาณในการนำทุนชุมชนมาพัฒนา

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. จากผลการศึกษาทุนทางสังคมของชุมชนช่องป่า ชุมชนช่องป่าและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรใช้ผลการวิจัยไปใช้ในเชิงนโยบายการทำแผนพัฒนาชุมชนด้วยการสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาทุนทางสังคม และชุมชนควรดำเนินกิจกรรมตามยุทธศาสตร์การเสริมสร้างทุนทางสังคมอย่างต่อเนื่อง พิจารณาถึงองค์ประกอบหลักของทุนทางสังคม ปรับใช้เป็นกลไกขับเคลื่อนกิจกรรมที่มุ่งหวังผลการพัฒนาชุมชน เพื่อเป็นพลังในชุมชนที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ในการคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจและดำเนินการแก้ปัญหา ตลอดจนตอบสนองความต้องการและการมีส่วนร่วม

2. จากผลการพัฒนาชุมชนช่องป่าด้วยทุนทางสังคม ส่วนใหญ่จะเกิดจากฐานกิจกรรมด้านสังคม ประเพณีและวัฒนธรรม ดังนั้นหากชุมชนช่องป่าและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องการพัฒนาชุมชนช่องป่าควรสร้างกิจกรรมการพัฒนาบนฐานทุนทางด้านวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งการพึ่งตนเองของชุมชน รวมทั้งพิจารณาการใช้ทุนทางสังคมภายในและทุนทางสังคมภายนอก ช่วยในการพัฒนาให้เกิดเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเพิ่มเติมทุนทางสังคมทั้งตำบลของเทศบาลตำบลจันดี ที่เป็นชุมชนขนาดใหญ่ ซึ่งจะมีความหลากหลายของบริบทและทุนทางสังคมที่ความแตกต่างไปแต่ละพื้นที่ นอกเหนือไปจากชุมชนช่องป่า

2. ควรศึกษาเปรียบเทียบลักษณะของทุนทางสังคมภายในและภายนอกของชุมชนช่องป่า ตำบลจันดี อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราชกับชุมชนอื่นกึ่งเมืองกึ่งชนบท ว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรในการจะพัฒนาทุนทางสังคม



บรรณานุกรม

- จินตนา สุจจันท์. (2556). การศึกษาและการพัฒนาชุมชนในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: โอเอสพรี้นติ้งเฮ้าส์.
- เฉลิมชัย สังข์สันไทย. (2548). กลยุทธ์การพัฒนาทุนสังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. สุราษฎร์ธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- ชบ ยอดแก้ว. (2541). ชุมชนเข้มแข็งทุนทางสังคมของไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม.
- ถวิวลดี บุรีกุล. (2548). การมีส่วนร่วม แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ทวี วงศ์พัฒน์. (2539). ภาวะผู้นำ. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาชีพบัญชี.
- ทองใบ หัตถกิจ. (2548). สรุปเนื้อหาทุนทางสังคม. ค้นเมื่อ 17 พฤศจิกายน 2558, จาก http://www.teacher.ssru.ac.th/aphichart_ka/file.php/1/ppt/44._.doc
- เทพพนม เมืองแมน และสวิง สุวรรณ. (2540). พฤติกรรมองค์กร. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- เทียมจันทร์ พานิชย์ผลินไชย. (2550). การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. ค้นเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2558, จาก <http://gonoknow.org/blog/ed-nuqakm/3652>
- เทศบาลตำบลจันดี. (2558). แผนพัฒนาเทศบาลสามปี พศ.2559-2561. นครศรีธรรมราช: เทศบาลตำบลจันดี.
- ชัยลักษณ์ คล้ายรุ่ง. (2553). การใช้ทุนทางสังคมเพื่อส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชน. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นิตยา กันตะวงษ์. (2542). การศึกษานอกระบบ. สุราษฎร์ธานี: สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2550). แนวคิด แนวทางการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.
- ประเวศ วะสี. (2541). ทุนสังคมกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ: บพิตรการพิมพ์.
- _____. (2547). การพัฒนาต้องเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง. กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม ราชบัณฑิตยสถาน.

- พิทยา ว่องกุล. (2542). **ปัญหาคนจนในประเทศไทยและพัฒนาการของสมาชิกคนจน**. กรุงเทพฯ: เอ็ดดิสันเพรสโปรดักส์.
- ไพรัตน์ เดชะรินทร์. (2527). **นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบันของประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณการพิมพ์.
- วรพล ฝ่ายอุปปละ. (2553). **การเสริมสร้างศักยภาพของคณะกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนของเทศบาลตำบลด่านตำโรง**. ขอนแก่น: วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วรวุฒิ โรมรัตน์พันธ์. (2548). **ทุนทางสังคม**. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- ศักดิ์ศรี มงคลอิทธิเวช. (2552). **กระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อให้เป็นชุมชนน่าอยู่**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2547). **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2549). **รายงานประจำปี 2548**. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สินาด ตีรวรรณไชย. (2548). **ทุนทางสังคม : ความหมายและความสำคัญ**, ค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2559, จาก <http://www.prachatai.com/journal/2005/01/2262>
- สุทันทา เลहनันท์. (2542). **การบริหารทรัพยากรมนุษย์**. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
- สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. (2550). **ภาวะผู้นำทฤษฎีและปฏิบัติ:ศาสตร์ศิลป์สู่ความเป็นผู้นำที่สมบูรณ์**. เชียงราย: มหาวิทยาลัยเชียงราย.
- เสนห์ สุวรรณโชติ. (2555). **แนวทางการพัฒนาท้องถิ่นโดยอาศัยทุนชุมชน**. รายงานการศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เสรี พงศ์พิศ. (2548). **ทุนทางสังคม**. ค้นเมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2559, จาก <http://www.phongphit.com/2013/index.php>
- _____. (2553). **ปฏิรูปสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์
- _____. (2553). **ร้อยคำที่ควรรู้**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พลังปัญญา

- _____. (2554). **กระบวนทัศน์**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน
- _____. (2555). **เครือข่าย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน
- _____. (2555). **แผนที่ชีวิต เข้มทิศชุมชน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พลังปัญญา
- _____. (2555). **มหาวิทยาลัยชีวิต**. ค้นเมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2559, จาก <http://www.phongphit.com/2013>
- ศักดิ์ศรี มงคลอิทธิเวช. (2552). **กระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อให้เป็นชุมชนน่าอยู่**.
เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อकिन รพีพัฒน์. (2527). **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณาการพิมพ์.
- อภิศักดิ์ ชีระวิสิทธิ์. (2553). **หลักการพัฒนาชุมชน**. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อนุก นาคุบุตร. (2541). **ชุมชนเข้มแข็ง ทูทางสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม
ธนาคารออมสิน
- อัมรา พงศาพิชญ์. (2543). **ทูทางสังคมในภาวะวิกฤติเศรษฐกิจในสังคมไทย**. เอกสาร
ประกอบการประชุม. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อานันท์ กาญจนพันธ์. (2541). **การระดมทุนเพื่อสังคม**. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- อุมาสวรรค์ คุณสิงห์. (2554). **ทูทางสังคมและการเสริมสร้างพลังชุมชน**. วิทยานิพนธ์ปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.



ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์

การพัฒนาชุมชนช่องป่าด้วยทุนทางสังคม
ตำบลจันดี อำเภอลาว จังหวัดนครศรีธรรมราช

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้จัดทำขึ้น โดยนักศึกษาระดับปริญญาโท สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทุนทางสังคมของชุมชนช่องป่าและเพื่อพัฒนาชุมชนช่องป่าด้วยทุนทางสังคม ข้อเสนอแนะที่เป็นแนวทางในการจัดกระบวนการขับเคลื่อนพลังชุมชน เพื่อการพัฒนาชุมชนช่องป่า ตำบลจันดี อำเภอลาว จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมุ่งหวังให้เกิดประโยชน์ด้านการขยายความรู้ในทางวิชาการและนำผลการวิจัยมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยแบ่งแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 4 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

1. ผู้ให้สัมภาษณ์ (ชื่อ-สกุล)
2. สถานที่สัมภาษณ์
บ้านเลขที่.....หมู่ 4 ตำบลจันดี อำเภอลาว จังหวัดนครศรีธรรมราช
3. วัน/เดือน/ปี/ที่สัมภาษณ์.....
4. ตำแหน่งทางสังคม

ส่วนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของชุมชน (บริบทชุมชน)

1. ชุมชนช่องป่ามีความเป็นมาอย่างไร
2. ชุมชนช่องป่ามีการเปลี่ยนแปลงและมีการพัฒนาอย่างไรบ้าง
3. ระบบความสัมพันธ์ของประชาชนในชุมชนช่องป่าเป็นอย่างไร

ส่วนที่ 3 ข้อมูลทุนทางสังคมของชุมชนช่องป่า

1. ต้นกำเนิดทุนทางสังคม
ทุนบุคลากรในชุมชนช่องป่ามีอย่างไรบ้าง มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร
ทุนองค์กร/สถาบันมีในชุมชนช่องป่ามีอะไรบ้าง มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร
ทุนประเพณีและวัฒนธรรมในชุมชนมีอะไรบ้าง มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร

2. ทูตทางสังคมภายใน

ประชาชนในชุมชนช่องป่ามีความเชื่อถือไว้วางกันอย่างไร
ความรักสามัคคีของประชาชนในชุมชนช่องป่าเป็นอย่างไร
ประชาชนในชุมชนมีความร่วมมือกันอย่างไรทั้งภายในและภายนอกชุมชน
ความผูกพันของประชาชนในชุมชนช่องป่าเป็นอย่างไร

3. ทูตทางสังคมภายนอก

มีเครือข่ายในชุมชนและภายนอกชุมชนช่องป่าอย่างไรบ้าง
กลุ่ม/องค์กรในชุมชนเป็นอย่างไร มีกลุ่ม/องค์กรอะไรบ้าง
มีเครือข่ายขององค์กรภายในชุมชนและภายนอกชุมชนอะไรบ้าง

ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะ

โดยภาพรวมท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาชุมชนช่องป่า
ด้วยทุนทางสังคม



ภาคผนวก ข.
รายชื่อผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลัก และข้อมูลสำคัญรอง

1. กิมตัว สามารด 505/2 หมู่ที่ 4 ตำบลจันดี อำเภอนวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช.
2. จันตรา อังศุประเวศ 71/21 หมู่ที่ 4 ตำบลจันดี อำเภอนวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช.
3. จินวณา พาลนุรักษ์ 109/10 หมู่ที่ 4 ตำบลจันดี อำเภอนวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช.
4. ฉลวย ปราบพารา 496/4 หมู่ที่ 4 ตำบลจันดี อำเภอนวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช.
5. บังอร อังศุประเวศ เลขที่ 71/13 หมู่ที่ 4 ตำบลจันดี อำเภอนวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช.
6. รัตนานุช อนุวัฒนวงษ์. 505/2 หมู่ที่ 4 ตำบลจันดี อำเภอนวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช.
7. วิไลวรรณ บัวทอง 562 หมู่ที่ 4 ตำบลจันดี อำเภอนวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช.
8. สมคิด อันวิวัฒน์ 505/2 หมู่ที่ 4 ตำบลจันดี อำเภอนวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช.
9. สมพร สืบพันธ์ 548 หมู่ที่ 4 ตำบลจันดี อำเภอนวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช.
10. ส่า สามารด 504 หมู่ที่ 4 ตำบลจันดี อำเภอนวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช.
11. สุรพล บัวทองบุญ 504 หมู่ที่ 4 ตำบลจันดี อำเภอนวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช.
12. สุรีย์ สามารด 44/8 หมู่ที่ 4 ตำบลจันดี อำเภอนวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช.
13. โสพิศ อินทรทัต 191/4 หมู่ที่ 4 ตำบลจันดี อำเภอนวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช.
14. นนอย ทองสัมฤทธิ์ 574 หมู่ที่ 4 ตำบลจันดี อำเภอนวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช.
15. อำพันธ์ ทองสัมฤทธิ์ 5/4 หมู่ที่ 4 ตำบลจันดี อำเภอนวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช.
16. อำภา การิกาญจน์ 70/45 หมู่ที่ 4 ตำบลจันดี อำเภอนวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช.
17. เขาวนิช อันวิวัฒน์ 505/1 หมู่ที่ 4 ตำบลจันดี อำเภอนวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช.
18. บุญศรี สามารด 504 หมู่ที่ 4 ตำบลจันดี อำเภอนวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช.
19. ลัดดาวัลย์ คำแป้น 71/21 หมู่ที่ 4 ตำบลจันดี อำเภอนวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช.
20. อรุณ สุขเจริญ 71/9 หมู่ที่ 4 ตำบลจันดี อำเภอนวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช.
21. สุพจน์ แสงแก้ว 109/15 หมู่ที่ 4 ตำบลจันดี อำเภอนวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช.
22. อรทัย แสงแก้ว 109/15 หมู่ที่ 4 ตำบลจันดี อำเภอนวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช.
23. อุสาวดี สามารด 505/1 หมู่ที่ 4 ตำบลจันดี อำเภอนวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช.

24. คุชฎี แสงแก้ว 497/9 หมู่ที่ 4 ตำบลจันดี อำเภอนวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช.
25. ทักษิณ กิตติพนาศิลป์ 505/1 หมู่ที่ 4 ตำบลจันดี อำเภอนวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช.
26. ประสาท องค์ประกอบกุล 71/9 หมู่ที่ 4 ตำบลจันดี อำเภอนวาง จังหวัด
นครศรีธรรมราช.
27. ฉวีรัตน์พันธ์ 71/24 หมู่ที่ 4 ตำบลจันดี อำเภอนวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช.
28. ฉวีวรรณ ทับทิม 505 หมู่ที่ 4 ตำบลจันดี อำเภอนวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช.
29. ลำไย สืบพันธ์ เลขที่ 578 หมู่ที่ 4 ตำบลจันดี อำเภอนวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช.
30. ถาวร สามารถ 430/1 หมู่ที่ 4 ตำบลจันดี อำเภอนวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช.



ภาคผนวก ค.

ภาพประกอบการสัมภาษณ์และกิจกรรมทุนทางสังคม



ภาพที่ 1 ประเพณีทำบุญต้อนรับปีใหม่ ร้อยใจรวมเป็นหนึ่งชาวชุมชนช่องป่า



ภาพที่ 2 เวทีเสวนาการพัฒนาชุมชนช่องป่าด้วยทุนทางสังคม



ภาพที่ 3 เวทีเสวนาการพัฒนาชุมชนช่องป่าด้วยทุนทางสังคม

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล นายสมคิด ทับทิม
 วันเดือนปีเกิด 28 พฤศจิกายน พ.ศ.2513
 ที่อยู่ 474/2 หมู่ที่ 4 ตำบลจันดี อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช

เบอร์โทรศัพท์ 096-9793784

อีเมล Somkidt03@life.ac.th

สถานที่ทำงาน ที่ทำการไปรษณีย์ทุ่งใหญ่ 30 หมู่ที่ 2 ตำบลท่ายาง
 อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

ประวัติการศึกษา ศศ.บ. (สหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น)
 สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน พ.ศ. 2558

